

1978/79:78

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

Torsdagen den 1 februari

Kl. 10.00

*Fyllnadsval till
utskott*

§ 1 Fyllnadsval till utskott

TALMANNEN: Centerpartiets partigrupp har som suppleant i försvarsutskottet under Ulla Ekclunds ledighet anmält hennes ersättare Kalevi Wernebrink.

*Om tidpunkten
för proposition om
ändring i lagen
om mervärdeskatt*

Talmanen förklarade därefter vald till

suppleant i försvarsutskottet

Kalevi Wernebrink (c)

§ 2 Justerades protokollet för den 24 januari.

§ 3 Om tidpunkten för proposition om ändring i lagen om mervärdeskatt

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Alf Wennerfors* (m) den 20 december anmälda fråga, 1978/79:243, och anförde:

Herr talman! Alf Wennerfors har frågat mig när under innevarande riksmöte som jag beräknar kunna lägga fram en omarbetad proposition om ändring i lagen om mervärdeskatt m. m.

Jag räknar med att en proposition om ändring i lagen om mervärdeskatt skall kunna läggas fram den 15 mars 1979.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Om exempelvis Volvo bygger för att driva verksamhet i egna lokaler får Volvo dra av fastighetsmoms. Men om Volvo skulle driva verksamheten i hyrda lokaler går det inte att dra av denna moms. Vad innebär då denna skillnad i kostnader? Jo, det blir ungefär tioprocentiga merkostnader när man hyr lokaler för sin rörelse. Än sen då, kan någon säga som inte är särskilt insatt i dessa frågor. Volvo och andra företag får väl hålla sig med egna lokaler om det skulle vara billigare. Men så enkelt är det faktiskt inte.

För det första bör det vara ett rimligt krav att det föreligger neutralitet mellan å ena sidan skattskyldiga som bedriver verksamhet i egna lokaler och å andra sidan skattskyldiga som bedriver verksamhet i förhyrda lokaler. För det andra påverkar detta sättet att utnyttja kapital. Jag kan förstå exempelvis

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om tidpunkten
för proposition om
ändring i lagen
om mervärdesskatt*

Volvo, när man där säger att det är fel att statsmakterna styr företagen att investera kapital i byggnader. Jag kan också förstå om Volvo finner det klokare att investera och använda kapital i 1980-talets nya bil.

Jag har nämnt Volvo här bara som ett exempel. Det är många andra företag som har dessa problem. Jag arbetar själv, herr talman, i ett företag där vi har precis samma problem. Skall vi själva bygga våra varuhus eller skall vi låta andra göra det och sedan hyra in oss? Ett sådant beslut skall inte avgöras av en brist i momsreglerna. Vidare bör budget- och ekonomiministern veta att efter flera års lönsamhetsproblem i detaljhandeln har det varit svårt att finansiera sådana här projekt. Jag tänker inte minst på ombyggnation av gamla, utslitna och otidsenliga varuhuslokaler. Det här är verkligen ett problem för oss i företaget, både vad gäller företagsledning och vad gäller facket och de anställda. Nu skjuts alltså detta problem framåt, och vi väntar på vad det skall bli för beslut i riksdagen.

Detta är också ett problem för byggnadsarbetarkåren. Jag har så sent som i dag ringt och frågat hur många byggnadsarbetare som är arbetslösa, och det är 10 000 av förbundets medlemmar.

Nå, jag har fått ett positivt svar, och det tackar jag statsrådet för. Men det är klart att man blir litet orolig när budget- och ekonomiministern säger "jag räknar med". I det ligger ett litet frågetecken – det kan alltså bli försenat, och det vore högst olyckligt. Efter den 15 mars skall vi ha motionstid och utskottsbehandling, och det kanske inte kan bli beslut förrän i maj. Alltså går hela våren utan att vi får veta hur det skall bli. Skulle man inte kunna påskynda detta ytterligare i kanslihuset? Det är min fråga till statsrådet.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Alf Wennerfors har frågat mig när jag räknar med att lägga fram en proposition, och jag har svarat när jag räknar med att lägga fram den, dvs. den 15 mars. Den tiden möjliggör för vårriksdagen att fatta ett beslut.

Den här propositionen innehåller ju en mängd olika delförslag. Man var ense om att de allra flesta av dem var bra förslag. Jag har också noterat att i fråga om just den punkt som Alf Wennerfors och jag nu resonerar om har varken förslaget från utredningen eller förslaget i propositionen mött kritik under beredningsarbetet.

Däremot rådde det delade meningar om andra inslag i propositionen. Detta har lett till att vi vill ta en viss tid på oss för att se över dessa delar av förslagen, innan vi för riksdagen framlägger en proposition som i sin helhet förhoppningsvis skall kunna leda till ett positivt beslut under vårriksdagen. Det är den arbetsinriktningen jag har.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om skatteutjämningsbidragen till vissa kommuner i Stockholms län

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 15 januari anmälda fråga, 1978/79:273, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om jag vill redovisa bevekelsegrunderna bakom nedskärningarna av de extra skatteutjämningsbidragen för år 1979 jämfört med år 1978 till vissa kommuner i Stockholms län.

Jag vill först erinra om att de extra skatteutjämningsbidragen utgör ett komplement till de ordinarie skatteutjämningsbidragen. De ordinarie skatteutjämningsbidragen utgår automatiskt efter generella regler till kommuner med bristande egen skattekraft. För de extra bidragen, som beviljas av regeringen efter särskild ansökan, finns däremot inga särskilda regler utformade. I samband med att skatteutjämningsystemet senast sågs över uttalade riksdagen att en kommun i sin ansökan bör kunna påvisa att något speciellt inträffat, som påtagligt försämrat kommunens ekonomi, eller att den ekonomiska situationen allmänt sett är sådan för kommunen, att det föreligger ett behov av extra stöd.

Ansökningarna bereds av skatteutjämningsnämnden, som lämnar förslag till regeringen, hur de medel som står till förfogande skall fördelas. Prövningen sker på grundval av uppgifter om de sökande kommunernas ekonomi. Bl. a. infordras för varje kommun den aktuella budgeten, ekonomiska flerårsplanen och bokslutsredogörelsen. Uppgifterna sammanställs, och med utgångspunkt från dessa vägs kommunernas behov av stöd mot varandra. Den vägning av bidragsbehovet som varje år måste göras mellan kommunerna gör självfallet att bidraget för den enskilda kommunen kan variera från år till år.

För år 1979 inkom 77 ansökningar. De medel som stod till förfogande uppgick till 115 milj. kr. Detta belopp fördelades av den dåvarande trepartiregeringen den 14 september 1978 på 45 kommuner och en församling. Den största andelen, eller 39,7 milj. kr., gick till kommuner i Stockholms län. Därefter följde Norrbottens och Jämtlands län med 26,7 resp. 15,2 milj. kr. i bidrag. Av de enskilda kommunerna får Botkyrka och Luleå de största bidragen med 27,3 resp. 20,2 milj. kr.

Pär Granstedt påtalar att de extra bidragen till Botkyrka och Haninge kommuner minskar mellan åren 1978 och 1979. Låt mig då nämna att Botkyrka kommun har beviljats extra skatteutjämningsbidrag med 14 milj. kr. för år 1977, 39,2 milj. kr. för år 1978 och 27,3 milj. kr. för år 1979. Haninge kommun har i extra bidrag fått 6 milj. kr. för år 1977, 8,6 milj. kr. för år 1978 och 4,5 milj. kr. för år 1979. Jag kan också nämna att det ordinarie skatteutjämningsbidraget ökade med 5,1 milj. kr. för Haninge kommun från år 1978 till år 1979, medan motsvarande ökning för Botkyrka kommun var obetydlig.

Sammanfattningsvis vill jag säga att regeringen varje år måste väga behovet av ekonomiskt stöd till en enskild kommun mot behovet hos de

Om skatteutjämningsbidragen till vissa kommuner i Stockholms län

Om skatteutjämningsbidragen till vissa kommuner i Stockholms län

medsökande kommunerna inom en given medelsram. En sådan prövning har skett även för år 1979. Av min redogörelse framgår också att Stockholms län inte har missgynnats i förhållande till andra delar av landet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Mundebo för svaret på min fråga.

Orsaken till att det behövs extra skatteutjämningsbidrag till kommuner inom en så relativt välställd region som Stockholms län är ju den ohämmade tillväxt och snabba inflyttning som skedde på 1960-talet. Denna utveckling drabbade hårt såväl Norrlandslänen, där en mängd människor flyttade, som Stockholmsregionen som i första hand var den region som snabbt skulle sörja för de här människorna. Detta var resultatet av en ganska medveten statlig politik. I ett organ för det dåvarande regeringspartiet talades det om den glädjande folkvandringen.

Konsekvenserna av den snabba folkomflyttningen blev emellertid betydande, såväl för de berörda människorna som för de berörda kommunerna. För de kommuner i Stockholmsregionen som fick ta hand om den största delen av de inflyttade ledde detta till krav på en extremt snabb utbyggnad. Vissa kommuner fick sitt invånarantal mer än fördubblat under loppet av några år, kanske framför allt Botkyrka och Haninge kommuner. Det gällde då att sörja för den snabbt växande befolkningen: att bygga skolor, barnstugor, gator, vägar, bostadsområden m. m. Det hela fick finansieras genom stora lån. Kommunerna fick snabbt ackumulerade underskott, som fortfarande belastar deras ekonomi. Dessutom fick man ofta en sned åldersfördelning. Familjer i vissa åldersgrupper flyttade in, vilket ledde till ett onormalt stort behov av framför allt barntillsyn och skolor. Man fick en sned social fördelning. Somliga kommuner här i länet medverkade till att inflyttningskommunerna fick ta hand om en oproportionerligt stor del av familjer med olika typer av sociala problem. Här togs också ett ansvar.

Det är helt klart att den statliga politiken har spelat en stor roll när det gäller de mycket stora ekonomiska problem som de här kommunerna har. Regionen har nu tagit en del av sitt ansvar, men staten måste också ta sitt. Mellan 1977 och 1978 förbättrades skatteutjämningsbidraget, vilket kunde tolkas som ett bevis på att man ville ta det här ansvaret. Men nu har det alltså skett en väsentlig försämring. Frågan är om man inte bör se över hela det här systemet, så att problem som uppstår i andra delar av landet inte behöver leda till att bekymmersdrabbade kommuner får sin situation avsevärt försämrad på det här sättet.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Låt mig bara tillägga att regeringen under de senaste dagarna har haft överläggningar i olika skattefrågor med politiska partier och arbetsmarknadsorganisationer. Ett inslag i dessa överläggningar har bl. a. varit kommunernas ekonomi och deras beskattning. Vår planering går ju ut på att vi skall kunna lägga fram förslag för vårriksdagen om bl. a. en

förbättring av den kommunala skatteutjämnningen. förslag byggda på den kommunalekonomiska utredningens betänkande. Vår inriktning är att förslagen skall innebära en förbättring av det statliga stödet till kommunerna och en förbättring av den kommunala skatteutjämnningen. Dessa förslag kommer, om riksdagen bifaller dem, självfallet att vara av den största betydelse för landets kommuner och då även för de kommuner som under gångna år har fått skatteutjämningsbidrag.

Dessutom räknar jag med att det också under kommande år blir nödvändigt att ge extra skatteutjämningsbidrag till vissa kommuner.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vet om att de här diskussionerna pågår, och jag tolkar statsrådet Mundebos uttalande här som ett tecken på att man verkligen är beredd att ge just den kommunala sidan absolut högsta prioritet i skatteöverläggningarna. Om det är regeringens inställning tror jag inte att det blir svårt att komma överens med det parti jag representerar.

Jag tror att det är mycket viktigt att försöka komma fram till ett system som gör att man inte behöver spela ut problemkommunerna mot varandra.

Vi kan konstatera att de nu drabbade kommunerna i Stockholms län knappast har fått sin situation förbättrad på ett mera påtagligt sätt mellan 1978 och 1979. Det kan alltså inte vara någon tanke på att Haninge, Botkyrka och andra kommuner har fått sina problem lösta som har fått regeringen att skära ner bidragen, utan det måste vara det förhållandet att problemen i andra kommuner har vuxit så pass mycket att de bedöms som större. Men det är ingen tröst för haningeborna och botkyrkaborna, som nu måste acceptera antingen sämre service eller högre skatt än de skulle få om bidragsnivån vore densamma som tidigare. Det är ingen tröst för dem att man kan hänvisa till att kommuner i andra delar av landet har fått sitt läge så pass försämrat att man därför måste ge prioritet åt dem.

I stället för nuvarande system skulle man behöva ett system som är så flexibelt att man kan bedöma varje kommuns problem för sig och anpassa skatteutjämningsbidraget till den ekonomiska, sociala och övriga utvecklingen i den kommunen. Då skulle man inte behöva råka ut för den här typen av avvägningar, som kan leda till ganska orimliga resultat för de drabbade kommunerna.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Det finns många skattefrågor som har hög prioritet. Kommunal skatteutjämnning är en av dem. Jag instämmer i att man inte skall spela ut kommuner mot varandra. I ett avseende måste man ändå göra det. När man har att hantera en begränsad medelsram måste man väga behoven av ekonomiskt stöd till de sökande kommunerna mot varandra.

För år 1979 har vi ökat det extra bidraget med 20 %. Det gjorde det möjligt att ge ett handtag till 45 kommuner och en församling. Att bidragen sedan varierade mellan enskilda kommuner – några kommuner i Stockholms län fick mindre bidrag, några mer för 1979 än för 1978 – beror just på det

Om skatteutjämningsbidragen till vissa kommuner i Stockholms län

förhållandet att många kommuner med besvärliga ekonomiska problem sökte bidrag från ett anslag som visserligen var ökat men ändå hade en begränsad ram.

Nu utgår jag från att riksdagen skall få ett förslag, som allmänt innebär en förbättrad skatteutjämning för kommunerna och att vi därutöver, också för 1980, skall kunna ge ett extra tillskott i form av skatteutjämningsbidrag.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Tyvärr lät det senaste uttalandet om inriktningen på den skattepolitiska reformen något mindre lovande än statsrådets tidigare inlägg. Jag vill vidhålla att de kommunala skatteproblemen, framför allt för människor med låga eller mellanstora inkomster, är de allra största. Jag hoppas att en skattereform får den inriktning jag har förordat.

Poängen i det jag har sagt är att jag tycker att man borde försöka komma fram till en större flexibilitet så att man, i ett läge där behoven för kommunerna av extra stöd tycks öka, skall kunna öka bidragen i samma mån.

Vad som hänt är att samtidigt som ramen ökat totalt har de hårdast drabbade kommunerna i Stockholms län fått se sina bidrag ganska kraftigt nedskurna. Visserligen har några kommuner i Stockholms län fått förbättringar, men de är ganska blygsamma jämfört med de gjorda nedskärningarna. Dessa har inte heller skett därför att kommunens situation har förbättrats utan därför att andra kommuner har fått sitt läge ytterligare försämrats. Detta är något som man bör ta itu med.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Det är det som vi gör nu genom att lägga fram ett förslag om en förbättrad skatteutjämning kompletterad med ett bevarande av de extra bidragen.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag hoppas att dessa åtgärder får till resultat att vi i fortsättningen inte behöver komma i en sådan situation som nu uppstått. Det vore också önskvärt om regeringen kunde överväga om det går att göra något åt de aktuella kommunernas situation i dagsläget, eftersom det väl lär dröja innan en sådan skattereform träder i kraft.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Vår inriktning är att reformen skall gälla fr. o. m. 1980. Snabbare kan en skatteutjämningsreform inte träda i kraft.

Jag kan självfallet sedan inte garantera att skatteutjämningsnämnden kommer att föreslå att regeringen kommer att besluta att alla sökande kommuner till kommande år får ett bättre bidrag. Jag kan bara säga att min inriktning är att föreslå riksdagen ett väsentligt förbättrat kommunalt skatteutjämningsbidrag.

§ 5 Om effekterna av energisparstödet

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om effekterna av
energispärstödet*

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO erhöU ordet för att besvara *Birgitta Dahls* (s) den 24 januari anmälda fråga, 1978/79:298, och anförde:

Herr talman! Birgitta Dahl har frågat mig om den av bostadsstyrelsen redovisade undersökningen av effekterna av energisparstödet föranleder några omedelbara åtgärder från regeringens sida.

Bostadsstyrelsen redovisar i sin rapport vissa ändringar av föreskrifterna rörande stödberättigade åtgärder som styrelsen har för avsikt att genomföra. Stödet till termostatiska radiatorventiler skall från den 1 juli 1979 endast utgå för typgodkända ventiler. Föreskrifterna rörande stöd till ytterväggsisolering skärps så att stödet förbehålls de mest lönsamma objekten, och stöd till fasadskikt bör i vissa fall inte beviljas. Vid fönsterbyte bör stödet begränsas till skillnaden mellan kostnaden för två- och treglasfönster. Därutöver planerar bostadsstyrelsen vissa ytterligare förändringar i syfte att förbättra stödet till installationstekniska åtgärder i flerbostadshus.

Styrelsen förordar vidare en översyn av reglerna för energisparstödet så att vissa åtgärder av drift- och underhållskaraktär, t. ex. tätningståtgärder och byte av oljebrännare i vissa fall, blir stödberättigade. Avslutningsvis redovisar styrelsen vissa synpunkter på stimulansreglernas allmänna utformning.

Enligt min mening är det nödvändigt att kontinuerligt anpassa energisparstödet till bl. a. den tekniska utvecklingen, nya forskningsresultat och erfarenheter från pågående bidragsverksamhet. Regeringen avser att inom kort besluta om genomförandet av ett projekt som avser att beskriva hur statligt stödda energisparåtgärder har genomförts i bostadsbeståndet. Statens råd för byggnadsforskning har vidare utlovat att före utgången av 1979 presentera en samlad bedömning av vad ny teknik och nya forskningsresultat innebär för sparmöjligheterna i den befintliga bebyggelsen.

Regeringen har för avsikt att under våren i en energipolitisk proposition behandla dessa frågor mer ingående. Självfallet kommer frågor om styrmedel, så att största möjliga effekt av energisparstödet erhålls, då också att behandlas.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Det råder enighet mellan partierna om betydelsen av energihushållning. Diskussionen under senare år har gällt hur den bör åstadkommas. Vi vidtog medan vi befann oss i regeringsställning en rad åtgärder för att skaffa det behövliga underlaget för att till 1978 kunna få ett beslut, som skulle styra in insatserna på de åtgärder som är mest effektiva. Vi har också i oppositionsställning fortsatt att kräva mer kunskap, mer styrmedel, en bättre inriktning av energisparstödet.

Trots centerns vallöften om att vi skulle kunna täta bort kärnkraften dröjde det väldigt länge innan vi fick något förslag till riksdagen, och när det kom var det mycket dåligt. Det är ju ingen hemlighet att både dröjsmålet och den dåliga kvaliteten berodde på att den här frågan också drogs i den långbänk som till slut drev regeringspartierna åt olika håll och att både folkpartiet och

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om effekterna av
energiparstödet*

moderata samlingspartiet egentligen ville ha ett bättre förslag men tvangs att bita i det sura äpplet.

Nu har den första utvärderingen kommit. Bostadsstyrelsen visar att det här stödet i mycket stor utsträckning går till fel åtgärder i fel hus. Över hälften av stödet – mer än en halv miljard kronor – går till sådana åtgärder som har mycket liten spareffekt men däremot ökar fastighetsvärdet. Det är allvarligt både ur energispar synpunkt och ur samhällsekonomisk synpunkt.

Vi krävde redan förra året att beslut om den långsiktiga inriktningen av energiparstödet skulle skjutas upp till dess att vi tar det stora energipolitiska beslutet. Nu har vi visserligen förlorat flera år, men det är ännu inte för sent. Jag noterar som någonting positivt att bostadsministern här har markerat en vilja att lyssna – till skillnad från vad som skedde i förra regeringen – till sakkunniga experter och myndigheter: bostadsstyrelsen, planverket, forskare och andra. Jag tar det som ett löfte om att vi verkligen i arbetet inför den energipolitiska propositionen skall få förslag till en bättre inriktning av energiparstödet än vad vi hittills har haft. Kanske är regeringen t. o. m. villig att lyssna på oss i den frågan. Jag vill uttrycka en varm förhoppning om att så verkligen är fallet. Det är viktigt att vi får möjligheter till bättre beslut så snart som möjligt i vår. Men det innebär också – det vill jag verkligen understryka – att vi har stora förväntningar och krav på det förslag som skall komma till riksdagen om några veckor och som vi då skall behandla.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Det är helt klart att det bör komma till en uppstramning när det gäller vad man får stöd till och kanske också beträffande villkoren för själva stödverksamheten. Men det har hela tiden varit en förutsättning för energiparplanen att man skulle kunna ta hänsyn till vunnna erfarenhet.

Det rådde vissa delade meningar om huruvida man skulle gå in med sparplanen förra året eller inte; socialdemokraterna ville avvakta. Man kan naturligtvis ha olika åsikter om detta – om man skall sitta och vänta tills man vet allt eller sätta i gång och lära sig av vunnna erfarenheter under tiden. Jag tror inte att det råder någon större motsättning i vad gäller behovet av att strama upp den stödverksamhet som nu ändå, trots att det finns en del defekter beroende på bristande kunskap, har visat sig vara ganska lyckosam.

Jag skulle kunna lämna en del kommentarer till styrelsens utvärdering, som ju inte bygger på faktiska mätningar av spareffekter utan innehåller teoretiska mätningar. Dessutom har utvärderingsperioden inträffat innan sparplanen över huvud taget sattes i kraft. Det finns en del andra skillnader beträffande kostnadslägen – t. ex. om mervärdesskatt är med eller inte – som gör att man inte kan dra alldeles exakta slutsatser av jämförelsen mellan styrelsens utvärdering och energiparplanen.

Jag tror som sagt att vi är ganska överens, och vi får ju anledning att komma tillbaka till de här frågorna ordentligt när energipropositionen läggs fram i vår.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Det var ju inte så att vi ville avvakta ens förra året. Förhistorien är ju den att vi i regeringsställning först gjorde vad som krävdes för att få en utvärdering så att vi redan förra året skulle få en bättre energisparplan än den som då lades fram.

Därefter tog vi för det första i oppositionsställning gång på gång upp frågan om varför trepartiregeringen över huvud taget inte lade fram sparplanen – den blev ju allvarligt försenad – och för det andra lade vi fram konkreta förslag till åtgärder som skulle ha gett oss bättre kunskaper inför ett sådant beslut. Alla våra krav avvisades dock av de tre partier som då satt i regeringsställning.

Sedan fick vi förra året ett förslag från regeringen som var mycket dåligt. Då sade vi: Det här kan inte ligga till grund för ett beslut om ett tioårsprogram för energihushållning till ett värde av 40 miljarder kronor – det är alldeles för dåligt. Därför föreslog vi att pengar skulle beviljas för ytterligare ett år men det året användas för att utarbeta ett bättre förslag.

Detta var vad vi sade. Allt vad som hänt, inte minst bostadsstyrelsens utvärdering och bostadsministerns uttalande i sitt svar här i dag, visar att vi då hade rätt. I själva verket innebär bostadsministerns svar att hon nu hoppar av det förslag som trepartiregeringen framlade och i stället inriktar sig på ett nytt förslag som bättre överensstämmer med vad vi hela tiden har krävt. Detta är åtminstone vad man med en positiv tolkning måste få ut av hennes svar i dag.

Jag vill inte gräla mer om det som har varit; jag tycker det är viktigt att vi nu inriktar oss på en bra energisparverksamhet för framtiden. Jag understryker att vi hyser stora förväntningar och ställer stora krav på det förslag som om några veckor skall komma från regeringen.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag tycker att detta låter synnerligen förhoppningsfullt. Jag ser fram emot att vi skall kunna enas för att få till stånd ett rejält sparande i våra hus på den grund som är lagd tidigare. Det bör bygga på frivillighet men med styrmedel och utformas på så sätt att de åtgärder som är mest lönsamma blir stödberättigade.

Men låt mig ändå, eftersom Birgitta Dahl ofta har en tendens att vilja tumma litet på historieskrivningen, lämna en kort redogörelse för vad som förevarit.

Efter 1975 års energipolitiska beslut dröjde det ju över ett och ett halvt år innan den socialdemokratiska regeringen gav exempelvis planverket i uppdrag att lägga fram ett förslag till energisparande. Detta skedde först i valrörelsen 1976 – det tog alltså väldigt lång tid.

På de förslag som planverket sedermera kom fram till har trepartiregeringen sedan byggt och dessutom satt in oberoende forskare. Vidare gjordes remissverksamheten enormt omfattande. Allt detta har lett fram till energisparplanen. Det innebär alltså att när trepartiregeringen trädde till vidtogs kraftfulla åtgärder, medan det hade tagit lång tid innan socialdemo-

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om effekterna av
energispårstödet*

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om åtgärder med
anledning av före-
komsten av ra-
dongas i vissa
bostäder*

kraterna gav några som helst uppdrag till verkets styrelse för att lägga grunden för energisparplanen.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Det rätta förhållandet är ju det här:

1975 års beslut, såväl när det gäller hushållning som när det gäller andra åtgärder på energipolitikens område, var ett treårsprogram och förutsatte ett nyt: beslut 1978.

De åtgärder som vi vidtog för att få fram underlag till energisparprogrammet var klara i god tid för att kunna både remissbehandlas och bilda underlag för en proposition till 1978 års riksdag.

Det förslag till energipolitik som 1978 års riksdag skulle ha fått har ännu inte kommit. Vi fick *ett* förslag som gäller energihushållningen, men det var helt undermåligt och avvisade bl. a. alla förslag från planverket, från energikommissionen osv.

Jag skall inte här ge mig in i en diskussion med Birgit Friggebo om hur man skall tolka hennes ord om "frivillighet men med styrmedel" – det är en fråga som vi får granska närmare när propositionen kommer, och då får vi se om förslagen är tillräckliga eller inte. Men jag vill understryka att bostadsstyrelsens utvärdering mycket klart visar att marknadshushållningen och de liberala idéerna inte har dugt till att ge energisparstödet en sådan inriktning att det svarar mot kraven från samhällsekonomisk synpunkt eller energihushållningssynpunkt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om åtgärder med anledning av förekomsten av radongas i vissa bostäder

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBE erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Oswald Söderqvists* (vpk), dels *Gunnar Richardsons* (fp) den 30 januari anmälda frågor, 1978/79:311 resp. 314, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig vilka åtgärder som vidtogs av regeringen 1978 med anledning av då framkomna uppgifter om skadliga koncentrationer av radongas i vissa bostadsområden och bostadshus, och vad jag avser att göra nu i denna fråga.

Gunnar Richardson har frågat mig: Vilka åtgärder avser bostadsministern vidtaga för att bringa större klarhet beträffande riskerna med radongaser i bostadshus?

Jag ber att få besvara dem i ett sammanhang.

Statens strålskyddsinstitut har i skrivelse till regeringen i maj 1978 pekat på de strålningsrisker som är förknippade med vissa byggnadsmaterial och hemställt att frågan skulle utredas närmare. Även energikommissionen har i sitt slutbetänkande (SOU 1978:49), Energi, hälso-, miljö- och säkerhetsrisker, tagit upp denna fråga och föreslagit utredningar.

Frågan om direktiv till en utredning har beretts i regeringens kansli under hösten 1978. Regeringen har i dag bemyndigat jordbruksministern att tillkalla en utredare jämte sakkunniga och experter för att utreda frågan om strålrisker i byggnader.

Strålskyddsinstitutet har under den senaste veckan publicerat material som visar att allvarliga strålrisker också kan föreligga i byggnader som vilar på skifferbergarter. Även detta problem inryms i direktiven för utredningen.

Efter vad jag har erfarit kommer strålskyddsinstitutet i samarbete med socialstyrelsen och statens planverk att inom kort gå ut med information i denna fråga, såväl till allmänheten som till byggnadsnämnder och hälsovårdsnämnder.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min fråga. Det här är ett allvarligt problem som måste beröra alla ganska illa, och det visar även den uppståndelse som beskedet väckt och den debatt som tagit fart och som säkert kommer att fortsätta ganska länge till.

De risker som är förknippade med radongasen i bostäder går, enligt uppgifter från statens strålskyddsinstitut, väl att jämföra med de risker vi sedan länge känner till i gruvor där gasen under lång tid varit ett stort problem för gruvarbetarna. Man kan också jämföra riskerna med dem som orsakas av rökning, alltså framför allt risk för lungcancer. Strålskyddsinstitutet har nämnt siffror som tyder på att ungefär 1 000 lungcancerfall beror på den här typen av strålning.

Nu säger bostadsministern i sitt svar att – vilket vi alla känner väl till tidigare – det kom ett larm från strålskyddsinstitutet i fjol. Vad man kan vara kritisk mot är att larmrapporten inte lett till att något konkret åstadkommits eller till att några egentliga beslut fattats av regeringen om hur man skulle hantera den här problematiken. Det måste kritiseras då detta, som jag sade inledningsvis, är en allvarlig fråga – litet för allvarlig för att bli föremål för ocnighet mellan olika departement eller vad som kan ha legat bakom bristen på åtgärder.

Det är inte heller så att innehållet i propån från strålskyddsinstitutet och planverket, som också var inblandat, i maj i fjol var något helt nytt. Dessa risker var kända tidigare. Vi vet att strålskyddsinstitutet slog larm redan 1974 till Ytong AB, det bolag som har tillverkat blå lättbetong. Tillverkningen av sådant byggmaterial upphörde 1974/75. Problemet har alltså funnits redan tidigare.

Beträffande Ytong kan vi läsa i pressen i dag att detta bolag har fortsatt att sälja sådan här byggsten, blå lättbetong, ända fram till i fjol, 1978. Det ger mig anledning att fråga bostadsministern vilka åtgärder som kommer att vidtas. Kommer de som har köpt sådant byggmaterial och byggt hus av det att hållas skadeslösa på något sätt? Kommer man att vidta åtgärder mot Ytong eller på annat sätt minska de risker och mildra de skadeverkningar som kan ha uppstått på grund av det här byggmaterialet?

*Om åtgärder med
anledning av före-
komsten av ra-
dongas i vissa
bostäder*

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om åtgärder med
anledning av före-
komsten av ra-
dongs i vissa
bostäder*

GUNNAR RICHARDSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min fråga.

Jag tänker inte ta kammarens tid i anspråk med att teckna bakgrunden till frågan. Den har ju f. ö. diskuterats ingående både i massmedia och här i riksdagen. Jag vill bara nämna att ett av de allvarligaste fallen gäller ett bostadsområde i min egen valkrets, Skaraborgs län, Ekedalen utanför Tidaholm. Min fråga gällde heller inte vad som varit utan vad som nu skall ske. Det väsentliga är ju, i varje fall för de människor det gäller, vad som kommer att ske. Jag utgår från att den utredning som nu har tillsatts kommer att arbeta med största skyndsamhet. Det är naturligt att oron är stor.

Jag skulle vilja fråga bostadsministern, även om jag vet att det egentligen är en helt ny fråga, om bostadsministern redan nu har några synpunkter på hur man skall lösa problemen för just de familjer som bor i hus som är belägna i riskzonen.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag tror att det mot bakgrund av den debatt som har förts är ganska viktigt att säga att det ju ingalunda är så att det inte har förekommit verksamhet beträffande de här frågorna. Det har det gjorts under en längre tid, och det är flera myndigheter som är berörda. Det var bl. a. en utgångspunkt för den skrivelse som kom från strålskyddsinstitutet, där man främst tog upp de organisatoriska frågorna och samordningen mellan olika verk och berörda myndigheter. Det har framställts så som om skrivelsen i maj 1978 skulle ha varit något slags larmrapport, att frågan då skulle ha varit ny och att man då så att säga skulle ha upptäckt problemen med radon. Det är ingalunda på det sättet. Tvärtom säger strålskyddsinstitutet i skrivelsen att berörda myndigheter har vidtagit flera åtgärder för att komma till rätta med problemen, att de tekniskt-biologiska frågorna är tillräckligt belysta och att forskning om återstående problem pågår. Man begär inte några ökade insatser i den delen.

Vad den nu av regeringen tillsatta utredningen skall göra är dels att kartlägga var riskerna finns, dels att föreslå lämpliga åtgärder. Dessutom har man lagt in frågan om andra byggmaterial som innehåller hälsofarliga ämnen för att också när det gäller sådant material få en kartläggning till stånd.

Till svar på Gunnar Richardsons fråga om vad man bör göra om man bor i sådana här hus vill jag säga att det första man bör göra är att vända sig till vederbörande hälsovårdsnämnd för att få upplysning. Hos hälsovårdsnämnderna finns också informationsmaterial. Redan 1976 skickade strålskyddsinstitutet ut information till hälsovårdsnämnderna för att de skulle kunna fylla sin uppgift gentemot berörda husägare. Dessutom bör man se till att man får en godtagbar ventilation.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar att bostadsministern inte svarade på min fråga vad som kommer att göras då det gäller försäljningen av den här ytongstenen

under perioden 1974–1978, alltså i fyra år, när man visste om problemen och då larmet, som bostadsministern själv säger, redan hade gått.

Jag har inte heller uppfattat debatten i pressen så att någon larmrapport skulle ha dykt upp ur tomma intet. Tvärtom – problemet har varit välkänt under en lång tid. Men det skärper ju snarare kritiken mot regeringen för att ingenting har blivit gjort. Det hade varit mindre anledning till kritik om det verkligen hade varit en larmrapport som kom 1978, om man inte hade känt till saken tidigare, om alla – regeringen och andra – då hade blivit tagna på sängen. Men så har inte varit fallet. Problemet har varit välkänt, säger bostadsministern själv. Och ingenting har gjorts.

Jag efterlyser fortfarande konkreta åtgärder. Det gäller ju att spåra upp bostäder. Det finns, har det sagts, 3 000 hus som är byggda av sådant här byggnadsmaterial. Vad kommer regeringen att göra konkret för att ställa resurser till förfogande för att ta reda på var dessa bostäder finns?

Sedan har vi problemen med bostäder som är byggda på alunskiffer. Där rör det sig kanske om tiotusentals bostäder. Vi vet ungefär i vilka områden de kan finnas – det problemet berörs också i frågesvaret. Vad tänker regeringen vidta för konkreta åtgärder innan utredningarna har malt färdigt och kommer med sina förslag? Det måste ju göras någonting nu, eftersom de människor som bor i dessa byggnader hela tiden är exponerade för den farliga gasen.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Som jag tidigare sade finns det myndigheter som handlägger dessa frågor. Människorna bör vända sig till dem för att få information om vilka åtgärder de bör vidta.

Den allra enklaste åtgärden är att vädra lägenheten. Nu är det ett problem, eftersom man måste vädra mycket ofta. På litet längre sikt kan man vidta åtgärder för att förbättra ventilationen över huvud taget i huset. Detta är de konkreta åtgärder som mycket snabbt kan vidtas. Här finns en samlad kunskap hos myndigheterna.

Utredningen, som är tillsatt i dag, skall redan den 1 maj lägga fram ett program för undersökningen för att vidare kartlägga var riskerna finns. Utredningen skall också lägga fram förslag till lämpliga åtgärder. Här rör det sig om att försöka få till stånd en samordning mellan de olika verk och myndigheter som i dag sysslar med frågorna, så att de inte arbetar förbi varandra.

Frågan om dagens tidningsuppgifter om försäljning av ytonghus vore det litet förmätet av mig att svara på utan att jag över huvud taget satt mig in i saken. Moraliskt blir man mycket upprörd över att sådant här kan förekomma – om det har gjort det, och det finns vissa tecken som tyder på det. Men utredningen har alltså till uppgift att framlägga förslag till lämpliga åtgärder på den här punkten.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Den enda slutsats jag kan dra av vad bostadsministern sagt är att man skall uppmana de här människorna att vädra sina hus. Det är den

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om åtgärder med
anledning av före-
komsten av ra-
dongas i vissa
bostäder*

*Om åtgärder med
anledning av före-
komsten av ra-
dongas i vissa
bostäder*

konkreta hjälp de får av regeringen i det här läget. Det tycker jag är väldigt litet att komma med.

Det viktigaste är ju att det ställs resurser till någon myndighets förfogande – jag vet inte vilken det bör vara: planverket eller någon annan – för att först och främst spåra upp dessa hus. Det finns alldeles säkert människor som bor i sådana hus och som inte vet om att de är byggda av det här materialet. Där behöver det alltså ställas resurser till förfogande. Det hjälper inte att be folk vädra, om de inte vet att de bor i sådana hus där man enligt regeringens förslag skall vädra 15 minuter om dagen.

Jag noterar såsom positivt att bostadsministern talar om det program som skall starta i maj. Men fortfarande har bostadsministern ganska litet konkret att säga till de människor som är utsatta för radongas.

Vad beträffar tidningsuppgifterna i dag är det rätt svårt att ge besked om den saken nu. Jag vill fråga: Är bostadsministern, när dessa uppgifter nu har kommit fram, beredd att ta itu med denna sak och försöka klara ut vilka som ligger bakom försäljningen? Kan de som har köpt stenen efter 1974 få någon ersättning? Kan åtgärder tillgripas mot Ytong?

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Det finns vissa resurser för att göra en kartläggning redan nu. Det är bakgrunden till att bl. a. strålskyddsinstitutet nu kommer med rapporter från Tidaholm. Resurserna är kanske otillräckliga för att göra en stor och övergripande kartläggning omedelbart. Utredningen har emellertid till uppgift att lägga fram ett program för hur kartläggningen skall gå till.

Dessutom har vi att ta ställning till andra utredningsförslag. Industriverket har gjort en utredning om alunskiffer, som är remissbehandlad och som vi snart skall ta ställning till, framför allt inom arbetet med den fysiska riksplaneringen.

Låt mig göra den lilla kommentaren att detta är en mycket viktig och allvarlig fråga. Konkreta åtgärder skall vidtas och har vidtagits. Men jag tycker att man inte skall utnyttja människors oro och spela på den alltför hårt. Då utsätter man människor för en överdriven och oberättigad oro. Vi skall ta frågan på allvar, men vi skall inte använda människors oro såsom slagträ i den politiska debatten.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag håller gärna med om att man inte skall skrämma upp människor i onödan. Men eftersom bostadsministern och jag är överens om att detta är en allvarlig fråga, måste man i detta fall – det går inte att komma ifrån – rikta ganska kraftig kritik mot regeringens handläggning av detta ärende. Det har skett för litet och för sent. Oavsett om det slogs larm 1978 eller inte, har det efter den tidpunkten ändå skett för litet, eftersom man visste om problematiken långt tidigare. Det är det viktiga i denna fråga.

Jag är inte ute efter att kamma hem poäng på människors oro. Jag vill bara ha besked om att regeringen nu tar upp denna fråga. Det är tydligt och klart att opinionen som vanligt har haft sin verkan, eftersom en utredning blivit

tillsatt väldigt snabbt i dag, nästan ett helt år efter det att den senaste larmrapporten kom. Det bevisar att det ligger något i den kritik som jag har framfört.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! Utredningen skulle ha tillsatts oberoende av den senaste veckans rapporter.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om förutsättningar
för beviljande av
nåd*

§ 7 Om förutsättningar för beviljande av nåd

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Arne Anderssons* i Ljung (m) den 18 januari anmälda fråga, 1978/79:290, och anförde:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung har frågat mig om jag avser att vid eventuell nådeansökan från Clark Olofsson i bedömningen lägga in dennes vilja att samarbeta när det gäller att framskaffa undangömda penningbelopp.

När nådeansökningar prövas sker normalt en totalbedömning av fallet. Hänsyn tas alltså till alla omständigheter. Däri kan exempelvis ingå den dömdes inställning när det gäller betalningen av skadestånd till målsägande. I många fall gäller det att bedöma om den dömdes förhållanden har ändrats på sådant sätt och i sådan grad att det finns tillräckliga skäl att mildra den påföljd som har bestämts av domstolen.

Vid prövningen av den nådeansökan som Clark Olofsson har gjort blir det självfallet fråga om en totalbedömning. Ärendet bereds f. n. i justitiedepartementet.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga. Jag har med formuleringen i frågan försökt få flera sidor av samma problem belysta.

Justitieministern säger i svaret, som inte är särskilt detaljrikt, att det kommer att göras en totalbedömning. Jag menar att Clark Olofsson själv kan ta initiativ och därmed försöka påverka sin situation genom att lämna sådana upplysningar att klarhet vinnes beträffande de saknade penningbeloppen. Motiv för ett sådant handlande saknas ju inte, och det är f. ö. det mest naturliga att initiativet i den nu uppkomna situationen kommer från honom.

Ett annat sätt att aktualisera frågan är naturligtvis att frivivningen ges ett visst förbehåll, och att Olofsson då visar sig villig medverka till att klarhet vinnes i ärendet.

Slutligen kan man också tänka sig vad som borde hända om Clark Olofsson över huvud taget inte vill medverka till att bringa klarhet i ärendet.

Om krav på utbildning m. m. för beredskapsarbete inom vårdsektorn

Frågan om penningbeloppen kan alltså aktualiseras på flera sätt. Om och hur detta sker bör enligt väldigt många människors mening ha med utgången av Olofssons nådeansökan att göra. De flesta människor ifrågasätter inte Olofssons vilja att i samband med att han börjar studier vid journalisthögskolan ta avstånd från en tidigare orosfylld livsföring och också direkt brottslig verksamhet. Enligt min mening kan såväl en bred allmänhets som Clark Olofssons egen tilltro till samhället som rättsvärdare förändras, om inte ansträngningar görs för att vinna klarhet beträffande de saknade penningbeloppen just i detta sammanhang.

Allt talar för att Olofsson kommer att bli en bra elev vid journalisthögskolan. Detta kommer i sin tur att medföra goda förutsättningar för honom att i framtiden ha ett vanligt civilt yrke liksom att detta kommer att ge honom en god försörjning.

Mot bakgrund av Clark Olofssons vilja att anpassa sig till en normal yrkesutbildning och sedermera ett normalt arbete ter det sig enligt min mening närmast stötande att tänka sig att Olofsson med samhällets goda minne i sin nya livssituation eventuellt skulle ha tillgång till undangömda penningbelopp av kanske inte obetydlig storlek från sin tidigare verksamhet.

Ett sådant förhållande är självklart inte till gagn för Clark Olofsson. Således kan man inte förbise att såväl Olofssons tilltro till samhället som en bred allmänhets tilltro till honom skulle vinna på att frågan om de undangömda penningbeloppen just i detta sammanhang kom att klaras upp.

Jag ber att få tacka för det svar som har lämnats. Jag kan inte tolka det annorlunda än att totalbedömningen som nämns i svaret inrymmer just de aspekter som jag har pekat på.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om krav på utbildning m. m. för beredskapsarbete inom vårdsektorn

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Ingrid Sundbergs* (m) den 16 januari anmälda fråga, 1978/79:279, och anförde:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig om jag anser att särskilda krav på lämplighet och utbildning bör ställas på person som anvisas beredskapsarbete inom vårdsektorn och om i så fall särskilda riktlinjer kommer att utges till stöd för de lokala arbetsförmedlingarna.

En av de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som regeringen satt in för att motverka arbetslöshet bland främst ungdomar är beredskapsarbeten. I december 1978 hade ca 4 500 ungdomar under 25 år beredskapsarbete inom vårdsektorn. Till kommunala och landstingskommunala beredskapsarbeten utgår statsbidrag med 75 % av de totala lönekostnaderna.

Rutinerna för anordnande av beredskapsarbete är sådana att resp. arbets-

givare till arbetsförmedlingen anmäler ett eller flera arbeten som lämpar sig som beredskapsarbete. En beskrivning av arbetsuppgifterna och eventuella krav på utbildning eller erfarenhet lämnas samtidigt till förmedlingen. Denna söker därefter att till resp. arbete anvisa de arbetssökande som har intresse och fallenhet för aktuella arbetsuppgifter. Inte sällan har man därvid ett aktivt stöd från anordnaren för att lättare kunna bedöma vad arbetet i fråga kräver.

I likhet med alla andra som anställs på en arbetsplats skall de som anvisas beredskapsarbete ges ordentlig introduktion och nödvändig utbildning. Med hänsyn till att många av de ungdomar som anvisas beredskapsarbete har begränsad arbetslivserfarenhet utgår ett särskilt statsbidrag på 75 % till kommunala och landstingskommunala anordnare för de extrainsatser av utbildning och handledning som kan vara motiverade. Hur omfattande denna utbildning och handledning skall vara avgörs av anordnaren. Enligt vad jag erfarit avser Landstingsförbundet ta initiativ till en översyn av de rutiner som gäller för mottagning av de många unga och ofta oerfarna medarbetarna inom vårdsektorn. Att på förhand ställa upp krav på viss utbildning är enligt min mening svårt eftersom arbetsuppgifterna inom vårdsektorn har starkt skiftande innehåll.

Jag vill i sammanhanget betona att de ungdomar som arbetar inom vårdsektorn utför ett uppskattat och värdefullt arbete, vare sig de är fast anställda eller har ett beredskapsarbete. Det är min övertygelse att en djupt tragisk händelse som nu inträffat inte av någon kan tas till intäkt för att misskreditera vare sig de ungdomar som har beredskapsarbete eller verksamheten som sådan.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Låt mig för att undvika missförstånd redan från början säga att jag helt instämmer med slutet av Rolf Wirténs svar, att det gäller att icke misskreditera beredskapsarbetarna som sådana. Vi erkänner de goda insatser som de flesta ungdomar gör här.

Flera av kammarens ledamöter har ställt frågor till sjukvårdsministern med anledning av händelserna på Östra sjukhuset i Malmö, de i dagens läge 28 kända morderna och ett antal mordförsök.

Min fråga ställdes till arbetsmarknadsministern därför att jag har funnit det obegripligt att man vid förmedling av personal som skall handha människor som är mycket vårdbehövande har varit så likgiltig för vem man anställer och hur den anställde klarar sin uppgift.

Låt oss bara tänka att dödsfallen hade inträffat vid en barnstuga eller på ett sjukhus vid vak.

Nu har det uppdagats att den 18-åriga yngling det här gäller en tid har vikarierat på Vårnhems sjukhem i Malmö. Polisen har börjat undersökningar där, särskilt med hänsyn till de dödsfall som inträffat. När han slutade fick han ett anställningsintyg, där han utan angivande av speciella skäl förklarades olämplig som vårdare.

Om krav på utbildning m. m. för beredskapsarbete inom vårdsektorn

Anställningen på Östra sjukhuset gick genom länsarbetsnämnden. Ynglingen talade inte om att han tidigare arbetat inom sjukvården. Man säger att hade han gjort det hade man hört efter om det funnits några kommentarer till det arbetet.

Vet arbetsmarknadsministern om man i detta speciella fall eller över huvud taget vid länsarbetsnämnden i Malmö frågar ungdomar om de tidigare har arbetat inom vården när man anställer dem till så känsliga arbetsuppgifter? Eller är man så angelägen att över huvud taget kunna placera ungdomarna att man inte tar hänsyn till de arbetsuppgifter som väntar dem?

Förr tog man hänsyn till och följde upp vad människor, unga och gamla, som sökte arbete hade gjort under olika perioder. I dag är väl rutinen den, har jag en känsla av, att man inte ens frågar.

Tycker inte arbetsmarknadsministern att man här skulle kunna gå ut med direktiv till länsarbetsnämnderna om hur de skall förfara?

Jag vill också här passa på att fråga om arbetsmarknadsministern vet om de initiativ som nu tas av Landstingsförbundet också kommer att gälla dem som söker anställning för vård av barn. Jag tycker att det är en mycket viktig fråga.

Sedan kan man naturligtvis vara glad över att det i alla fall har tagits initiativ i detta avseende. Det är kanske det enda goda som kommit ut av de djupt tragiska händelserna i Malmö.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag noterar att Ingrid Sundberg och jag har samma uppfattning om beredskapsarbetena och särskilt de ungdomars insatser som det gäller i den här frågan. Deras insatser inom sjukvården är av stor betydelse, och det är vi eniga om. Det är inte någon som ifrågasätter den fortsatta verksamheten som sådan.

Vad det gäller är själva anställningsförfarandet, som Ingrid Sundberg ställde ett par följdfrågor om. Jag vill bara deklarerat att det intyg som har figurerat inte har tagit upp något om lämplighet i fråga om vårdarbete. Det gällde i stället arbetskapaciteten som sådan. Intyget är inte heller känt för förmedlingspersonalen, utan det har gått till någon av de centrala instanserna inom landstingets sjukvårdsadministration. Arbetsförmedlingen kan alltså inte läggas något till last i det här sammanhanget.

Den fråga som Ingrid Sundberg nu reste var om man frågar ungdomar som vill ha beredskapsarbete om de tjänstgjort inom sjukvården tidigare. Om man gör det och får svaret ja borde det rimligen innebära att det finns en erfarenhet som är lämplig att ta fasta på vid anvisning av beredskapsarbete inom vårdsektorn. Detta förutsatt att det inte föreligger någon direkt kritik. Och någon sådan kritik var som sagt inte känd i det här fallet vad gällde lämpligheten för vårdarbete.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Om den som söker arbete svarar att han haft anställning inom vårdarbete tidigare och det gäller en arbetsuppgift som kan vara känslig och

Om krav på utbildning m. m. för beredskapsarbete inom vårdsektorn

svår för många unga är min fråga: Tar man då reda på hur detta vårdarbete tidigare utförts?

I det här fallet sade arbetsmarknadsministern att arbetsintyget som lämnats efter den första anställningen inte förklarade att personen i fråga var olämplig som vårdare. Jag har sett en kopia av intyget i en tidning, och det är möjligt att arbetsmarknadsministern har rätt. Men om man haft ett vårdarbete och uttalandet är att arbetsuppgifterna inte utförts tillfredsställande eller vad det än gäller, så måste i alla fall arbetsuppgifterna kopplas samman med vårdarbete, eftersom det är det som den anställde utfört.

Vad som intresserar mig är: Gör man i sådana här fall en kontroll av hur tidigare vårdarbete utförts? Jag är medveten om att detta kanske inte behöver gälla allt vårdarbete. Men det bör gälla vård av barn och vård av gamla och sjuka. Jag vet att man gör en sådan rutinkontroll när det gäller läkare och sjukvårdspersonal, men hur är det när det gäller dem som får arbetet genom länsarbetsnämnderna?

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Att förmedlingspersonalen skulle gå ut och göra en aktiv undersökning av hur tidigare beredskapsarbeten utförts tycker jag är att lägga bördan på fel ställe. Som framgick av mitt svar är det anordnaren som har huvudansvaret. Om det finns tidigare erfarenheter som talar emot att en person anställs i ett visst beredskapsarbete skall förmedlingen underrättas om att personen inte anses lämplig att placeras på ett sådant jobb. Då har förmedlaren självklart skyldighet att ta hänsyn till de synpunkterna. Det måste vara anordnaren som bär huvudansvaret för att slå larm, om tidigare erfarenheter pekar på att en person inte är lämplig.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det kan vara att anordnaren slår larm, men det intressanta i detta fall är om man från arbetsförmedlande organ meddelar anordnare att denna person har arbetat med vård tidigare eller icke har gjort det. För anordnaren, som med statsbidrag blir anvisad ungdomar för beredskapsarbete, är det ofta praktiskt taget omöjligt att när den anställde redan har börjat göra sådana här efterforskningar.

Det intressanta är alltså: Är de arbetsförmedlande organen skyldiga att ställa en fråga om den arbetssökande har arbetat inom vårdområdet tidigare och att förmedla denna uppgift till anordnaren?

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag känner inte till om det finns någon skyldighet i instruktion att ställa denna fråga om vårdarbete har förekommit tidigare. Nu kommer Landstingsförbundet att se över det här, och vi får se vad man kommer fram till. Men jag vidhåller att om anordnaren har kännedom om att det är fråga om en olämplig person, så är det anordnarens skyldighet att tala om detta för förmedlaren, och då kommer man inte heller att placera denna person på ett sådant arbete.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om målet för
samhällets alko-
holpolitik*

§ 9 Om målet för samhällets alkoholpolitik

Socialministern GABRIEL ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Thure Jadestigs* (s) den 25 januari anmälda fråga, 1978/79:302, och anförde:

Herr talman! Thure Jadestig har frågat mig om jag vill bekräfta att målet för samhällets alkoholpolitik ligger fast såsom det har formulerats i skatteutskottets betänkande 1976/77:40.

Svaret är ja.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det korta svaret.

Detta ja har verkligen stor betydelse. Statsrådet har måhända inte klart för sig anledningen till min frågeställning, dvs. de bakomliggande skälen. Men detta får inte vara en fråga om lek med ord. Det är betydligt allvarligare än så.

Utgångspunkten är den skrivning som finns på s. 13 i budgetpropositionen, bil. 8, som står under statsrådets ansvarsområde. Där fanns anledning till oro, då statsrådet medverkade till en glidande skrivning. Statsrådets skrivning talar om att "undanröja orsakerna till missbruk av alkohol och att motverka ett bruk som leder till skador".

Låt mig notera att skatteutskottets betänkande, vars skrivning blev riksdagens enhälliga beslut i april 1977, angav tonen för den samhällliga målsättningen. Jag läser direkt från riksdagshandlingen: "-- att alkoholfrågorna i fortsättningen infogas i sitt sociala sammanhang och att ett klart mål uppställs för en flerårig insats syftande till att begränsa den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen och till att komma till rätta med alkoholmissbruket."

Det är centralt att denna målsättning står fast och att vi inte får någon form av glidande målsättningskrivningar, som kan leda till framtida oklarheter och som redan har tolkats i vissa statliga verk som en risk för glidande tolkning.

Målsättningen är sålunda inte enbart en fråga om åtgärder mot missbruk, utan också en fråga om fleråriga insatser som syftar till att begränsa den totala alkoholkonsumtionen, dvs. åtgärder mot alkoholbruket.

Jag tycker att svaret är glädjande. Det bör ge en tolkning för framtiden, och det är av den anledningen som detta ja har en stor betydelse.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Jag måste erkänna att jag blev en aning förvånad när jag fick denna fråga. Det borde vara självklart att riksdagens beslut ligger fast om ingenting annat sägs. Och det är särskilt självklart att folkpartiet håller på detta beslut, som ju avspeglar en målsättning som folkpartiet, såvitt jag vet, tidigare än något annat parti har uttalat – i vart fall tidigare än socialdemokraterna. Men om det har varit något missförstånd är jag glad att det är utrett nu.

Det kan inte vara så, att man måste upprepa alla beslut i alla sammanhang,

*Om uttalande av
statsminister Ola
Ullsten rörande
den amerikanske
presidentens politik*

för att undvika att bli beskylld för att gå ifrån riksdagens beslut. I detta sammanhang är det särskilt förvånande, eftersom förra årets budgetproposition innehöll en formulering, med hänvisning till beslutet, som överensstämde praktiskt taget ordagrant med den i år. Men då ställdes inga frågor. Jag undrar om inte en del av bakgrunden till Thure Jarestigs fråga helt enkelt är att det är valår i år och att man därför tar upp den här typen av debatt. Jag skulle vilja föreslå att vi inte för en sådan diskussion om formuleringar och att vi avhåller oss från misstänkliggöranden. Sådant gagnar inte förtroendet för vare sig alkoholpolitiken eller politikerna.

Men det kunde vara bra att få ett besked om var socialdemokraterna står i den här frågan. Såvitt jag vet fattade man ett beslut på partikongressen i höstas som innebar att målet för samhällets alkoholpolitik skall vara att nedbringa den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen. Det tycker jag var ett bra beslut – jag har visserligen inte märkt att socialdemokraterna intagit den ståndpunkten tidigare, men jag tycker det är utmärkt att man nu har gjort det. Om jag skulle föra samma typ av debatt som Thure Jarestig, skulle jag fråga varför inte partikongressens formulering finns med i socialdemokraternas partimotion till årets riksdag. Jag har inte kunnat finna den där, utan där finns andra formuleringar. Jag vill emellertid inte föra en sådan debatt, utan jag utgår från att ni står fast vid det beslut som ni fattade vid partikongressen i höstas.

THURE JARESTIG (s):

Herr talman! Politiska handlingsprogram som folkpartiet presenterade i samband med förra årets valrörelse är en sak, och den regeringspolitik som man för i dag är en annan.

När det gäller socialdemokratin och dess insatser på det här området vill jag säga att vi har väckt en partimotion som är inriktad just på de frågor vi nu diskuterar. I den föreslår vi fleråriga insatser som har till syfte att begränsa den totala alkoholkonsumtionen, bl. a. åtgärder för att komma åt alkoholmissbruket. Det vore glädjande om vi kunde få en majoritet i riksdagen att stödja den motionen.

Min frågeställning grundar sig faktiskt inte på partipolitiska skäl utan på den oklarhet i fråga om tolkningen av budgetpropositionen som visat sig vara rådande inom statliga verk. Det är då inte ointressant vilket ställningstagande en ny regering gör i dessa frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om uttalande av statsminister Ola Ullsten rörande den amerikanske presidentens politik

Statsministern OLA ULLSTEN erhöll ordet för att besvara *Bertil Måbrinks* (vpk) den 23 januari anmälda fråga, 1978/79:296, och anförde:

Herr talman! Herr Måbrink har – mot bakgrund av citat ur ett anförande jag

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om uttalande av
statsminister Ola
Ullsten rörande
den amerikanske
presidentens politik*

höll under mitt besök i USA nyligen – frågat mig på vilket sätt den amerikanske presidentens politik utgjort ett stöd för förtryckta människor.

Det är uppenbart att den amerikanska utrikespolitiken under president Carter i högre grad än tidigare präglats av en strävan att främja mänskliga rättigheter. Det gäller inte minst södra Afrika – som mitt anförande i Atlanta väsentligen handlade om – där USA, särskilt genom sin FN-ambassadör, bl. a. nu spelat en pådrivande roll för Namibias frigörelse.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Varje statsman som i praktisk handling ställer upp till försvar för de mänskliga fri- och rättigheterna, var än i världen dessa förtrampas, bör hyllas och också erhålla allt stöd som är möjligt. Nu är tyvärr antalet sådana statsmän mycket begränsat. Däremot är antalet frasmakare betydligt fler, och bland dessa befinner sig president Carter.

President Carters meritlista under åren som USA:s president är sannerligen inte sådan, att han av Sveriges statsminister bör bli föremål för sådana hyllningar som förekom i det tal Ola Ullsten höll i Atlanta den 16 januari i år. Jag skall ange några saker ur meritlistan:

1. Antalet människor i USA som lever på eller under existensminimum ökar ständigt. President Carters nyss framlagda budget kommer att ytterligare öka detta antal.

2. Carter var den president som hyllade shahen i Iran, när denne förra året mejade ner tusentals civila iranier, iranier som krävde just demokratiska fri- och rättigheter.

3. President Carter är den som är direkt ansvarig för att praktiskt taget alla länder i Latinamerika – det rör sig om några få undantag – lider under brutala terrorregimer. Det är USA som förser dessa bödlar med vapen både för militärt och för polisiärt bruk.

4. Den enorma exploateringen av Amazonas och utrotningen av dess urbefolkning sker med direkt amerikanskt engagemang.

5. Befolkningen på ön Guam håller nu på att mista sin kultur och sin nationella identitet på grund av USA:s militära dominans där.

6. Carter vägrar Vietnam det krigsskadestånd som USA så högtidligt förpliktat sig att betala som en liten kompensation för det oändliga lidande som USA åsamkat detta land.

Så ser en frasmakares meritlista ut. Den skulle kunna göras oändligt mycket längre. Att sedan Sveriges statsminister kan uttala att denna politik har ingett hopp bland förtryckta människor runt om i världen – observera detta, herr statsminister, runt om i världen, för det gällde inte bara södra Afrika – säger, enligt min mening, en hel del om Ola Ullsten.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Får jag först säga att jag inte har uttalat mig om den amerikanska inrikespolitiken. Där har president Carter samna problem som vi här hemma. Man vill i USA dra ner på ett stort budgetunderskott, och det har president Carter försökt att klara av med metoder som vi för vår del har

avvisat trots, som bekant, enträgna krav från olika håll på att vi skulle använda dem.

När det gäller det som jag talade om, dvs. utrikespolitiken, förbehåller vi oss fortfarande rätten att kritisera USA, när vi anser att USA för en utrikespolitik som vi inte kan uppskatta. Men vi förbehåller oss också rätten att uttala oss positivt, när det i den amerikanska utrikespolitiken sker någonting som vi bedömer som positivt. Dit hör förvisso det hårda engagemanget för att åstadkomma en lösning i södra Afrika och också ansträngningarna att få till stånd en uppgörelse i Mellanöstern. Det finns även andra exempel.

Den här attityden, att kritisera eller säga någonting positivt beroende på vad vi tycker det finns anledning till, har vi gentemot alla stormakter. Men här föreställer jag mig att det finns en väsentlig skillnad mellan mig och Bertil Måbrink.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det sista Ola Ullsten sade, det som skulle vara en kvickhet, är typiskt för politiker som inte har riktigt rent mjöl i påsen. Då drar man till med sådana där billiga argument.

Ola Ullsten sade att vi också förbehåller oss rätten att kritisera USA. Ja, men hur skall man kunna göra det när nu Ola Ullsten, Sveriges statsminister, har stått i Atlanta och strött massor med rosor över den amerikanska politiken? Ola Ullsten sade ju att den amerikanska politiken inger hopp för förtryckta runt om i världen. Det måste då vara mycket svårt att kritisera i fortsättningen.

Låt mig sedan säga några ord beträffande södra Afrika. Inte är det, Ola Ullsten, ett amerikanskt initiativ som gjort att man nu från USA:s sida ställer upp på den färgade befolkningsmajoritetens sida. Rasistregimernas politik och terror har ju blivit så brutal att det är omöjligt för regimerna att i längden fortbestå, och därför har USA tvingats att ta en annan ställning. Dessutom har frontstaterna haft stor betydelse. Det är detta som tvingat USA att ändra ståndpunkt. Vi kan ta det andra exemplet, Iran. Det var bara för en månad sedan som USA vände och började släppa sitt stöd åt den brutale shahen. Och varför gjorde USA det? Jo, därför att förhållandena helt plötsligt var så uppenbara för hela världssopinionen att om USA skulle ha fortsatt ge sitt stöd till shahen hade landet fullständigt tappat ansiktet inför hela denna världssopinion. Så enkelt är det, Ola Ullsten.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag har inte gått in på någon bakgrund till händelserna i södra Afrika. Jag har bara noterat att den amerikanska politiken just nu går ut på att försöka hitta en lösning. Jag uppskattar de initiativen, som inte USA är ensamt om. Jag beklagar att Bertil Måbrink anser att man skall totalt negligera de ansträngningar som görs för att åstadkomma ett fritt Namibia.

När det gäller Iran kan jag inte påminna mig att jag över huvud taget har uttalat mig om USA:s politik visavi det landet.

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om uttalande av
statsminister Ola
Ullsten rörande
den amerikanske
presidentens politik*

Torsdagen den
1 februari 1979

*Om uttalande av
statsminister Ola
Ullsten rörande
den amerikanske
presidentens politik*

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det är verkligen upprörande hur Ola Ullsten nu försöker springa undan hela problematiken. Ola Ullsten har sagt i sitt tal att den amerikanske presidentens politik i kampen för de mänskliga fri- och rättigheterna har ingett hopp hos alla förtryckta runt om i världen! Det är det Ni sagt i detta tal. Då måste man väl ta in Iran, Latinamerika och alla de områden, stater och länder där befolkningsmajoriteterna lider under ett fruktansvärt förtryck, och det förtrycket kan utövas tack vare det aktiva stödet från USA. Det är detta jag tagit upp. Jag har frågat hur Ola Ullsten kan stå och säga något sådant som det han sade i Atlanta, där han framhöll USA och USA:s president mer eller mindre som förkämpar för demokratiska fri- och rättigheter i världen.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Om Bertil Måbrink hade gjort sig besvär med att läsa alla de åtta rader i ett sju sidor långt tal som det här handlar om och inte bara en mening skulle han ha uppfattat att vad jag där talade om är att det har skett en förändring i den amerikanska attityden till mänskliga rättigheter. Det innebär på inget sätt något friskrivande av den amerikanska utrikespolitiken som den förts tidigare. Det innebär inte heller att vi tar ställning till förmån för den amerikanska utrikespolitiken i alla avseenden som den förs nu, men vi gör det i positiv mening på några punkter, som jag just har nämnt, nämligen ansträngningarna i södra Afrika, Mellersta Östern och i några andra sammanhang. Det är vad det handlar om, Bertil Måbrink.

Att sedan Bertil Måbrink säkert under alla förhållanden kommer att hitta anledning att kritisera den stormakt vi just nu talar om tror jag inte att jag någonsin kan göra någonting åt.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag skall börja med att citera direkt ur Ola Ullstens tal den 16 januari i Atlanta:

”Den före guvernören i denna storartade delstat, den nuvarande presidenten i USA, har med sin politik i kampen för mänskliga rättigheter ingett hopp bland förtryckta människor runt om i världen.”

Frågan kvarstår: Har det skett några förändringar i USA:s politik, så att man kan säga att amerikanerna har gjort en sådan omsvängning att de framstår som ett hopp för förtryckta människor runt om i världen?

Jag är också positiv till de förändringar som sker i södra Afrika, men de äger inte rum tack vare USA och dess president utan tack vare de färgades egen kamp och frontstaternas aktiva stöd. Det i sin tur har tvingat USA att ändra inställning för att man inte också där helt skulle tappa ansiktet.

Statsministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det har skett en förändring i den amerikanska demokratin sedan Vietnamtiden och Watergateskandalerna. Det är det jag har påpekat, och jag beklagar att Bertil Måbrink inte har upptäckt någonting av detta.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill då bara be statsminister Ullsten att ge konkreta exempel på detta. Jag har redovisat konkreta exempel på motsatsen. I Latinamerika sker ingen förbättring, Ola Ullsten, utan en försämring.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1978/79:88 till justitieutskottet

§ 12 Föredrogs och hänvisades

Redogörelser

1978/79:2 och 9 till finansutskottet

§ 13 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:136

§ 14 Allmänpolitisk debatt (forts.)

LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Socialdemokratisk politik för barn och ungdom har bl. a. som mål att ge alla barn goda och likvärdiga uppväxtvillkor i ett samhälle präglad av värme och gemenskap, vidare att genom reformer inom barnomsorgen, skolan och fritiden verka för en samhällsförändring som gör det möjligt för barnen att utvecklas till fria och självständiga människor, som verkar i gemenskap och solidaritet med varandra.

Först några ord om barnomsorgen.

Riksdagen antog, på den socialdemokratiska regeringens initiativ, ett ambitiöst utbyggnadsprogram för daghem och fritidshem, omfattande 150 000 nya platser under en femårsperiod.

Vi är nu oroade för att målet inte kommer att nås. Gång på gång har vi begärt att regeringen aktivt skall följa upp riksdagsbeslutet. Men alla våra försök att få de borgerliga regeringarna att inse att något måste göras från statens sida har misslyckats. Nu skjuter folkpartiregeringen ifrån sig ansvaret till kommunerna. Folkpartiregeringen anser att staten har gjort sitt. Staten kan nu sitta på åskådarplats. Det här kan socialdemokratin inte acceptera. I vår partimotion lägger vi fram följande förslag.

1. Staten måste ta över en allt större del av kostnaderna för barnomsorgen. Målet bör var att staten på sikt skall svara för, i princip, personalkostnaderna.

2. Vi föreslår att 50 milj. kr. skall anslås nästa budgetår för att göra särskilda behovsorienterade insatser i förskolan. Vårt intresse av barnomsorgen gäller inte bara kvantiteten utan också kvaliteten.

3. Det finns fortfarande brist på personal i förskolan. Vi föreslår 200 nya

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

platser i förskolläraryrket.

4. En överenskommelse om den andra utbyggnadsetappen måste med det snaraste komma till.

Genom dessa förslag visar socialdemokratin att vi håller fast vid utbyggnadsprogrammet för barnomsorgen. Omsorgen om barnen måste ha högsta prioritet i samhällsarbetet.

Så över till de något äldre barnen. Skolan är för dem en viktig uppväxtmiljö. I skolan, denna samhällets största arbetsplats, görs varje dag fina insatser för att uppställda mål skall kunna uppnås. Detta arbete vore värt ett eget lovtal. Men skolan har också en mängd brister, och det är dem som vi måste ta itu med. I större eller mindre utsträckning präglas skolarbetet alltför ofta av lärarakтивitet och kunskapsförmedling i stället för elevaktivitet och kunskapsökande, isolerade detaljkunskaper i stället för begripliga helheter, upprabblade av mätbara minneskunskaper i stället för kreativitet, konkurrens i stället för samarbete och instängdhet i stället för samverkan med världen utanför skolan och med föräldrarna.

Många elever får inte de grundläggande kunskaper de har rätt till. Många barn lär sig i skolan att de alltid är sämst och att de ständigt misslyckas. Skolan förstärker på många håll utslagningen i stället för att motverka den.

Dessa iakttagelser leder mig till att slå fast att skolans inre arbete måste förändras. Arbetet i dagens skola är i stort behov av en medveten pedagogisk och social förnyelse. Att oförtrutet arbeta vidare på detta är det bästa sättet att bekämpa det bakåtsträveri som nu öppet tonar fram på skolans område.

Det progressiva förnyelsearbete som pågår lokalt ute i skolvardagen måste därvid uppmärksammas. De goda exemplen har stor betydelse och bör spridas.

Det lokala ansvar som SIA-reformen innebär ger nya möjligheter att förverkliga uppsatta mål. Det vardagliga förnyelsearbetet måste få mogna fram. Fortbildningen av personalen är en viktig stimulans i detta arbete.

Även om skolutvecklingen kan ske inom de ramar nuvarande läroplan erbjuder, är en ny läroplan i vissa avseenden nödvändig. Den onyanserade läroplansdebatt som förs i dag är illavarslande. De reaktionära krafterna vädrar morgonluft i tider av borgerligt maktinnehav. Det tycks vara skolan i klassamhällets tjänst som hägrar.

Utöver att läroplansförändringar är nödvändiga måste det hinder som betygssystemet utgör undanröjas. Skolans ovana vid att samverka med samhälle, arbetsliv, föreningsliv och föräldrar måste också arbetas bort genom att tid och resurser avsätts för detta.

Eftersom en proposition är aviserad om läroplans- och betygsfrågor kommer riksdagen senare i vår eller i höst att få behandla dessa ting. Socialdemokraterna har därför inte nu, under den allmänna motionstiden, lagt fram förslag som har med läroplanen och betygssystemet att göra. Vi återkommer. Men redan nu vill vi säga ifrån, att om det inom regeringen finns planer på ökad differentiering av eleverna i grundskolan, kommer detta inte att accepteras av socialdemokratin.

I årets skolpolitiska motioner kräver vi flera direkta åtgärder på skolom-

rådet.

1. Vi föreslår ytterligare 100 milj. kr. för att förbättra arbetsmiljön i skolan. Detta innebär uppemot 1 500 fler vuxna medarbetare i skolarbetet.

Vi menar att den ökade personalinsatsen bör koncentreras dit där behoven är störst. Där kan ökad vuxenkontakt skapas genom att de vuxna medarbetarna är tillsammans med eleverna både under lektioner och under raster och håltimmar. Arbetsron i klasserna kan öka genom att svaga elever får extra hjälp, oroliga elever får den ökade vuxenkontakt de behöver och de elever som snabbt klarar av arbetet kan stimuleras att hjälpa andra eller till nya arbetsuppgifter. Kontakterna med samhället utanför underlättas också, om läraren inte är ensam med klassen eller om undervisningsgruppen är mindre. Genom att vuxna finns till hands och bryr sig om vad som händer under raster och håltimmar motverkas mobbning och skadegörelse.

Det gäller då inte bara akuta åtgärder t. ex. på högstadiet, utan förebyggande insatser redan på lågstadiet. Stabil vuxenkontakt under de tidiga skolåren är ofta av avgörande betydelse för att barnet skall kunna bygga upp självförtroende, dvs. tilltro till sin egen och kollektivets förmåga att bl. a. kunna arbeta sig fram till nödvändiga kunskaper.

Den här ökade personalinsatsen kan bestå av lärare men även av andra människor med annan erfarenhet, t. ex. föräldrar och ledare från föreningslivet eller annan fritidsverksamhet. Tyvärr har inget av de andra partierna på samma sätt som vi föreslagit en konkret åtgärd för att förbättra arbetsron i skolan.

2. I en annan motion återkommer vi till statsbidraget till den allmänna fritidsverksamheten, som var en viktig del i SIA-reformen. Den verksamheten hann bedrivas under ett år med statsbidrag. Verksamheten leddes av föreningslivet och utgjorde stimulerande eftermiddagsaktiviteter och omsorg för ett stort antal barn och ungdomar. Men den borgerliga regeringen tog bort bidraget, och verksamheten stoppades på de flesta platser.

Föreningslivets entusiasm för SIA-reformen byttes då hastigt i djup misstänksamhet. Detta kommer att få svåröverskådliga konsekvenser både då den samlade skoldagen skall genomföras och då skolan behöver föreningslivets medverkan direkt i undervisningen.

Socialdemokratin står emellertid på föreningslivets sida. Vi tror att samspelet mellan skola och fritidsverksamhet är viktigt, och vi tror på föreningslivets betydelse i skolarbetet.

3. En annan del av skolans öppenhet vetter mot arbetslivet. Det främlingskap som många elever och lärare i dag känner för arbetslivet måste överbryggas. Elevernas oro inför mötet med arbetslivet är ofta stark. Risken för ungdomsarbetslöshet får direkta återverkningar i skolarbetet. Att känna att man som ung inte är välkommen in i den del av vuxenvärlden som arbetet utgör får många ungdomar att känna vilshenhet och håglöshet.

Det är skolans skyldighet att förbereda ungdomarna för arbetslivet. Studie- och yrkesorienteringen måste därför få ökade resurser. Det som föreslås i budgetpropositionen räcker inte. Dessutom måste den kanal för samverkan mellan skolan och arbetslivet som skapades genom SIA-reformen – de s. k.

SSA-råden – få bättre möjligheter att arbeta i kommuner och län. Representeranter för arbetslivet som deltar i SSA-råd eller i skolarbetet måste också få utbilda sig och förbereda sig för sin roll. Statsbidraget till löntagarorganisationernas utbildning får därför inte avskaffas.

4. Gymnasieskolans kapacitet under nästa år föreslås av regeringen motsvara 97 % av årskullen 16-åringar. Detta innebär att gymnasieplatserna måste öka, eftersom årskullen 16-åringar ökar mycket kraftigt just nu. Men regeringen har inte tagit hänsyn till ungdomarnas ökande intresse för gymnasieutbildning, särskilt yrkesinriktad utbildning.

Det är vår uppgift som politiker att ge alla ungdomar som så önskar en utbildning utöver grundskolan. Att följa folkpartiregeringens förslag är att utestänga ett stort antal ungdomar från utbildning. Detta innebär att man medvetet förvisar ungdomar till arbetslöshetskön.

Socialdemokraterna kan inte acceptera detta. Vi föreslår att antalet gymnasieplatser ökar så mycket att gymnasieskolan kan dimensioneras för att ta emot 100 % av årskullen 16-åringar. Folkpartiregeringen – tydligen med bistånd av resten av borgerligheten – tar alltför lättvindigt på löftet att göra allt för att erbjuda ungdom arbete, utbildning eller praktik. Detta är farligt för ungdomars tilltro till oss politiker.

Detta var något om de socialdemokratiska förslagen till bättre utbildning. En genomgång av de borgerliga förslagen ger en ganska mager utdelning – inte i form av mycket allmänt tal, men väl i form av direkta åtgärder och handlingar.

Moderaterna har t. ex. nöjt sig med att möta de skolproblem – som man gjort allt för att uppförstora – med allmänna uttalanden av typ ”arbetsmiljön skall präglas av arbetsglädje”. Vad avses med ett sådant uttalande? Hur? Vad får det kosta skattebetalarna? Det är frågor som man har rätt att ställa sig.

Med mängder av fågert tal vill moderaterna nu suddas bort bilden av de två åren då moderaterna hade ledningen över skolpolitiken, som blev ett misslyckande. Allmän skolkverulans och vulgär kritik går inte att omsätta till propositionstext eller till bestämmelser och lagparagrafer. Att den moderata skolsynen kapsejsade vid kontakten med verkligheten hälsar väl de flesta med tillfredsställelse. Men det moderata maktinnehavet har haft en hämmande effekt på skolutvecklingen. Detta har varit ytterst olyckligt, inte minst för SIA-reformens förverkligande.

Centerpartiet har nu i förtid lämnat ifrån sig ett utkast till ny läroplan. Varvningen mellan teori och praktik tycks vara det som särskilt framhävs. Det är utmärkt! Centern är mycket välkommen att tillsammans med socialdemokratin utveckla det som den socialdemokratiska regeringen framförde redan i SIA-propositionen 1976 om betydelsen av grundskolans samverkan med arbetslivet och om mera praktiska inslag i arbetet, liksom i direktiven till gymnasieutredningen – också skrivna 1976 – om yrkesförberedelse på alla studievägar i gymnasieskolan och om varvning av teori och praktik.

Om folkpartiet finns det inte mycket att säga. Budgetpropositionens förslag på skolområdet är, om jag skall vara vänlig, synnerligen slätstrukna och utan

profilering.

Till skillnad från borgerligheten stannar inte socialdemokratin vid kritik av skolan. Arbetarrörelsen känner behovet av en god skola och goda kunskaper. Inte minst för de svaga grupperna i samhället. Endast därigenom kan skolan få den roll i samhällsutvecklingen som vi önskar. Därför tar vi skolproblemen på stort allvar, och vi arbetar konstruktivt fram nya lösningar.

De unga i dagens samhälle är inte hjälpta av fagert tal om barnomsorg och skola. Det behövs en vilja att konkret och positivt ta itu med problemen. Inom socialdemokratin finns den viljan.

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! När Lena Hjelm-Wallén säger att socialdemokraterna tar skolproblemen på fullt allvar, så framställer hon det som om socialdemokraterna vore ensamma om detta. Jag tillbakavisar på det bestämdaste en sådan antydning, för det finns flera som tar skolproblemen på fullt allvar. Vad som däremot i vissa fall skiljer oss centerpartister från socialdemokraterna är att vi vågar erkänna de brister som vidlåder skolsystemet – det skolsystem som vi tillsammans med socialdemokraterna i hög grad varit med om att bygga upp. Men vi skiljer oss åt i den delen att vi centerpartister vågar träda fram och tala om att på den och den punkten har detta inte slagit så väl ut som vi räknat med, och vi är alltså beredda att vidta åtgärder som råder bot på situationen.

Lena Hjelm-Wallén nämnde vår partimotion, som hon kallade för ett utkast till en ny läroplan. Det kan i och för sig vara riktigt. Den gör inte anspråk på fullständighet, långt därifrån. Vi kommer att komplettera den då propositionen i ämnet läggs fram, men den är såvitt jag vet en av de första – om inte rent av den första – motion som ordentligt i detalj går igenom de olika problemavsnitten och t. o. m. i en bifoga redovisar ett förslag på hur en timplan skulle kunna se ut enligt den modell vi skisserar i motionen.

Låt mig sedan övergå till att diskutera de problem som i dag finns och som jag inledningsvis antydde att vi är beredda att ställa upp och försöka rätta till. Det råder inget tvivel om att grundskolan i hög grad står i centrum för debatten. Naturligtvis beror detta på det förslag till ny läroplan som kommit. Enligt vår uppfattning är den grundläggande uppgiften för grundskolan att ge alla elever goda baskunskaper. Det har t. o. m. på ett och annat håll ifrågasatts om det skulle vara en av skolans huvuduppgifter. Jag förstår inte hur man över huvud taget kan diskutera på det sättet. Det elementära i skolarbetet måste väl ändå vara att lära ungdomarna att räkna, läsa, uttrycka sig i tal och skrift. Det är ju en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig fortsatt utbildning. Inte minst viktigt är det för personlighetsutvecklingen och för möjligheterna att delta i samhällsarbete och yrkesliv.

Att situationen i våra skolor, som det har sagts, diskuteras mer än någonsin har naturligtvis sina orsaker. Även om vulgärdebatten frodas – här såväl som på många andra håll – tycker jag man kan rensa bort den och se om det verkligen finns något fog för den kritik som riktas mot skolan. Då märker man att omdömena är skiftande. Ordningsproblemen har på en del håll

antagit en omfattning som är svår att bemästra och som verkligen kräver uppmärksamhet. På andra håll fungerar skolan tillfredsställande. På ytterligare andra håll fungerar den utmärkt. Men också där skolan fungerar tillfredsställande finns det många elever som har svårigheter att finna sig till rätta. Skolarbetet blir ofta för alla i klassen lidande på grund härav. Det är nödvändigt att åstadkomma en annan anda. Det är också viktigt med bestämda regler och krav. Skolarbetet måste i det avseendet jämföras med arbetslivet i övrigt, det arbetsliv som eleverna ganska snart efter skolgången kommer att möta. Konfrontationen med denna verklighet måste göras så lindrig som möjligt för dem.

Skoleleverna är förvisso ingen enhetlig grupp. Det går inte att lösa problemen i skolan bara genom att anställa fler kuratorer och fritidspedagoger. Det är litet grand av att skaffa medicin utan att ta reda på vad tillståndet beror på. Det är medmänsklighet och gemenskap men också en skola med fasthet som behövs. Varje elev är en ung individ med skiftande förutsättningar. Eleverna har rätt att ställa krav på oss äldre att vi försöker ordna för dem på ett sådant sätt att de kan få utnyttja sina förutsättningar.

När centern pläderar för mer praktiska inslag i skolan sker detta med vetskap om att för många elever ökar man därigenom möjligheterna att bättre komma till sin rätt. De får därigenom också möjligheter att positivt påverka sin omgivning och därmed hela skolarbetet.

Förutom de kunskapsförmedlande uppgifter som jag inledningsvis nämnde har skolan också en social uppgift, nämligen att träna eleverna till självständigt tänkande, till samarbete med andra och till en vilja att ta ansvar för sig själva och för varandra.

En bättre balans mellan teori och praktik i skolan är en angelägen reform. Det är inte första gången det sägs från denna talarstol. Många svepande formuleringar har här levererats men kanske inte särskilt många preciserade förslag till hur det skall gå till. Centern har under många år lagt fram sådana förslag om hur såväl grundskolan som gymnasieskolan skulle få en mer praktisk profil. När nu grundskolans läroplan skall reformeras är det av största vikt att kraven på en mer praktisk inriktning tillgodoses.

En ökad pryverksamhet i grundskolan måste bli *ett* inslag i dessa strävanden. I centerns partimotion på skolområdet skisseras tänkbara lösningar. Jag skall inte närmare gå in på dem nu.

Ett av huvudproblemen med ökad praktik i grundskolan såväl som i gymnasieskolan är att få fram tillräckligt antal praktikplatser – det är bara att konstatera. Enligt vår mening är förslaget om ökad praktik av stort värde för den enskilde eleven, men också samhälle och arbetsliv kan tillgodogöra sig fördelar av att ungdomarna redan i grundskolan får direkta erfarenheter av villkoren i arbetslivet. Det bör därför ligga också i arbetsmarknadens intresse att möjliggöra praktikverksamheten. Här inkluderar jag såväl företagen som de anställdas organisationer. Det handlar om solidaritet med de ungdomar som så småningom skall ta över ansvaret för ett ännu mer komplicerat samhälle än det vi har i dag – ett samhälle som kräver mycket av teoretiska kunskaper men lika mycket av förmåga att förstå varandras problem. Detta

lär man sig nog bäst genom att komma i kontakt med dessa problem på ett naturligt sätt. Det gör man om yrkes- och arbetslivsanknytningen blir en del av utbildningen och ingenting som man försöker hänga på utbildningen på ett mer eller mindre konstlat sätt. Samhället måste därför ta de ekonomiska konsekvenser som följer av en sådan anordning.

Men grundskolans nuvarande teoretiska slagsida måste förändras också genom att arbetsformerna i skolan angräps. Praktiska och laborativa metoder i undervisningen måste exempelvis få större utrymme.

Ytterligare ett led i en förstärkning av skolans praktiska inriktning kan vara att ta upp vardagskunskaper i undervisningen, att helt enkelt lära eleverna att det går att laga och reparera saker och ting som finns omkring dem i deras vardag och att därigenom göra ungdomarna mer kostnadsmedvetna, något som också är till nytta och gagn för dem framöver.

Ett annat problem som måste lösas i den nya läroplanen är det låga intresset för naturvetenskaperna. Genom att ta upp och ge betydande utrymme åt ekologi kan ungdomarnas många gånger stora intresse för framtidsfrågorna om naturresurser och livsmiljöns utformning fångas upp och medföra att naturvetenskaperna som helhet röner ökat intresse. Det tror jag skulle vara till gagn för både ungdomarna och samhället i övrigt.

Även det förslag till tillvalssystem som vi framför i vår partimotion kan verka i denna riktning. I stället för att välja mellan fyra eller fem olika ämnen föreslår vi att eleverna skall kunna välja fördjupningskurs i ett eller ett par ämnen som redan finns på timplanen och för vilka de har speciell fallenhet och intresse eller i ett B-språk. Detta ger större utrymme för varje elevs intresse och förutsättningar och betyder att även praktiskt lagda elever kan fördjupa sig inom sitt intresseområde – den slöjdintresserade får samma möjligheter som den matematikintresserade.

Även gymnasieskolan behöver förändras i många avseenden. Här är utredningsarbetet inte mer än påbörjat, och därför vill jag endast ta upp ett område som det är särskilt angeläget att gymnasieutredningen diskuterar.

Undersökningar visar att bristande studiemotivation, till följd av att eleverna anser utbildningen alltför teoretisk, är gymnasieskolans största problem. Bl. a. avbrotten tyder på detta. Det är därför nödvändigt att också här finna vägar som ökar de praktiska inslagen och gör utbildningen mer omväxlande och intressant.

Utgångspunkten vid en reformering av gymnasieutbildningen måste vara att förbättra kontakterna och samspelet mellan utbildning och arbetsliv. Därför bör gymnasieskolan organiseras så att perioder i skolan varvas med praktik i arbetslivet. En strävan bör vara att ge varje elev några månaders yrkespraktik varje läsår. Praktiken bör ge allmänna kunskaper om arbetslivet, och det är viktigt att de olika praktikperioderna gäller olika yrkesområden för att ge så bred erfarenhet som möjligt.

Gymnasieutredningen bör enligt vår mening omedelbart starta försöksverksamhet på detta område och framför allt pröva förslaget i partimotionen om att organisera skolåret i tre terminer, där en termin skall avsättas för praktik. Vi har också i vår motion sagt att det kan hända att man på vissa linjer

något får förlänga den sammanlagda skoltiden för att få in dessa viktiga inslag utan att göra intrång på den tid som behövs för den teoretiska utbildningen. Man kan tänka sig intagning till gymnasieskolan både höst och vår. Detta skulle innebära att eleverna lämnade skolan i mindre antal varje gång, vilket säkert skulle underlätta för arbetsmarknaden att ta emot dem och ge färre problem där.

Innehållet i utbildningen är naturligtvis av central betydelse. Men den yttre organisationen är inte heller oväsentlig. En geografisk decentralisering och därmed mindre skolenheter är av stor vikt. De mindre barnen måste ha rätt till närhet till skolan, för att slippa långa och trafikfarliga vägar. Men också högstadiundervisningen borde kunna decentraliseras ytterligare. Det är önskvärt – så långt går vi faktiskt – att övergången till högstadium inte skall behöva innebära byte av skolort för eleverna. Genom att det ges möjlighet att inrätta och bedriva undervisning i tvåparallelliga högstadieskolor kan detta i stor utsträckning bli verklighet. Även gymnasieundervisningen kan bedrivas i mindre enheter, utan att undervisningens kvalitet riskeras; bl. a. har försöken med särskild samordnad gymnasieskola, SSG, visat detta. Många av de problem som i dag förekommer i skolorna beror på att enheterna är stora. Inte minst mot den bakgrunden bör detta vara av intresse att närmare ta upp. Jag tycker mig ha märkt att det börjar röra sig även på detta område, och det noterar jag med stor tillfredsställelse.

Forskning och utvecklingsarbete har en avgörande betydelse för samhällets ekonomiska, tekniska och sociala utveckling. Om satsningen på forskning och utveckling inte upprätthålls på en tillräcklig nivå, leder detta till att den framtida utvecklingen på skilda områden i samhället sätts på spel och vårt land får svårigheter att hävda sig på världsmarknaden. Vi vet att det är så. Satsningen på forskning framför allt i början av 1970-talet var alltför begränsad, vilket märks nu.

Centerpartiet har vid ett flertal tillfällen i riksdagen och i andra sammanhang betonat forskningens betydelse. Det forsknings- och utvecklingsarbete som sker i samhällets regi, främst inom högskolan, utgör bara en del av den totala forskningen. Högskolans forskningsverksamhet är ändå strategisk, bl. a. beroende på att de som får forskarutbildning och erfarenhet av forskning inom högskolan senare ofta utgör basen för forskningsverksamheten i stort i landet.

Av särskild vikt är att basresurserna inom de olika fakulteterna förstärks. Det gäller såväl vetenskaplig utrustning som resurserna i övrigt. Den resursförstärkning som föreslås i årets budgetproposition är bra. Det är ett utmärkt tillskott, som mer direkt måste följas upp under kommande år för att stärka basresurserna. Detta är nödvändigt, om högskolans forskningsverksamhet skall kunna utvecklas i önskad takt och omfattning och om forskningsanknytningen av den grundläggande högskoleutbildningen på de nya orterna skall kunna förverkligas i enlighet med tidigare riksdagsbeslut.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Den vanligaste angreppspunkten mot socialdemokratisk skolpolitik är att säga att vi inte har insett skolans brister. Jag frågar mig då hur fördomsfullt man egentligen har rätt att lyssna på vad vi säger. Varför tillsattes SIA-utredningen? Vad skrev vi i SIA-propositionen om skolans alla brister? Vad handlade vår partikongress om? Ja, inte var det någon skönmålning utan en verklig djupdykning i alla skolans brister. Vad talade jag om här i dag? Jo, just det som är ofullkomligt i dagens skola. Eftersom vi upplever bristerna så starkt, är vi också ständigt i färd med att föreslå förbättringar.

Jag instämmer i väldigt mycket av vad Claes Elmstedt sade, exempelvis om behovet av mer praktiska inslag och arbetslivskontakt. Jag har många gånger förklarat – och upprepar det nu – att den skolverklighet som kom ut av 1969 års läroplan blev alldeles för teoretisk. Man måste ha utgångspunkter för skolarbetet som ligger mycket närmare eleverna. Man skall inte teoretisera utan medvetet knyta an till elevernas egen verklighet och samhället utanför. Verkligheten är ju ett bra läromedel. Man bör medvetet söka efter mer praktiska inslag i skolarbetet. Eleverna bör få vara verksamma och praktiskt ta itu med skolarbetet. De bör få skapa och använda sina händer också till annat än att hålla i en penna och bläddra i en bok.

Dessutom bör eleverna få en levande erfarenhet av arbetslivet. Att vara ute på en arbetsplats och känna sig nyttig är av utomordentlig betydelse för dagens ungdom. Jag tror att centern och socialdemokratin i dessa frågor har en likartad åsikt. Jag ser fram mot ett samarbete på denna punkt.

Medmänsklighet behövs, sade Claes Elmstedt. Ja, det är verkligen sant, men inte bara i tal. Jag hoppas att ni från centern ställer upp på vårt förslag om att få in flera vuxna i skolan för att skapa lugnare arbetsförhållanden och för att få in flera människor som har tid att bry sig om eleverna både under lektionstid samt under raster och håltimmar.

Ert läroplansförslag vill jag t. v. bara kommentera snällt. Det är ett ambitiöst jobb. Jag vet att läroplansarbete är väldigt jobbigt. Från socialdemokratins sida kommer vi under våren att arbeta igenom läroplansfrågorna. Det måste vi göra ytterst seriöst. Som grund har vi partikongressens ställningstagande, skolöverstyrelsens läroplansförslag och alla remisser. Remisserna har inte kommit in förrän helt nyligen, så vi har inte kunnat sätta i gång med jobbet förrän nu.

Vi återkommer alltså senare under våren. Men jag vill understryka att de åtgärder som behövs i nuet och som vi föreslår i våra partimotioner måste riksdagen också fatta beslut om.

CLAES ELMSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! När jag talar om att vi måste ha in mera medmänsklighet och mera samarbetsanda osv., så menar jag främst att detta måste vara någonting

som skall ligga naturligt till, och det ställer stora krav på det reguljära arbetet i skolan. Det hindrar naturligtvis inte – det vill jag inte bestrida – att man kan behöva använda sig också av den metod som Lena Hjelm-Wallén förordar, nämligen flera vuxna i skolarbetet.

Men det räcker inte att enbart gå den vägen, utan det får i så fall bli ett komplement. Den riktiga ordningen är att försöka få en skoldag som är sådan att så många som möjligt av eleverna, helst alla, finner den meningsfull i sig. Därigenom kommer de till sin rätt, och på det sättet får de förutsättningar att bidra till den positiva anda som måste finnas i skolan, om vi skall kunna få den ordning som vi vill ha.

Sedan kan man diskutera om tillkomsten av det ena och det andra. Jag har i friskt minne hur vi från vårt håll har motionerat om problemen i skolan år efter år under 1970-talet, vilket så småningom ledde till att motioner också bifölls och SIA kom till. När det gäller de praktiska inslagen har vi motionerat såväl 1972 som 1974 och 1976.

Jag vill inte påstå att engagemanget från övriga partier var särskilt påfallande, även om vi efter den senaste framstöten 1976 fick en politisk referensgrupp knuten till skolöverstyrelsens läroplansarbete. Det var ett steg i rätt riktning, men det var ändå ett begränsat steg.

Våra intressen när det gäller att få en bättre balans mellan teori och praktik har vi alltså drivit, och det har vi gjort mot bakgrund av de erfarenheter vi har införskaffat från det verkliga skolarbetet ute i kommunerna.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ofta munhuggits om möjligheten att minska klasstorlekarna. Från vårt håll har vi alltid sagt att det är ingen lösning att tro att det går att tillföra skolan så mycket nya resurser att klasstorlekarna verkligen skulle kunna minska avsevärt. Jag håller med Claes Elmstedt om att det inte är genom att tillföra mängder av nya resurser som man kan lösa skolans problem. Skolan måste genomgå den process av inre förnyelse, pedagogiskt och socialt, som är så viktig. Jag hoppas att centern är med på barrikaderna och bekämpar det bakåtsträveri som ni väl också måste inse förekommer i debatten, inte minst i förkunnelsen från era tidigare koalitionsbröder.

Men även om man säger att det inte går att generellt lösa skolans problem med mera resurser, så måste man inse att här och där är problemen så stora att vi som politiker inte kan blunda för dem. Jag tycker att det som händer under många raster och håltimmar i skolan i dag är oroande. Då kan vi inte bara säga att vi vet att det är problematiskt och att det bör till mera medmänsklighet, utan vi måste vidta åtgärder.

Den åtgärd vi har föreslagit är alltså 100 milj. kr. ytterligare till skolan, inte bara för rast- och håltimmesverksamhet utan också för att det skall vara ytterligare en vuxen utöver den vanliga läraren i klassen, för att dämpa arbetsoron där det behövs. Vi vet att problemen är så stora i dag att dessa insatser behövs.

CLAES ELMSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra att vi från centern kommer att bekämpa såväl bakåtsträveri på skolans område som tendenser till att sticka huvudet i busken och inte inse de problem som finns. Båda sakerna är lika illa, och vi kommer alltså att bekämpa dem bägge varhelst de dyker upp. Vi kommer att arbeta för att de fel, brister och svagheter som vidlåder framför allt grundskolan men också gymnasieskolan blir åtgärdade.

Vi tycker det är angeläget att man försöker få det att fungera på ett naturligt sätt och inte med konstlade medel. Vi skall inte sopa problemen under mattan, man måste gå till grunden och ta reda på orsakerna. I det korta perspektivet kan det då framstå som att man vill införa regler och bestämmelser som kan synas felaktiga enligt den moderna synen. Men jag tror ändå att de flesta ungdomar i skolan vill ha en viss fasthet och vissa normer, de vill helt enkelt ha en ledstång att följa i sin verksamhet. Lyckas vi att på ett naturligt sätt föra in detta, har vi kommit en bra bit på vägen.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Utbildningsfrågorna är många och omfattande – de omspanner ett vitt både ålders- och ämnesområde och har anknytning till hela samhället. I nära nog varenda svensk familj finns det anknytning till studier av något slag. Ungdomsskolan är nämnd förut i debatten, jag vill beröra några frågor som knyter an till vuxenutbildningen, som även den blivit en uppmärksammas del inom utbildningens område. Vuxenutbildningen organiseras bl. a. genom KOMVUX, den kommunala vuxenutbildningen, samt genom olika folkbildningsorganisationers studieförbund.

Den kommunala vuxenutbildningen finns med i den kommunala skolplaneringen, organiseras genom denna och har inga egna ekonomiska bekymmer eller andra planeringsbesvär. Man erbjuder sina kurser till kommunens invånare och kräver inga kursavgifter, man fungerar som en del av den gemensamma skolan och dess utbud.

Folkbildningsorganisationerna har en annan ställning – man erhåller ett visst statsbidrag och kommunalt bidrag som varje kommun bestämmer, allt efter den inställning man har till frivillig studieverksamhet.

Detta är en intressant utveckling. Folkbildningsorganisationerna, studieförbunden, växte fram av de många människornas behov – de många som inte hade haft tillgång till någon utbildning, utöver en kort skolgång, de som fann att skulle man deltaga och vara med om att påverka samhällsutvecklingen, krävdes det kunskaper som man inte fått av samhället. Man fann även att det fanns mycket som man kunde tillgodogöra sig om man hade mera kunskaper. Man kunde börja förverkliga sig själv. Så växte folkbildningsbehovet fram. Studieförbund bildades för olika grupper, man erbjöd olika folkrörelser sina tjänster – man blev en utbildningsfaktor att räkna med. Detta är verifierat av alla – men likväl inte tillräckligt betygat.

Det folkrörelseanknutna bildnings- och kulturarbetet är, som förut nämnts, en betydelsefull del i strävandena att ge allt fler människor möjlighet att förvärva kunskaper och vidareutveckla sina intressen för en personlig

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

Allmänpolitisk
debatt

utveckling och ett fördjupat samhällsengagemang. För många vuxna med kort grundutbildning spelar det fria och frivilliga folkbildningsarbetet en stor roll för möjligheten att erhålla en utbildning likvärdig med den som ges dagens ungdom.

Studieförbundens verksamhet når inte endast de flesta vuxna utan den är även den bästa studieförmen för många utan studievana.

Det är mot denna bakgrund som socialdemokraterna i regeringsställning successivt arbetade för att ge studieförbunden bättre arbetsbetingelser. Det har skett i medvetande om att utjämna de utbildningsklyftor som finns mellan olika samhällsgrupper. Detta har inte fullföljts av den borgerliga regeringen – i stället har arbetsmöjligheterna för folkbildningen försämrats. I förra årets budget föreslogs ett tak för studiecirkelverksamheten – vilket visserligen stoppades av socialdemokraterna vid riksdagsbehandlingen, men uppräkningsen av studiecirkelbidraget med 1 kr. per timme var klart otillräcklig. Detta resulterade även i att många studieförbund tvingades höja deltagaravgifterna – vilket innebar en diskriminering av studiecirkelverksamheten i förhållande till andra former av vuxenutbildning.

Då även kommuner och landsting blivit alltmer restriktiva i sin bidragsgivning till folkbildningsorganisationerna försämrades möjligheterna att nå ut med cirkelverksamheten för många kortutbildade och kulturellt missgynnade människor avsevärt.

I årets budget föreslås en höjning, men en otillräcklig sådan. Socialdemokraterna har föreslagit en höjning på ytterligare 2 kr. utöver regeringens förslag, men den är endast så stor att studieförbunden i stort sett får kompensation för förväntade kostnadsökningar. Den är alltså inte tillräcklig för att återge bidragen deras tidigare reella värde – men innebär dock ett tillskott.

Samhället måste ta ett ansvar för att alla de som inte haft förmånen att gå igenom dagens skola får komplettera sin utbildning. Det innebär att vi ständigt måste vara beredda att stödja studieförbunden i deras verksamhet för att tillgodose de vuxnas utbildningsbehov.

I propositionen om vidgad vuxenutbildning 1975 föreslog den socialdemokratiska regeringen en försöksverksamhet med uppsökande verksamhet riktad till korttidsutbildade grupper som inte kan nås på arbetsplatserna, t. ex. hemarbetande, handikappade och invandrare. I denna uppsökande verksamhet i bostadsområdena skulle studieförbunden medverka.

I årets budgetproposition anmäler föredraganden att skolöverstyrelsen överlämnat en rapport över verksamheten. I avvaktan på en samlad värdering av den uppsökande verksamheten både på arbetsplatser och i bostadsområden beräknas för nästa budgetår inga medel för verksamheten i bostadsområdena.

Detta regeringens förslag strider, enligt min mening, mot uttalandet i föregående budgetproposition. Där anfördes att den angelägna verksamheten med uppsökande verksamhet i bostadsområdena inte skall behöva avbrytas i och med att skolöverstyrelsen avslutar sitt uppdrag. Man beräknade 2 milj. kr. för detta ändamål.

I en moderatmotion yrkades avslag på regeringens förslag. Regeringens förslag i årets budgetproposition innebär att man anslutit sig till den moderata upplåtningen att medel inte bör anvisas för fortsatt försöksverksamhet i bostadsområden. Det är beklagligt att moderaterna inte tycks ha lämnat regeringkansliet. Någon förståelse för de vuxnas utbildningsbehov är inte att vänta från det hållet.

Regeringens förslag i denna fråga är ett ytterligare exempel på hur man på olika punkter försvårar för studieförbunden att nå ut till korttidsutbildade vuxna.

Socialdemokraterna har i en motion om ökat statsbidrag till studiecirkelverksamheten motsatt sig en ytterligare urholkning av detta bidrag – man bör i stället förstärka det för att ernå en utjämning av utbildningsklyftorna.

Man anser vidare att det saknas skäl att avveckla bidraget till uppsökande verksamhet inom bostadsområden då denna skall ingå i en gemensam värdering med uppsökandet på arbetsplatserna.

Sammanfattningsvis måste de båda förslagen från regeringen, som jag redogjort för, uppfattas så av studieförbunden att man inte vill stödja det frivilliga folkbildningsarbetet. Föreliggande förslag från regeringen är en olycklig utveckling och har en bromsande effekt på ett viktigt arbete för lång tid framöver. Folkbildningsorganisationernas arbete har inte fått samma uppskattning och värdering som motsvarande vuxenutbildning. Lika arbetsmöjligheter för all vuxenutbildning är en målsättning som med det snaraste måste fastställas. I detta ligger även en fortsättning på det uppsökande arbetet i bostadsområdena.

Herr talman! Erkännande ord vid högtidliga tillfällen räcker inte – det fordras en uppriktig vilja och handling, och detta saknas från regeringen.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Tidigare skolministern Lena Hjelm-Wallén berättade att hon, som hon uttryckte det, hade gjort en djupdykning i skolans brister. Efter att ha lyssnat på henne måste jag tyvärr konstatera att jag tror att hon aldrig kommer upp från de undre vattnen. Lena Hjelm-Wallén har varit skolminister, och vi har haft 44 års socialdemokratisk utbildningspolitik i det här landet, men efter att ha lyssnat på henne kan man konstatera att hon ingenting lärt och dessutom allting glömt.

Jag sade att det är socialdemokraterna som har skapat det svenska utbildningsväsendet. Låt mig redan från början säga att inte allting är dåligt i det. Inte minst den kvantitativa utbyggnaden har alla partier varit eniga om. Den har också betytt mycket för vår utveckling och vårt välstånd.

Men från socialdemokratiskt håll trodde man att den kvantitativa utvecklingen skulle gå lättare om man åsidosatte kravet på motsvarande kvalitativa utveckling. Och man gjorde det i en sorts idealistisk anda genom att förändra värderingarna och införa nya honnørsord och nya målsättningar. Det är inget fel på de nya orden. Det är ord som samarbete, social förnyelse och jämlikhet – ord som självklart hör samman med varje form av mänsklig verksamhet. Men socialdemokraterna tog tyvärr bort andra ord i en sorts missriktad

inställning till vad jämlikhet egentligen kräver. Ord som fostran, noggrannhet, punktlighet, ordning och samvetsgrannhet har i stor utsträckning försvunnit eller utbytts mot oprecisa formuleringar som inte relateras till konkreta åtgärder och som definitivt inte kan utgöra någon ledning för lärare eller elever. Vem av oss är det som talar klarspråk?

I utbildningspolitiska sammanhang hör man ofta klagomål. Inte minst tyckte jag att Lena Hjelm-Wallén här påtalade vissa brister. Men man hör aldrig att det från socialdemokratiskt håll påtalas brister i kunskaperna. Vi har från moderata samlingspartiets sida år efter år krävt att den kvalitativa utvecklingen av skolan skall fortsätta. Låt mig, för att inte bli beskyldd för att tala i diffusa ordalag, komma med konkreta forskningsresultat. Det gäller en matematikundersökning utförd på lärarkandidater i klasslärarutbildning.

Vid universitetet i Göteborg har man fått tillstånd att testa lärarkandidaternas matematikkunskaper. Det fordras gymnasieutbildning för inträde på klasslärarutbildning. Testerna rör enbart grundskolekunskaper i matematik och innehåller 60 uppgifter av mycket låg svårighetsgrad. Projektledningen hade räknat med att en person med grundskolekompetens, med hänsyn tagen till normal felräkning, skulle klara mellan 50 och 60 av uppgifterna. Proven har bekräftat vad man har haft på känn. Utvecklingen är nämligen förfärande. I september 1975 hade antalet svagpresterande blivande klasslärare, dvs. sådana som inte löst mer än 30 uppgifter, ökat från 7 % till 13 %. År 1976 var de 18 %, och 1977 var de 22 %. Projektledningen konstaterar att andelen i matematik svagpresterande lärarkandidater på klasslärarlinjen på två år har ökat från 7 % till 22 %. Var femte klasslärare kan inte räkna.

Herr talman! Detta är fakta. Det är inte sådana lösa ord som Lena Hjelm-Wallén beskyller oss från moderata samlingspartiet för att föra fram i utbildningspolitiska sammanhang. Andra fakta kan inte heller socialdemokraterna vara omedvetna om, t. ex. att lärarna vid de juridiska fakulteterna på våra universitet säger att många blivande jurister saknar elementär förmåga att uttrycka sig korrekt i skrift.

Moderata samlingspartiet har i en partimotion ställt ett yrkande på en åtgärd som vi finner vara den mest angelägna. Jag riktar mig här till skolministern. Vi vill att regeringen skall lägga fram ett åtgärdsprogram för kvalitativ upprustning av grundskolan. Vi vill ge alla elever vad de som medborgare i ett demokratiskt samhälle har rätt att kräva, en utbildning som inte bara är avpassad till deras förutsättningar utan som också tillvaratar dessa förutsättningar. Detta finns också med i våra synpunkter på förslaget till kommande läroplan.

Jag har med intresse tagit del av centerpartiets förslag och kan konstatera att skiljelinjen när det gäller utbildningspolitiska uppfattningar går mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna. Vi har i våra synpunkter på den kommande läroplanen fört fram krav på baskunskaper och basfärdigheter. Vi har velat precisera vårt förslag – återigen inga diffusa ord som inte ger konkreta förslag.

Var femte elev går ut grundskolan utan att kunna förstå skriven text. Vi vill – och jag uttrycker mig konkret – att varje elev inte bara skall kunna läsa utan

också kunna förstå, inte bara kunna skriva utan också kunna stava, inte bara kunna prata utan också kunna forma sammanhängande meningar. Där säger Lena Hjelm-Wallén att det väsentligaste för henne är den pedagogiska och sociala förnyelsen. Men om den pedagogiska och sociala förnyelsen, som hon och hennes parti har haft möjlighet att ägna sig åt under decennier, inte har medfört en ökad jämlikhet i skolan, kan man inte då börja titta på om den stora ojämlikheten egentligen inte ligger i kunskapsinnehavet?

Förr sade man att det var penningpungen som avgjorde vilken utbildning barnen fick. Sedan sade man att det var den sociala ställning som familjen hade som var avgörande. Verkligheten i dag visar någonting annat. Den visar att det är barn som är vana vid att krav ställs på dem som lyckas bäst i skola och högre utbildning. Den som ställer krav bryr sig om, den som inte bryr sig om ställer inga krav.

Om vi vill att skolan skall utgå från den enskilde eleven, måste skolan vara intresserad av elevens prestationer. Alla kan inte prestera detsamma, alla elever är inte lika, men alla kan prestera efter sina förutsättningar. Det gäller inte bara kunskaper. Det gäller också prestationer av typen att ha respekt för kamraters arbetssituation, att ta hänsyn, att ha respekt för lärares krav på ordning och reda, för skolbyggnader och för skolans materiel.

Det fordras dessutom betyg. Jag har under de år som betygsdebatten har förts aldrig fått klart för mig varför socialdemokraterna är rädda för betyg. Man vill ju inte helt bortse från att värderingar måste förekomma, och oberoende av vilken typ av bedömningar som görs, så måste de bli olika.

Varför skall vi, för att komma ännu längre på nivelleringsvägen, som tyvärr leder till likgiltighet och längre bort till arbetsovilja, förmäna barnen rätten att få sina prestationer objektivt bedömda? Moderata samlingspartiet kommer att vara konsekvent. Vi har ända sedan det relativa betygssystemet infördes kämpat för ett system som bedömer den enskilde eleven efter vad han eller hon har presterat och inte efter en relativitet gentemot kamrater i klassen. Vi vill också att betygssystemet skall vara skriftligt och att varje elev skall ha möjlighet att komplettera sina betyg.

Lena Hjelm-Wallén beskyller moderaterna för bakåtsträveri och säger att den moderata utbildningspolitiken har kapscjsat, vilket betraktas – om jag minns rätt – med tillfredsställelse av stora delar av Sveriges folk. Jag kan tala om att så faktiskt inte är fallet. Jag vill här bara erinra om att efter det att den moderata skolministern Britt Mogård tillsatt den s. k. normgruppen möttes inte bara hon, departementet och partiet utan alla som över huvud taget har att göra med skolan av erkännande runt om i vårt land. Socialdemokraterna började med att smutskasta försöket och initiativet till tillsättandet av denna grupp, men det har blivit märkvärdigt tyst när det gäller detta.

Det finns åtskilliga andra åtgärder som trepartiregeringen hann genomföra. De redovisas bl. a. i moderata samlingspartiets partimotion. Jag skall här inte räkna upp alla de åtgärder som föreslås i moderatmotionen. Låt mig bara nämna förslagen om frånvarokontroll – som också finns med i SIA-utredningen –, om ökade bidrag till saxad schemaläggning, om permanentning av den flexibla intagningen, om lärarnas ämneskompetens, om det fria

tillvalet osv.

I vår partimotion redovisas också, som jag tidigare nämnde, våra synpunkter på ett kommande läroplansförslag. I det sammanhanget vill jag beklaga att skolministern, efter vad jag förstått, inte har några planer på att lägga fram propositionen om en ny läroplan i sådan tid att den kan behandlas av årets riksmöte. Vi hade på moderat håll räknat med att så skulle bli fallet.

Herr talman! Här har redan nämnts att vi om några år kan räkna med en kraftigt tillväxt av antalet ungdomar i gymnasieåldern – den tillväxten har f. ö. redan börjat – och därmed en kraftigt ökad tillströmning till gymnasiet. Lena Hjelm-Wallén beklagade här att endast 97 % av 16-åringarna kan beredas plats i gymnasieskolan och sade att socialdemokraterna föreslagit att gymnasieskolan skall kunna ta emot 100 %. Men, Lena Hjelm-Wallén, under de år vi hade socialdemokratiska utbildningsministrar kom man inte ens upp till 97 %. Varför skall ni då kritisera en borgerlig regering som överträffar vad socialdemokraterna lyckades med när det gäller att ge 16-åringarna plats i gymnasieskolan?

I samband med den kraftiga ökningen av de här årskullarna kommer vi också i andra avseenden att kunna konstatera att våra gamla krav var riktiga. Jag tänker t. ex. på kravet på ökad användning av näringslivet och arbetsmarknaden för utbildning. För några år sedan betraktades på socialdemokratiskt håll inbyggd utbildning och lärlingsutbildning närmast som någonting fult. I dag verkar det som om samtliga partier har accepterat – och dessutom med tillfredsställelse ser – att man utnyttjar de resurser som näringslivet kan ställa till förfogande när det gäller teknisk materiel och personal. Det beror naturligtvis på att man på socialdemokratiskt håll har måst böja sig för den kraftiga efterfrågan som vi i dag har på arbetskraft med god yrkesutbildning.

Vi moderater brukar varna – vi har gjort det i många år – och låt mig här komma med ett varningens ord. Självfallet skall all gymnasieutbildning ge allmän behörighet till fortsatta studier. Men utbildningsmyndigheterna och regeringen måste se till att det finns utbildningar för att klara de krav på särskild behörighet som ställs för tillträde till olika linjer. Det ligger nämligen en fara i att man genom att göra den högre utbildningen tillgänglig för praktiskt taget alla sänker förkunskapskraven, med ytterst tragiska konsekvenser både för den enskilde studeranden och för samhället, som satsar medel på utbildningen i fråga. Den kommunala vuxenutbildningen måste få bättre resurser för att kunna motsvara de krav som eleverna kan ställa på utbildning för att få den särskilda behörighet som fordras för en viss linje på högskola eller universitet. Vi får hoppas att KOMVUX-utredningen härvidlag kommer att lägga fram förslag som kan accepteras och bli till nytta.

Vårt fasthållande vid betygen som urvalsinstrument underlättar vårt ställningstagande när vi säger nej till förslaget om betygsfri intagning vare sig det gäller gymnasieskola eller högskola. Vi kan aldrig godkänna lottning. Vi anser att elevens förutsättning att klara studierna skall vara det tyngst

vägande skälet vid antagningen. Ett alltför hårt fasthållande vid arbetslivs- erfarenhet sänker standarden på utbildningen. Lika bra hade det kanske varit att erbjuda de utbildningssökande möjlighet att skaffa sig erforderliga kunskaper. De kunskaperna måste de ju ändå skaffa sig för att kunna följa studierna. Man har redan börjat gå den vägen genom förslaget att tillskapa en utbildningskomplettering för dem som vill söka sig till teknisk och naturvetenskaplig utbildning. En sådan utbildning behövs. Under många år har flera av linjerna vid de tekniska högskolorna varit knappt halvbesatta. Från gymnasieskolans N-linje kommer varje år 3 000 elever som kan söka de 6 000 platser vilka som behörighet kräver genomgång av naturvetenskaplig linje.

Herr talman! Det är med stor glädje jag kunnat konstatera att regeringen har velat föreslå åtgärder på detta område. Det är kanske trots allt det mest väsentliga när det gäller att klara av landets tekniska utveckling och vår framtida ekonomi.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Ingrid Sundberg gör sig skyldig till det som jag påtalade i min debatt med Claes Elmstedt, nämligen pådyvlar socialdemokratin att den inte vill inse problemen, att den ingenting lärt osv. Samtidigt säger Ingrid Sundberg att jag i mitt anförande påtalade en mängd brister som finns i skolan. Vad är det för konsekvens i den typen av resonemang? Jag tycker att vi bör sluta med sådant nonsensprat.

Att alla som över huvud taget sysslar med skola och utbildning tycker att kunskaper är viktiga är för mig en självklarhet. Det kan hända att min inställning beror på min förankring i arbetarrörelsen, som alltid haft en mycket stor respekt för kunskaper. Vi fick tidigt lära oss att kunskap är makt. Det är därför som det är så viktigt att ge kunskap till alla, inte bara till ett privilegierat fåtal.

Det är också därför som vi alltid reagerar mot konservativa krafter som väloljat talar om att vissa barn – man menar då i allmänhet barn från arbetarhem – behöver särskilt mycket av praktiskt kunnande och alltså skall undandras det allmänna kunnande som är så betydelsefullt för möjligheten att påverka den egna situationen och samhället.

Det är oförskämt att anklaga arbetarrörelsen för att nedvärdera kunskapens betydelse. Men det är väl så enkelt att man i vissa konservativa kretsar inte tål att vi ifrågasätter den traditionella lärdoms skolans kunskapsideal. Vi anser att skolarbetet måste förbereda ungdomarna för att klara dagens krav och morgondagens samhälle. Därför måste den gamla lärdoms skolans kunskapssyn ersättas med en genomtänkt och framtidsinriktad kunskapsyn. Det är självklart att synen på kunskaperna är olika beroende på skilda politiska värderingar, t. ex. när det gäller frågan om kunskap skall lägga grund för samhällsförändring eller för samhällsbevarande. Låt oss gärna diskutera den typen av frågor – skolans innehåll och arbetssätt, vår kunskapssyn osv. – när nu läroplanen skall ändras. Men sluta med det här allmänna snacket om kunskapsförakt! Det är upprörande ur arbetarrörelsens synpunkt. Inse att

arbetarrörelsen sätter mycket högt värde på kunskap, förmodligen högre än de som kommer från privilegierade miljöer!

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte, Lena Hjelm-Wallén, att ni inte engagerar er i problemen i allmänhet, utan jag talade om just kunskapsproblemen. Lena Hjelm-Wallén sade i sitt tidigare anförande att det inte bara gällde att bläddra i böckerna och att hålla i en penna – det lät på henne som om hon ansåg att detta var den negativa delen av skolarbetet.

Låt mig erinra om vad en känd socialdemokratisk journalist har sagt: ”Det finns ingen annan väg till kunskap än hårt arbete.” Det är faktiskt betydelsen av det hårda arbetet som man på socialdemokratiskt håll har velat förneka.

Socialdemokraterna vill satsa resurser för att öka antalet vuxna i skolan. Det innebär en djup nedvärdering av lärarna när socialdemokraterna säger att de med sitt förslag velat tillföra varje klass ytterligare en vuxen person, men när vi på moderat håll år efter år krävt att klasserna skulle minska – vi har aldrig talat om att halvera klasserna – då har det ansetts vara för dyrt. Är det så att man tycker att andra vuxna personer är mer värdefulla än lärarna att ha i klassen? En sådan inställning till lärarna anser jag vara minst sagt nedsättande.

Jag glömde i mitt tidigare anförande att svara på en fråga som Lena Hjelm-Wallén ställde direkt till mig, nämligen frågan vad vi menar med det som vi i vår motion skriver om arbetsglädje.

Ja, jag kan förstå att Lena Hjelm-Wallén ställer den frågan, därför att det är så få elever i dag som upplever arbetsglädje och som går med glädje till sin skola. Att det i sin tur kan bero på att skolan ställer för små krav på eleverna eller ställer fel krav på dem, det är en annan sak. Men att nedvärdera betydelsen för en människa – hon må vara 7, 10, 15 eller 50 år gammal – av att kunna gå till sin utbildning eller till sitt arbete med glädje, det är inte bara att nedvärdera utan det är också hånande, och det tycker jag kanske är litet ynkligt.

Återigen: Det är alltså de konkreta kunskaperna och problemen i fråga om dem som vi beskyller socialdemokraterna för att inte ha beaktat.

När det gäller frågan om pedagogisk förnyelse och den förändring av samhället, som helt självklart alltid kommer att äga rum, har vi i många fall varit ense om metoderna. Det har vi också varit när det gäller utformningen av SIA-skolan. Lena Hjelm-Wallén känner lika väl som jag till de ansträngningar Britt Mogård som skolminister gjorde för att föra ut SIA-skolans bästa idéer i våra kommuner, i våra skolor.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror det är mest moderaterna som vill framhäva Britt Mogårds insatser därvidlag. Det är många ute i skolorna, i föreningslivet och arbetslivet som har en helt annan inställning till hennes insatser.

Att lära sig genom att använda handen också till annat än att bläddra med

och hålla i pennan med, det var något anstötligt att säga enligt Ingrid Sundberg. Men kan då Ingrid Sundberg inte inse att man faktiskt kan lära sig väldigt mycket genom att bruka händerna på ett annat sätt, genom att fungera praktiskt i skolarbetet, där man just använder händerna för att skapa. Skolarbetet kan därigenom komma nära eleverna, så att eleverna kan finna det meningsfullt.

Jag tycker Ingrid Sundbergs totalteoretiska syn på skolan var mycket belysande. Det är alltså moderaternas inställning.

Nog har moderaterna lämnat många löften om minskade klasser, men så snart man kom till regeringsmakten blev därav intet. Den moderata skolministern förklarade att det stod fel i regeringsdeklarationen när den lovade minskade klasser. Det löftet totalkapsejsade alltså.

Vi lovar naturligtvis inte att varje klass skall få ytterligare en vuxen. Det har samhället inte råd med. Det klargjorde jag i diskussionen med Claes Elmstedt. Men vad den socialdemokratiska motionen handlar om är att det på sina håll finns behov av att förstärka personalen med fler vuxna i skolarbetet, nämligen där oron är stark. Det är så vi vill arbeta – att behovsrikta.

Vårt förslag grundas på att vi bryr oss om eleverna. Vi menar att det är att bry sig om eleverna om man har fler vuxna med i skolarbetet, som hjälper till, som har tid med både svaga och dem som är snabbare, som har tid att intressera sig för eleverna, prata med dem, avvärja mobbning, stödjade dem i arbetet. Det är just den typen av personalinsats som vårt förslag avser.

Jag läste ett moderatrecept om skolans omsorg, och det var helt annorlunda. Jag citerar ur en nyligen publicerad artikel av Britt Mogård, där hon säger: "Betygen är ett uttryck för att skolan bryr sig om eleverna."

Hur kan man uttrycka sig så cyniskt? Nästan hela låg- och mellanstadiet är ju betygsfritt. Moderaterna menar alltså att alla låg- och mellanstadielärare, som inte sätter betyg, inte bryr sig om eleverna. Det får vara någon måtta på härresande påståenden.

Jag frågar vad arbetsglädje är och frågar konkret: Vilka åtgärder avses? Vad kostar det skattebetalarna? Vad menar ni med arbetsglädje? Men jag får inget konkret svar. Återigen bara fagert tal. Det är det jag skulle önska att vi kom ifrån och att vi kom att diskutera konkreta lösningar i stället.

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Om det gäller vad våra förslag kostar, så kan jag glädja Lena Hjelm-Wallén med att det efter motionstidens utgång och efter ärendenas behandling i utskott på sedvanligt sätt kommer att visa sig vilket parti som svarar för de högsta kostnaderna för skolpolitiken. Det är definitivt socialdemokraterna som med sina motioner och utan att ha det direkta ansvaret för statsbudgeten föreslagit högre anslag till skolan. Det var en helt annan situation när socialdemokraterna hade ansvaret för landets ekonomi.

Men återigen kommer vi fram till våra djupt skilda uppfattningar om varje människas rätt till baskunskaper. Jag håller nämligen med Lena Hjelm-Wallén om att man kan lära sig väldigt mycket utan papper och penna och att

det är oerhört värdefulla kunskaper, för att inte säga nödvändiga kunskaper. Men vi skiljer oss åt i ett avseende, nämligen där jag anser att det finns en viss typ av kunskaper som man inte kan tillägna sig utan papper och penna. Man kan säkert vara riksdagsman utan att använda papper och penna, men man kan inte lära sig multiplicera, addera och över huvud taget att räkna eller skriva ett referat utan att använda penna eller – jag vill göra ett tillägg – skrivmaskin.

Det är därför som vi i vårt understrykande av kravet på baskunskaper inte har velat förneka värdet av den andra typen av kunskaper, bl. a. behovet av att knyta utbildningen närmare till samhället. Men vi anser också att man inte får förmäna barnen deras rätt – från jämlikhetssynpunkt för att ta bort klasskillnaderna i framtiden – att lära sig skriva, läsa och räkna. Det är där Lena Hjelm-Walléns uppfattning skiljer sig så markant från min. Det framgick dessutom av hennes tidigare anförande.

Statsrådet **BIRGIT RODHE:**

Herr talman! Kraven på skolan hopar sig – alla brister i dagens samhälle skall elimineras av skolan, alla förhoppningar inför morgondagen skall skolan börja förverkliga.

Skolan skall vara verklighetsanknuten och framtidsinriktad, den skall vara till för de svaga och ta vara på begåvningarna, den skall ge barnen en god miljö, ställa krav och sätta upp normer, den skall rikta in sig på naturvetenskap och teknik och därmed "rädda Sverige", den skall låta barnen få uppleva bild, musik och dikt, den skall ge alla fasta basfärdigheter, men också låta var och en få chansen att ställa upp egna mål.

I det här vimlet av krav vill jag ta fasta på det centrala: grundskolan som alla barns skola, en skola för alla barn och alla begåvningar, en skola som ställer upp gemensamma mål och erbjuder många olika vägar att nå dem. Den skola som vi vill skapa för framtiden skall vara en gemensamhetens och mångsidighetens skola.

Så var det också tänkt från början. 1950 lade dåvarande skolministern, ecklesiastikminister Josef Weijne, fram den proposition som sedan blev grundläggande för hela det svenska skolreformverket. Jag citerar ur propositionstexten:

"I många stycken äro kraven på skolan oförändrade. Den måste alltjämt ge något av det som hör barnåldern till, sång och saga, lek och poesi, och den måste med nit och allvar innöta de grundläggande tekniska färdigheterna, läsning, skrivning och räkning, inpränta dem så att färdigheten blir varaktig.

Formerna för kunskapsmeddelelsen kunna skifta från ämne till ämne. Skolan får icke väja för arbete både av lärare och lärjungar, om det är förutsättningen för att en nödvändig färdighet skall övas in."

Kraven på skolan är fortfarande oförändrade i den mening som Josef Weijne anger. Hans tankar är även i dag värda att läsa och begrunda. Bl. a. framhäver han kunskapernas betydelse och kräver arbete av lärare och elever. Det finns anledning att fråga sig om dessa krav för mycket kommit i

skymundan när det gäller eleverna i dagens grundskola.

Vi bör inte ha någon svårighet att enas om att fullfölja linjen från 1950 års grundläggande beslut, som fattades i enhällighet, att skapa en skola för att lära.

Men det gäller också att gå vidare. Kraven på skolan är förändrade därför att samhället har förändrats. Vardagslivet har blivit mindre barnvänligt. Föräldrar yrkesarbetar hårt. De har mindre tid och ork för sina barn. Vi har fler ensamföräldrar, fler familjer som är nya i Sverige, fler människor som har flyttat inom landet. I de nya bostadsområdena blir dessa familjer ofta ensamma och isolerade.

Allt detta ställer nya och ökade krav på skolan. Vi skall ha en skola för att lära men också en skola för att leva. Den jämlikhet vi eftersträvar med vår svenska skola får inte bara gälla kunskaper och färdigheter. Alla barn måste få uppleva sin skoltid som meningsfull, få tillfälle att påverka sin situation, i klassrummet och i skolmiljön som helhet. Det gäller att inte bara enligt skollagen fostra harmoniska människor och kunniga medborgare för framtidens samhälle. Barn och unga människor skall få chansen att uppleva något av den harmonin och det medborgarskapet också i skolan. Först då närmar vi oss en verklig jämlikhet.

Allt detta – att skapa en skola för att lära och en skola för att leva – är en del i förändringen av skolans inre arbete. Att förverkliga SIA-reformen hör till de viktigaste uppgifterna just nu, både centralt och lokalt. Här har genom SIA-beslutet skapats ramen för en skola där man både kan lära och leva: en samlad skoldag, mer varierade och utökade elevaktiviteter, arbete i personallag, ett ökat lokalt ansvar.

Flera av de propositioner som senare läggs fram för riksdagen är ytterligare led i arbetet på att utveckla skolans inre arbete: rätt till ledighet för föreningsmedverkan i skolan, flexibel skolplanering, en förändrad läroplan för grundskolan osv.

Arbetet med en läroplansproposition pågår inom utbildningsdepartementet. Detta arbete kan i väsentliga avseenden inte bygga på skolöverstyrelsens förslag till ny läroplan för grundskolan som har stora brister.

Jag vill utnyttja detta tillfälle till att ange vad jag tror måste vara några av huvudpunkterna för arbetet med en förändrad läroplan för grundskolan.

För det första bör vi inte gå vidare mot ett mer sammanhållet högstadium. I stället skall vi satsa på en mångsidig skola, som tillgodoser elevernas behov av valfrihet. Ett mer sammanhållet högstadium leder nämligen inte till större jämlikhet – det mål vi alla eftersträvar. Det kan vara tvärtom. Att ge alla elever samma kunskaper, samma stoff vid samma tidpunkt och att ge dem samma tid för arbetsuppgifterna, det förstärker snarare än utjämnar skillnaderna. Barn utvecklas i mycket olika takt. De har rätt att få arbeta i sitt eget tempo och få tid att utveckla sin egen begåvning.

Detta betyder förstås inte alls att vi tar ett steg tillbaka mot det gamla parallellskolesystemet – det missförståndet har förekommit. Variationerna av studierna skall ske inom årskursens ram i de för alla eleverna gemensamma ämnena, liksom i ämnen och kursor efter elevernas fria val. För att

eleverna skall kunna arbeta med det som ligger bäst till för dem, för att de skall kunna välja utan att möta hinder för framtiden, är det viktigt att slita de gamla banden mellan grundskola och gymnasieskola. Grundskolan måste få leva sitt eget liv om den skall kännas meningsfull för alla elever.

För det andra gäller det basfärdigheterna, det som i 1950 års proposition uttrycktes så att man med nit och allvar skulle innöta de grundläggande tekniska färdigheterna läsning, skrivning och räkning, inpränta dem så att färdigheten blev varaktig.

Riksförbundet Hem och skola säger i sitt remissvar på läroplansförslaget om elever som lämnar skolan med stora kunskapsblottor i elementära avscenden: "De kunskapsbristerna förlängs till social och psykisk vanmakt under resten av livet och bidrar till att lägga grunden för ett negativt socialt arv för nästa generation."

Det är skolans plikt att se till att eleverna får färdigheter och kunskaper så att de kan delta i samhälls- och yrkesliv. Men vi får inte förledas att tro att sådana kunskaper endast förvärvas genom skriv- och räkneövningar. De allra flesta skolämnen ger tillfälle till färdighetsträning. Det gäller för lärare att se möjligheterna. Det gäller också att stimulera barnens fantasi, ge dem "sång och saga, lek och poesi" – för att återknyta till 1950 års proposition. Utan sådan stimulans fungerar hela intellektet sämre, och möjligheterna att tillägna sig basfärdigheter krymper samman.

För det tredje: Förnyelsen måste gälla hela grundskolan, inte bara högstadiet. Stora skillnader mellan barnen finns redan när de kommer till skolan som 7-åringar. Det finns risk för att skolan förstärker skillnaderna, inte minst genom sin starkt verbala, intellektuella inriktning. Kontrasten mot förskolan är ofta alltför stor. Det finns anledning att söka föra lågstadium och förskola närmare varandra. Det finns också anledning att föra in mer av praktiska inslag i låg- och mellanstadiernas arbete, att hålla vid liv och stimulera barns naturliga nyfikenhet och upptäckarglädje genom att ge mer av naturorientering och introducera mer av teknik på skolans lägre stadier. Forskningar visar att 8–13-årsåldern är avgörande just för det naturvetenskapliga intresset.

För det fjärde: Arbetet med teknik måste bli gemensamt för alla på högstadiet. Samtliga elever bör få en teknisk orientering, fler bör stimuleras att välja tekniska studier. Tillvalsämnet teknik väljs i dag på högstadiet av mindre än 1 % flickor.

Jag besökte häromdagen en högstadieskola och ställdes då inför ett stort antal elever i en samlingsal – man sade att det var ungefär 585 elever. Jag frågade om det fanns någon flicka som läste teknik. En enda flicka räckte upp handen.

Vi måste hitta flera sätt att utnyttja den begåvningsresurs som flickorna i det här avscendet utgör. Obligatorisk teknik på högstadiet är ett av dem.

För det femte: Läroplanen kommer att ge stort utrymme för skolstyrelsernas och de enskilda skolornas beslut. Det kommer att krävas att skolorna själva planerar med initiativkraft och fantasi. En liten skola har alldeles speciella förutsättningar att skapa en stimulerande miljö, som aktiverar lärare

och elever.

Professor Urban Dahllöf har nyligen genomfört en studie av små svenska högstadieskolor i glesbygd, och hans undersökningar visar entydigt att eleverna lär sig lika bra, om inte bättre, i små skolor och att de har mer positiva attityder mot varandra och mot vuxna.

Honnörsordet i skoldebatten i dag är verklighetsanknytning. Vilken verklighet vill vi anknyta skolan till? Det ligger nära till hands att uppfatta verkligheten som enbart materiell, som möjlig att iaktta med de fem sinnen, som mät- och vägbar. Men vad som också måste räknas till verkligheten är sådant som utgör grunden för känslolivet, för upplevelser av gemenskap, glädje, kärlek, hat, samarbetsvilja – allt det som rör personlighetsdaning, idealbildning och livsåskådning.

Hit hör också det som styr vårt handlande: normerna. Jag hoppas att de blir livligt debatterade, när skriften *Skolan* skall fostra når ut till lärare, föräldrar, elever och andra intresserade. Debattskriften är första etappen av normgruppens arbete, och den kommer säkert att sätta i gång och ge underlag för en diskussion om ordning och hänsyn, om arbetsmoral och arbetsglädje och om klassrumsrelationer.

Verklighetsanknytningen måste också vara mycket praktisk. Det handlar om att i anslutning till olika undervisningsmoment gå ut ur skolan och bl. a. för längre eller kortare tid praktisera på arbetsplatser. Den sortens verklighetsanknytning är givetvis värdefull, och det är önskvärt att den utvidgas. Men det finns skäl att innan vi förordar den i större skala och för ungdomar i allt yngre åldrar realistiskt se på vad arbetsmarknaden kan klara och vilka åtgärder som kan behövas inför en större anstormning av praktikanter.

Genom det stora intresset för grundskolan har gymnasieskolan kommit litet i skymundan de senaste åren, trots att en gymnasieutredning tillsatts och trots svårigheterna för ungdomar på arbetsmarknaden. Men det betyder inte att gymnasieskolan har stått stilla. På resor de senaste månaderna har jag kunnat konstatera att man på olika håll i landet har tagit många och intressanta initiativ för nya grupper av elever och för att skapa en mer flexibel gymnasieskola.

Huvuduppgiften de närmaste åren är att bereda plats åt alla de 16-åringar som kommer från grundskolan och åt de äldre ungdomar som efter något år i arbetslivet eller efter något annat avbrott vill fortsätta sin utbildning. Det ställer stora krav på resurser, men det kräver också att man är beredd att pröva nya vägar för att ge utbildning.

I årets budgetproposition ökas antalet platser i gymnasieskolan. Om det skulle visa sig att den föreslagna utökningen inte räcker är naturligtvis regeringen beredd att öka ännu mera. Skolöverstyrelsen kommer att få i uppdrag att för regeringen redovisa en bedömning av situationen så snart ansökningarna till gymnasieskolan kommit in, dvs. omkring den 1 mars. Målet är att alla som vill gå i gymnasieskola också skall kunna få göra det.

Gymnasieutredningen har nu arbetat i drygt två år. Dess uppdrag är viktigt men vittomfattande. Utredningen bör, enligt min mening, nu koncentrera sig

på den långsiktiga förändringen av gymnasieskolan, att finna den struktur och det innehåll som krävs för att utbilda ungdomar, vilkas verksamma liv sträcker sig långt in på 2000-talet. I det sammanhanget tror jag inte att utredningen kan inskränka sig till den nuvarande gymnasieskolan. Den måste vidga sitt perspektiv till att omfatta både de avslutande åren i grundskolan och det inledande skedet på högskolan.

Det är viktigt att gymnasieutredningen inte blir förlamande, så att utvecklingen inom gymnasieskolan står stilla, medan utredningen arbetar. Det är lätt att peka på behovet av konkreta förändringar redan i nuläget. Jag skall nämna några saker:

Det är angeläget att finna former för ett mer utvecklat samarbete mellan skola och arbetsliv.

Det är angeläget att överbrygga den nuvarande splittringen av den gymnasiala utbildningen till gymnasieskolan, kommunala vuxenutbildningen och delar av arbetsmarknadsutbildningen.

Det är angeläget att hitta former för en mer flexibel planering av gymnasieskolan och ett ökat regionalt och lokalt inflytande över dimensioneringen.

Det är angeläget att utveckla innehållet i utbildningen, så att den svarar mot elevernas krav och de förändrade villkoren i arbetslivet.

Det är angeläget att pröva andra former för utbildningen än långa sammanhängande studiegångar. En begränsad försöksverksamhet med varvad utbildning i gymnasieskolan har nu inletts. En utvidgning av den är önskvärd. Det är också viktigt att hitta vägar för att bygga in den rika florin korta kurser i gymnasieskolan.

På de punkter som jag nu har nämnt bedrivs redan i dag eller kommer snart i gång ett arbete inom utbildningsdepartementet eller skolöverstyrelsen vid sidan av det som uträttas inom gymnasieutredningen.

Det är lätt att gripas av vanmakt inför skolans problem. Många gör det, vilket också i någon mån avspeglats i den här diskussionen. Men jag är mycket angelägen om att framhålla att vi inte bara har en skola i kris, vi har också en skola i utveckling. Runt om i landet uträttas ett imponerande konstruktivt arbete av idérika och engagerade lärare, skolledare, elever och andra som verkar i skolan – ofta med verksamt stöd av föräldrar. De behöver naturligtvis resurser för sitt arbete, men det här är inte bara fråga om pengar och mera pengar. Det gäller att stödja dem som mitt i krisen utvecklar en ny skola. Jag har sett många exempel på ett sådant engagerande utvecklingsarbete, tillräckligt många för att jag skall våga hoppas att skolans problem skall kunna lösas.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte möjligt att nu ta upp en läroplansdebatt. Skolministerns anförande var med nödvändighet ganska allmänt hållet. Bara på den första punkten, där skolministern talade om hur sammanhållet grundskolans högstadium skall vara, vill jag upprepa vad jag sade i mitt anförande, nämligen att det inte får leda till en ökad differentiering av

eleverna.

Jag håller med Birgit Rodhe när det gäller gymnasieutredningens arbete. Det bör vara långsiktigt. Det försökte jag beskriva i de ursprungliga direktiven, och det har jag hävdad i gymnasieutredningens arbete. Det är bra att det sägs ifrån också av nu sittande regering. Likaså tycker jag att det är helt naturligt att utredningen sysslar med övergången från grundskola till gymnasieskola, från gymnasieskola till högskola. Det har jag själv sett som en helt naturlig uppgift för utredningen.

Beträffande gymnasieskolans kapacitet har folkpartiregeringen slagit på trumman ganska hårt för den ökning som föreslås av antalet gymnasieskolplatser. Men fattas bara annat – årskullarna av 16-åringar ökar mycket kraftigt! Vad vi kritiserar är att man inte ökar tillräckligt. Tvärtom – regeringens förslag innebär t. o. m. ett lägre antal gymnasieskolplatser inför nästa år än innevarande år. Det hjälper inte upp situationen att komma och tala om att man skall ta till extraramar och återkomma till dimensioneringen, om arbetsmarknadsskäl talar för det. Erfarenheterna visar att det inte är möjligt för kommuner och länskolnämnder att fylla upp de här extraramarna. Därför är det nu, när planeringsramen ges, som man bör föreslå och besluta att vi skall upp i 100 %.

Birgit Rodhe är säkert medveten om att regeringen nu planerar för att direkt avvisa ett stort antal ungdomar från gymnasieskolan och hänvisa dem till arbetslöshetskön. Tidigare har folkpartiet talat mycket om ungdomsgaranti, som skulle garantera ungdomar utbildning, jobb eller praktik. Det rör sig om en ganska ihålig garanti, tycker jag. Folkpartiregeringens förslag på utbildningsområdet garanterar definitivt inte utbildning. Det enda som det alldeles säkert garanterar är att flera tusen ungdomar inte kommer att kunna få gymnasieskoleutbildning.

CLAES ELMSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har liksom statsrådet Rodhe noterat professor Dahllöfs mycket intressanta undersökning och inte minst det resultat han kommit fram till när det gäller de mindre skolenheternas ställning och betydelse. Han konstaterar att det han funnit beträffande såväl studieresultat som arbetsmiljö i skolan entydigt pekar i klart positiv riktning. Det är vad vi från centern har haft på känn, så att säga, hela tiden när vi har pläderat för de små skolornas ställning på låg-, mellan- och högstadierna och i viss mån också på gymnasienivå.

Jag ber att få ställa en direkt fråga till statsrådet Rodhe: Kommer de erfarenheter som gjorts, de resultat som professor Dahllöf kommit fram till – de positiva erfarenheterna av de mindre skolenheternas roll – att ligga till grund för läroplansarbetet i utbildningsdepartementet? Kommer detta att vara något övergripande, i förhållande till vilket andra, mindre delar får underordna sig?

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde i mitt anförande en fråga till skolministern, om det inte hade funnits någon möjlighet att få förslaget till läroplan framlagt så att det hade kunnat behandlas av riksdagen i vår. Det skulle vara roligt att höra skolministerns motiv för att så inte kan bli fallet. Det verkar ju som om åtskilliga partier här i riksdagen skulle kunna vara eniga om vad en sådan läroplan skall innehålla, om man jämför de partimotioner som är framlagda.

Jag vill erinra om att moderata samlingspartiet i partimotionen om läroplansarbetet bl. a. lagt fram ett förslag om metoderna för kunskaps- och färdighetsinhämtande. Vi har också varmt understrukt kravet på en ökad valfrihet för eleverna i högskolan.

Låt mig också, herr talman, med anledning av Urban Dahllöfs utredning göra den kommentaren att kravet på små skolenheter och motviljan mot mastodontskolorna har förts fram av moderata samlingspartiet i decennier. Det kanske mest glädjande med Urban Dahllöfs utredning – förutom att den klargjorde hur användbara de små skolenheterna är – var att den visade med vilken förtjusning eleverna går i dessa skolor och vilken arbetsglädje de där känner. Jag tror att det är värt att understryka också detta och att de erfarenheter utredningen gjort kan ligga till grund för det framtida arbetet på utvecklingen av vårt skolsystem.

Men än en gång, skolminister Rodhe: Varför får vi inte behandla läroplanen och även betygen under innevarande riksmöte?

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Jag skall för enkelhetens skull börja där Ingrid Sundberg slutade, dvs. med frågan varför jag inte lägger fram propositionen på detta område i vår. Det finns många orsaker till det, men låt mig framför allt peka på två.

Det som i första hand kom att styra mitt handlande i det här sammanhanget var att jag när jag kom till departementet förelades ett snävt tidsschema, som innebar att jag i allt väsentligt skulle ha tagit ställning till de grundläggande frågorna i läroplanen i mitten av december, alltså just när remissyttrandena hade kommit in eller medan de höll på att komma in.

Jag har vid andra tillfällen sagt, och jag upprepar det här, att jag suttit tillräckligt länge ute i landet som remisskrivare för att inte vilja vara med om en sådan nonchalans mot remissinstanserna att man skulle ha bundit sig på alla väsentliga punkter innan man hade hunnit ta del av vad de har att säga – och inte bara de stora och tunga av dessa utan också kommuner, länsskolnämnder osv. Det är ett oerhört ingående och maktpåliggande arbete som vi nu håller på att genomföra och som ger oss mycket för den fortsatta bearbetningen av läroplansförslaget.

Vidare är en av de stora bristerna i det SÖ-förslag som vi hade att utgå från att man i mycket liten utsträckning har byggt på data från forskningsarbete och på andra mera konstruktiva resultat, som kan användas som underlag i detta sammanhang. Det tar också tid att på ett annat sätt underbygga det

förslag som vi vill lägga fram, för att därmed om möjligt ge ett stabilare underlag för läroplansarbetet för framtiden än vad som hittills har skett, i varje fall i det aktuella förslaget.

Både Ingrid Sundberg och Claes Elmstedt berörde vad jag tog upp om Urban Dahllöfs undersökningar och resultaten av dessa. Claes Elmstedt frågade om de kommer att vara grundläggande för läroplansarbetet. Det är kanske att ta till litet för mycket, men jag vill framhålla att vi kommer att lägga fram en särskild proposition om flexibel skolplanering, som bl. a. kommer att göra det lättare att skapa mindre skolor, bl. a. för högstadiet, varvid dessa resultat kommer att utnyttjas. Vidare kommer vi så långt möjligt också i själva läroplansarbetet att föra in det som kan vara möjligt att utnyttja av Dahllöfs undersökningar, som emellertid ännu inte i sin helhet är offentligt redovisade.

Till Lena Hjelm-Wallén vill jag säga två saker. Jag kan försäkra att vi inte kommer att föreslå någon ökad organisatorisk differentiering. Jag har sagt att det skall vara gemensamma mål för alla elever och att vi bör eftersträva en större mångsidighet. Jag har funnit att det finns underlag härför, också i de hittills från andra håll redovisade förslagen.

Jag har svårt att förstå varför inte Lena Hjelm-Wallén vill tro mig på mitt ord när jag säger att vi menar att gymnasiets kapacitet skall rättas efter ungdomarnas val. Vi kommer alltså inte att gå ut med en siffra som i största allmänhet inte säger så särskilt mycket: 100 %. Jag tror att vi kommer att eftersträva det målet på något längre sikt, men det behövs inte i år. Tyvärr är inte gymnasiebenägenheten – om jag skall använda ett sådant ord – riktigt så stor som vi skulle önska.

Detta betyder inte att vi planerar för arbetslöshet eller för att avvisa ungdomar. Vi menar att alla ungdomar som vill komma in på gymnasiet också skall få chans att göra det, och det var det jag avsåg med vad jag sade om att skolöverstyrelsen får i uppdrag att redovisa vad som ytterligare behöver göras. Dessa och andra åtgärder – arbetsmarknadspolitiska åtgärder med beredskapsarbete, kortkurser osv. – och framför allt en strävan att bygga ihop sådana åtgärder, så att de gemensamt kan ge meritvärde som en motsvarighet till i varje fall en del av gymnasieutbildningen och på så sätt föras in i en varvad utbildning, eller hur man vill uttrycka det, är också ett sätt att uppfylla ungdomsgarantin. Detta håller nu på att tillämpas ute i många kommuner, och andra kommuner planerar för det. Det tillhör i högsta grad de aktuella krav som vår regering arbetar för.

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! När man hör skolministern skulle man kunna tänka sig att det hade behövts långa tidrymder för att läroplanen skulle kunna behandlas av vårens riksmöte, men det rör sig faktiskt bara om ett par veckor. Dessutom måste arbetet ha underlättats av att åtskilliga av remissinstanserna hade inlämnat sina remissvar långt innan remisstiden utgick den 15 december. Utan att jag på något sätt hade velat förstöra skolministerns jul vill jag alltså påstå, att det med tanke på både riksdagsarbetet och alla människor som

arbetar i skolan hade varit angeläget att vi hade kunnat få ägna vårriksdagen åt denna fråga.

Jag vill erinra om att trepartiregeringens skolminister hade gjort ett stort förberedelsearbete i departementet. Man var dessutom inom trepartiregeringen enig, efter vad jag har försport, om att skolöverstyrelsens förslag inte skulle ligga till grund för en proposition om läroplanen. Jag vill beklaga att inte den avsikt som trepartiregeringen hade, nämligen att vårriksdagen 1979 skulle behandla läroplanen, har kunnat bli verklighet. Nu får vi se vad läroplansförslaget innebär, men vi får ingen möjlighet att behandla det förrän efter valet. Det beklagar vi från moderat håll.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande handläggningen av läroplansförslaget hyser jag aktning för Birgit Rodhe, som verkligen ville sätta sig in i vad remissinstanserna sade och inte, som den tidigare skolministern, utarbeta sitt förslag redan innan remissinstanserna ens hade lämnat ifrån sig sina synpunkter.

Beträffande gymnasieskolans dimensionering är jag litet förvånad över Birgit Rodhes inställning – men den kan ju bero på att man inte har fått bättre utfall i budgetdepartementet. Om det är så kan jag ha förståelse för situationen. Men Birgit Rodhe måste ju efter sin kommunala verksamhet veta att ökar man antalet gymnasieskoleplatser strax inför läsårets början eller under läsåret, ger det mycket sällan någon verklig utdelning. Man har då inte möjlighet att komma i gång med utbildning. Och Birgit Rodhe måste också veta att det faktiskt saknades 19 000 platser höstterminen 1978, om man jämför utlagda platser och de sökandes förstahandsval.

Vi vet att intresset för gymnasieskolan har varit i stigande – låt vara förmodligen av negativa skäl, nämligen i rädsla för ungdomsarbetslöshet. Vi måste därför göra allt för att erbjuda ungdomar den utbildning de vill ha. På annat sätt kan man inte uppfylla ungdomsgarantin.

CLAES ELMSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Det har i det här landet under 1950- och 1960-talen byggts alldeles för många mastodontskolor. Hade vi haft en annan utformning av den verksamheten, hade åtskilliga av de problem som vi i dag har och ofta diskuterar varit ur världen eller aldrig ens uppstått.

Nu har vi fått tillgång till en vetenskaplig undersökning, vars resultat entydigt visar att de mindre skolorna hävdar sig väl, såväl utbildningsmässigt som skolmiljömässigt. Jag kan förstå att statsrådet Rodhe inte kan svara direkt på den fråga jag ställde.

Jag vill gärna begagna det här tillfället att säga till statsrådet Rodhe att med den grundsyn som vi har i vårt parti och mot bakgrund av de krav som vi har drivit tidigare och alltjämt driver samt den erfarenhet som den Dahllöfska undersökningen ger vid handen när det gäller de mindre skolorna tycker jag att statsrådet Rodhe skall ordentligt driva dessa krav bland alla sina experter. Jag kan i så fall utlova stöd från centerpartiet på den punkten.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Jag kan försäkra Ingrid Sundberg att varken jag eller de av mina medarbetare inom departementet som har något ansvar för läroplansarbetet hade någon särskilt lugn jul. Arbetet pågick också då, inte minst med att läsa remissvar, särskilt från de stora remissinstanser som hade lämnat in sina svar i förväg. Men det hade sannerligen inte ens alla de "stora" gjort. Om jag inte minns fel hörde arbetsmarknadsstyrelsen till dem som kom tämligen sent; det var naturligt nog en viktig och värdefull remiss. Framför allt kommunernas remissvar kom först långt in i december – också det av naturliga skäl, eftersom många kommuners sista sammanträden för året hölls då – och dem finner jag det naturligtvis oerhört väsentligt att studera i det här sammanhanget.

Skillnaden mellan den tidigare och den nu planerade tiden rörde sig dock inte om veckor utan om ett par månader, och även om en hel del av förarbetet var gjort var vi angelägna att pröva förutsättningarna för att, som jag sade, så långt som möjligt lägga till grund vad som kunde finnas i forsknings- och utvecklingsarbetet. – Därmed har jag naturligtvis inte velat säga att man inte också tidigare hade försökt göra detta, men vi ville gräva litet djupare och ta den tid på oss som detta arbete krävde. Vi menar att detta är viktigt för läroplansarbetet både nu och i framtiden.

Som f. d. kommunalpolitiker är jag naturligtvis medveten om hur svårt det är att börja dimensionera om gymnasieskolan i augusti eller en bit in på terminen, men varför skulle man göra det? Jag sade att det är nu, när ansökningarna kommer in, som jag anser att det bör göras. Och även om detta medför vissa svårigheter nu, hade det inte varit särskilt mycket lättare tidigare heller, eftersom det gäller att dimensionera skolan efter elevernas önskemål så långt som det över huvud taget är möjligt. Den stora svårigheten därvidlag ligger naturligtvis i att skaffa tillräckligt många sådana utbildningsplatser som ungdomarna efterfrågar, framför allt när det gäller tunga yrkesförberedande utbildningar, men vi kommer även där att göra vad som är möjligt.

Till sist vill jag säga till Claes Elmstedt att jag framhöll att vi kommer att lägga fram en proposition om flexibel skolplanering. Däri skall vi givetvis så mycket som möjligt ta hänsyn till och lärdom av de Dahllöfska resultaten.

Problemet är naturligtvis att vi har de mycket stora skolorna. Vi finner det angeläget att tillsammans med dem som arbetar ute i skolorna använda vår konstruktiva fantasi för att inom de stora skolorna försöka skapa mindre enheter som kan ge åtminstone något av de positiva vinster som de små skolenheter ger som byggs just för det ändamålet.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag vågar påstå att inget område har så snabbt kommit i centrum för så många människors intresse och på så kort tid blivit föremål för så många åtgärder som miljövärdens. Det skulle vara lätt att verifiera detta påstående genom en uppräknig av alla de beslut i miljövärdensfrågor som riksdagen fattade under 1960- och 1970-talen på den socialdemokratiska

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

regeringens förslag. En helt ny lagstiftning tillkom. Samhällets organ för miljövården byggdes upp. Samhällsplaneringen inriktades mot en god hushållning med mark och vatten. Målet för miljöpolitiken skulle vara att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö – i arbetet, i bostaden, under fritiden. Socialdemokratin slog fast samhällets ansvar för vården av miljön.

Många miljöfrågor är till sin karaktär internationella. Sverige kom att spela en framskjuten roll vid tillkomsten av FN:s miljöstyrelse och det arbete som bedrevs i olika internationella organ. Sverige medverkade också aktivt för att i Norden och i länderna runt Östersjön få till stånd lösningar av akuta och långsiktiga problem på miljövårdens område grannländerna emellan. Reformarbetet gav påtagliga resultat men måste fullföljas mera målmedvetet än som skett under de borgerliga regeringarnas tid.

Vi måste bl. a. öka skyddet för människor och miljö på områden där vetenskap och teknik ställer tidigare oprövade eller från miljösynpunkt utforskade möjligheter till mänsklighetens förfogande.

Utvecklingen av nya kemiska ämnen och processer har lämnat många positiva bidrag till vår välfärd, men de vållar också problem. Många människor kommer i sin dagliga tillvaro, såväl på arbetsplatsen som i hemmen, i kontakt med kemiska ämnen av olika slag. Samtidigt är osäkerheten stor om många av dessa ämnens verkningar på såväl kort som lång sikt. Med hänsyn tagen till den snabba ökningen av antalet kemiska produkter är också de kemiska riskerna ett ständigt växande problem i samhället.

Inte minst de skadeverkningar som upptäcks först efter lång tid inger oro. Den otålighet med vilken bl. a. de fackliga organisationerna väntar på en effektiv uppbyggnad av den produktkontroll som riksdagen beslöt på den socialdemokratiska regeringens förslag är i hög grad motiverad mot bakgrunden av de många farliga ämnen som under senare år avslöjats i vår arbetsmiljö. Det skall inte behöva vara på det sättet att man för att kunna försörja sig skall riskera att ådra sig sjukdomar som avslöjas först om ett antal år och som då kanske inte kan botas. Kravet på en trygg arbetsmiljö måste stå i förgrunden för våra ansträngningar på miljövårdens område. Vi återkommer därtill även i år med våra förslag.

Men också den yttre miljön påverkas av kemikalierna. Inom jord- och skogsbruk används både konstgödning och kemiska bekämpningsmedel av olika slag. Utsläpp från industrier och motorfordon tillför omgivningen andra kemiska föroreningar.

Vi måste enligt socialdemokratin uppfattning öka skyddet för människor och miljö mot de växande riskerna i kemisamhället. Vi måste skaffa oss ett bättre grepp över konsekvenserna för natur och arbetsmiljö. Socialdemokraterna föreslår därför att en gift- och kemikommission tillsätts för att samordna behovet av forskning, föreslå utformning av erforderlig utbildning, se över gällande lagstiftning i fråga om förhandskontroll, märkning och andra åtgärder för att göra skyddet för människor och miljö effektivt.

Användningen av kemiska bekämpningsmedel inom jord- och skogs-

bruket måste minskas för att på sikt avvecklas. Vi framförde dessa krav vid fjolårets riksdag, men de avvisades då av den borgerliga majoriteten.

Den kraftigt ökade användningen av handelsgödsel är inom vissa områden av vårt land ett allvarligt hot mot dricksvattnet. På vissa lätta jordar, där odlingen bedrivs intensivt, har mycket höga halter av nitrat i enskilda vattentäkter registrerats. Detta kan ha menlig inverkan på människor och djur. Bl. a. kan framför allt hos små barn de röda blodkropparna förstöras. Risk för att nitrat och nitrit ombildas till cancerframkallande föreningar föreligger också. Dricksvatten är ju ett av våra viktigaste livsmedel. Människor skall inte behöva känna oro för att få sitt dricksvatten fördärvat av ett överdrivet utnyttjande av handelsgödsel i jordbruket. Vårt krav vid fjolårets riksdag på en kraftig minskning av användning av handelsgödsel och att en utredning skulle tillsättas för att skyndsamt gripa sig an problemen avvisades då av de borgerliga partierna. Vi återkommer nu även med detta förslag.

De skandalartade förhållanden som uppdagades vid BT Kemi i Teckomatorp understryker nödvändigheten av att samhället får ett ordentligt grepp över hanteringen av miljöfarligt avfall. Vi kräver att innan produktionen av en vara påbörjas bör det vara känt hur det avfall som uppstår i själva produktionsprocessen skall behandlas, liksom hur den färdiga varan skall tas om hand, sedan den en gång använts. Det här principiella synsättet slog socialdemokratin fast när riksdagen beslöt om avfallshanteringen år 1975. Nu måste äntligen de åtgärder genomföras som gör det möjligt att tillämpa den här principen. Vi måste förhindra att det som hände vid BT Kemi i Teckomatorp återupprepas.

Om skada vid hanteringen av miljöfarligt avfall ändå skulle uppkomma skall den ersättas av den som vållar skadan. Vi kräver att preskriptionstiden för brott mot gällande miljölagstiftning förlängs till minst tio år och att straffsatserna för miljöbrott skärps. Vi kräver av folkpartiregeringen att den driver de här frågorna med större energi än vad den borgerliga trepartiregeringen gjorde. Det räcker inte med allmänt prat om miljövänlighet. Det krävs också handling.

En annan allvarlig miljöfråga, som redan varit på tal i remissdebatten, är föroreningarna från bilismen. De 4,7 miljoner kubikmeter bensin som årligen förbrukas i vårt land ger upphov till att ca 1,4 miljoner kilo bly sprids längs gator och vägar. Blyutsläppen är allvarliga från såväl hälso- som miljösynpunkt. Allra mest utsatta är små barn i våra tätorter. Nya undersökningar visar att riskerna med blyutsläppen är ännu större än man tidigare räknat med.

Vi förstår den oro som kommer till uttryck från många människors sida, särskilt som vi som nu lever är den första generation som under en lång tid utsatts för bilismens föroreningar. Vi kan sålunda ännu inte överblicka de långsiktiga konsekvenserna. Vi måste göra vad som är möjligt för att förebygga riskerna.

Vi socialdemokrater har därför i tre år krävt att blyhalten i bensin skulle sänkas. Förra året föreslog vi att blyhalten i bensin skulle sänkas med 60 %

från den 1 januari 1979 samt att en tidsplan för övergång till helt blyfri bensin skulle fastställas. Men våra förslag har avvisats av den borgerliga majoriteten i riksdagen.

När Thorbjörn Fälldin i går talade om att hans regering hade handlat, så innebar detta i realiteten att vad den borgerliga regeringen gjorde var att avvisa det socialdemokratiska förslaget och ge bensinbolagen respit med att sänka blyhalten till den 1 januari 1980. Någon tidpunkt för övergång till helt blyfri bensin ville man över huvud taget inte fastställa.

Det var patetiskt att höra jordbruksministern i TV i går kväll säga att man nu skulle försöka lå bensinbolagen att flytta fram tidpunkten för övergång till bensin med lägre blyhalt. Det är i och för sig viktigt att så sker, men det hade varit mycket enklare om folkpartiet röstat för de socialdemokratiska motionerna. I så fall hade blyhalten nu varit sänkt. Jordbruksministern tillhörde själv den majoritet som avlog våra motioner. Sent skall syndaren vakna. Vi återkommer nu för tredje året i följd med vårt krav på ett åtgärdsprogram mot föroreningarna från bilismen omedelbart upprättas med bl. a. en tidsplan för övergång till helt blyfri bensin. Vågar vi hoppas på stöd från den borgerliga riksdagsmajoriteten den här gången?

Förstörelsen av sjöar och vattendrag genom svavelnedfall, försakat av förbränning av olja och kol, sprider sig till allt större områden. Nyligen har genom en utredning konstaterats att 90 % av sjöarna i Örebro län är svårt angripna. Det skulle vara en oförlåtlig försummelse mot kommande generationer om vi inte med kraft försökte förhindra den här utvecklingen. Våra sjöar är oskattbara tillgångar i vår natur med en avgörande betydelse för det ekologiska samspelet och ett rekreationsvärde som inte kan ersättas med pengar.

Trots upprepade påstötningar motionsvägen har de borgerliga partierna i regeringsställning icke fullföljt det arbete som den socialdemokratiska regeringen påbörjade för att hindra denna naturförstörelse. Vi kräver därför på nytt att den socialdemokratiska regeringens program i detta avseende fullföljs.

När det gäller vår energiförsörjning måste vi skärpa hushållningen och satsa på forskning och utveckling av alternativa energikällor. Säkerhetskraven skall självfallet stå i förgrunden vid valet av energikälla. Men människornas trygghet kräver också en energiförsörjning som tar hänsyn till de långsiktiga risker för människor och miljö som en ökad förbränning av kol och olja medför. Vad vi en gång släpper upp i luften kan vi inte ta tillbaka igen. Koldioxiden bryts inte ned i atmosfären utan skapar ett allt tjockare hölje runt jorden som kan få katastrofala konsekvenser för allt levande.

Vår partimotion innehåller ytterligare krav på åtgärder för att stärka miljövården. De gäller skyddet för vår natur, där våtmarkerna påkallar särskild uppmärksamhet.

En viktig fråga är resurserna för forskning och kontroll. Socialdemokraterna kan inte tillstyrka de prutningar som folkpartiregeringen vill genomföra i myndigheternas äskanden i dessa avseenden. Vi anser dessa anslag vara så angelägna att vi trots den återhållsamhet med utgifter som vi i övrigt vinnlagt

oss om föreslår en ökning av anslagen till miljövärdetsforskning och kontroll med nära 5 milj. kr. Genom besparingar på andra områden i budgeten har vi ekonomisk täckning för detta förslag.

Vi är förvånade över den ovilja som den borgerliga riksdagsmajoriteten under trepartiregeringens tid visade mot de socialdemokratiska förslagen på miljövärdets område. Man var uppenbarligen så ensidigt inriktad på att diskutera om man skulle ha tio eller tolv kärnkraftsreaktorer att man sköt många viktiga miljöfrågor, som representerar väsentligt större risker för mänskligheten än denna skillnad på två reaktorer, åt sidan. Eller också stoppade man undan problemen i den stora utredningssäck med enligt min mening totalt omöjliga direktiv som kallas miljö- och naturresursutredningen.

På detta sätt innebar den borgerliga trepartiregeringens intåg på arenan i många avseenden ett stillestånd på miljövärdets område som nu måste brytas. En annan förklaring till detta förhållande kan vara en ideologiskt betingad motvilja hos de borgerliga partierna att låta samhället ingripa med kraft mot företag och enskilt vinstintresse för att hävda allmänintresset. Särskilt påtagligt kommer det här till uttryck inom naturvården där ambitionen ju närmast har varit att luckra upp det skydd för allmänintresset som socialdemokratin skapat.

En regering som vill ge marknadskrafterna så fria tyglar som de borgerliga partierna önskar kommer på miljövärdets område lika väl som när det gäller näringspolitikens alltid att vara på efterkälken i utvecklingen. Att tillämpa principen att samhället skall ingripa först när någonting går på tok har visat sig vara ett dåligt recept på näringspolitikens område. På miljöpolitikens och naturvårdens område är det rena katastrofen.

Där måste vi ha en planerad hushållning. Att ha en regering som inte vill acceptera en sådan ordning är ungefär detsamma som att sätta bocken till trädgårdsmästare.

Det finns också de som tror att man skulle lyckas lösa miljövärdets problem om man avstod från att utveckla industrisamhället. Eftersom jag på sista tiden sysslat med att genomföra en näringslivsutredning för mitt eget hemlän, Sörmland, vet jag vilka bekymmersamma konsekvenser ett dåligt utnyttjande av vår industriella kapacitet skulle få också för miljövärdet.

En aktiv miljövärd förutsätter först och främst att vi kan ta i anspråk högt utvecklad teknik, men också att vi har ekonomiska resurser som gör att vi klarar de kostnader som ett gott skydd för natur och miljö är förknippade med. Om den bekymmersamma situation som vi har inom bl. a. den sörmländska industrin inte kan brytas, om trenden i utvecklingen skulle fortsätta som hitintills, kan icke de många dåliga arbetsmiljöerna avvecklas. Kommunerna får inte ekonomiska möjligheter att göra de insatser på värmeförsörjningens, trafikförsörjningens och vattenförsörjningens områden som är så uomordentligt angelägna för att vi skall kunna skapa en bättre miljö. Gamla bostadsmiljöer kommer att finnas kvar. Detta för att bara nämna några exempel på konsekvenserna.

Föreställningen om att ett fattigare samhälle skulle kunna ge alla

människor en bättre livsmiljö är och förblir en reaktionär flykt från den verklighet i vilken vi lever. En fortsatt umeckling av industrisamhällets möjligheter under en planerad hushållning med inriktning på människans behov och en förtänksam omsorg om natur och miljö är och förblir en nödvändighet, om vi vill uppnå målet att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö.

ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Även om det är frestande att närmare granska en del av herr Lundkvists påståenden, avstår jag för att i stället ge några synpunkter på den framtida naturresurs-, hushållnings- och miljöpolitiken. Jag tycker faktiskt att framtiden är intressantare än det som ligger bakom oss.

Vi har förmånen att bo i ett land som är rikt på naturtillgångar. Dessa tillgångar har skapat förutsättningar för det relativa välstånd som utvecklats. Sala silvergruva och Falu koppargruva gav en gång i tiden rikedomar, som gjorde det möjligt att av bonderiket Sverige bygga upp en dåtidens stormakt.

Sedermera har järnhanteringen i Bergslagen och de lappländska malmfälten, skogarna, den goda åkerjorden och den billiga vattenkraften bildat en plattform för välståndsutvecklingen.

Under de senaste årtiondena har emellertid exploateringen av naturresurserna drivits i allt snabbare tempo runt om i världen. Allt fler börjar inse att detta inte kan fortgå utan allvarliga konsekvenser.

Vi människor är helt beroende av naturen, och vi är som levande varelser i själva verket en del av naturen. Genom att en växande mänsklighet vill höja sitt materiella välstånd ställs allt större krav på naturen. På detta sätt har vi på många håll nått mycket nära de gränser som tillgängligheten hos naturresurserna sätter för vår tillvaro.

Samtidigt har de ökade kraven på välstånd lett till ökad ojämlikhet i fördelningen av naturresurserna. Alla har inte med samma kraft kunnat hävda sina anspråk. De förut svaga har fått ge vika för de redan starka. Därmed har stor grupper av människor nalkats gränsen för överlevnad. Det är den gräns innanför vilken man inte ens får sina primära behov tillfredsställda och därmed inte heller kan överleva.

På det här området finns optimister som utgår från att alla problem löser sig, att fysisk brist aldrig uppstår därför att prisbildningen reglerar efterfrågan. Andra menar att resursslöseriet redan medfört skador, bl. a. på miljön, som inte kan repareras och att fler och fler människor kommer att hamna i närheten av eller innanför den gräns där vi riskerar vår överlevnad.

Här måste vi som politiker ta ansvar. Vi kan inte skjuta problemen framför oss och hoppas på försynen. Vårt ansvar mot framtida generationer kräver att vi inte bara fördelar resurserna mer rättvist mellan oss utan också anpassar vår förbrukning så, att våra efterkommande kan utforma sitt liv efter samma förutsättningar som vi.

Medvetandet om detta ansvar låg till grund för trepartiregeringens beslut att tillsätta en utredning med uppgift att lägga fram förslag till riktlinjer för

den framtida naturresurs- och miljöpolitiken. Därmed har också – mer uttalat än tidigare – skett en direkt koppling mellan resurshushållning och aktiv miljöpolitik. Det är ett grepp som är nödvändigt om vi skall få en i verklig mening förebyggande miljövård.

Redan i direktiven till naturresurs- och miljöutredningen har slagits fast att riktlinjerna för den framtida naturresurs- och miljöpolitiken måste bygga på en ekologisk grundsyn. Det innebär inte att vi har begärt att kommittén skall föreslå en total omformning av vårt samhälle. Men det nya synsätt och de nya värderingar som här kommer in i bilden ändrar våra målsättningar och därmed kursriktningen för vår politik.

Människornas olika aktiviteter innebär ingrepp i ekosystemen. Ingen menar att vi helt skall underordna oss naturen och låta oss inlemmas i ett totalt ekologiskt system: Det vore att uppge väsentliga välfärdsmål. Vi människor skall självfallet också i fortsättningen utnyttja de möjligheter som erbjuds genom att tillvarata vad naturen kan ge utan att levnadsbetingelserna för våra efterkommande äventyras. Det gäller alltså för oss att ta reda på vad ekosystemen tål utan att balansen rubbas – med andra ord var toleransgränserna går.

De mål jag här försökt ange kan vi nå genom att vid utformningen av framtidssamhället konsekvent ta hänsyn till det kunnande som finns inom de ekologiska vetenskaperna i vid bemärkelse. Jag vill hävda att avigsidorna hos vårt industrialiserade och högeffektiva välfärdssamhälle, som vi i dag kan iakttä, i stor utsträckning har sin förklaring i bristfälliga kunskaper i ekologi hos samhällsbyggarna. Målet måste vara att få fram ett samspel mellan teknologiskt, ekologiskt och ekonomiskt kunnande, där alla är medvetna om att de ekologiska sammanhangen inte kan rubbas av vare sig tekniska finesser eller ekonomiska transaktioner.

Jag hoppas att vi därmed också skall kunna undvika den polarisering som nu föreligger mellan det industrisamhälle som ger oss materiell välfärd å ena sidan och resursslöseri och miljökador å den andra sidan.

Genom att ge ekologin en mer framskjuten plats i planering och samhällsbyggande kan vi tränga djupare in i våra problem på naturresurs- och miljöområdet. Hittills har vi i Sverige under allmän politisk enighet främst ägnat krafterna åt att försöka komma till rätta med de skador på natur och miljö som uppkommit genom den verksamhet som bedrivits. Goda resultat har uppnåtts, kanske främst genom effektivare rening av avloppsvatten och minskade utsläpp i luft och vatten. I samband därmed har ett omfattande lagstiftningsarbete skett. Till stor del har detta varit en pionjärsats, som väckt internationellt intresse. Samtidigt tror jag det är klokt att erkänna att ambitionsnivån inte alltid varit förenlig med det praktiskt möjliga. Lagstiftningen har bildat en fasad, vars skönhet delvis varit skenbar.

Vad vi hittills sysslat med på miljösidan kan sägas vara reparationer. Jag säger inte detta som kritik utan mer som ett konstaterande av att det har varit nödvändigt för att nå snabba resultat. Nu är tiden inne att gå vidare. Vid sidan om den reparativa miljövården skall vi ta mer omfattande grepp, där syftet är att förebygga misstag, att förebygga skador på miljön. Vi får därmed en mer

*Allmänpolitisk
debatt*

offensiv miljöpolitik, som kopplas till en politik för hushållning med naturresurserna.

En sådan politik ger också möjlighet till en breddning och fördjupning av de välfärdsområden som hittills varit vägledande för samhällsutvecklingen. Vi måste öka medvetandet om att det inte är höjden av välfärd att år från år höja den materiella standarden. Prylsamhället är symbol för ytlighet. Vi måste i stället inrikta oss på att få till stånd sådant som ökad mänsklig gemenskap, meningsfullt arbete och stimulerande fritidsaktiviteter. Vi måste med andra ord i högindustriområdet ställa ökad livskvalitet som ett angelägnare mål än ständigt högre materiell standard.

Jag är angelägen om att slå fast att jag inte är ute efter en centralstyrd planering för hårdhänt ransonering eller styrning av användningen av resurserna. Det är tvärtom så att om vi inte redan nu går in för en bättre hushållning med naturresurserna och en planering baserad på en ekologisk grundsyn så tvingas vi förr eller senare in i en situation, där alternativen är styrning och ransonering eller direkt brist. Det primitiva framtidssamhälle som utmålats av somliga är för oss i centern inte något eftersträvat mål, utan kan vara en vision av vad utvecklingen kan leda till, om vi blundar och kör vidare utan att vidta några åtgärder. Vi skall inte hushålla för att skapa brist utan för att säkra tillgången på för mänsklig välfärd väsentliga naturresurser. Till dem skall vi räkna en god miljö.

Det blir en central uppgift för naturresurs- och miljökommittén att närmare redovisa hur det ekologiska kunnandet kan och bör påverka utformningen av det framtida samhället när det gäller produktionsteknik inom industri, jordbruk och skogsbruk, bebyggelse, energi- och transportsystem etc.

I vår strävan att öka effektiviteten i produktionen har vi människor ofta låst oss i stora komplicerade system, som genom sin bundenhet till speciella produktionsmål är sårbara. Detta bör man i fortsättningen söka motverka genom att sträva till en uppdelning av de stora produktionssystemen i flera små, utbytbara enheter. Ett sådant system bör kunna anpassas till den vid varje tidpunkt aktuella situationen genom förändringar av enskilda delsystem. Det är en välkänd princip att valfrihet i produktionssystemen på kort sikt kan ge sänkt effektivitet. Utslaget över längre tid ger den mindre risker och större anpassningsmöjligheter vid störningar och därmed också ett bättre totalresultat.

Detta resonemang tillhör grundstenarna i centerns idé om det decentraliserade samhället. I en motion till årets riksdag påpekas den ökade sårbarhet som karakteriserar det moderna samhället. Där har vi särskilt behandlat jordbruket och livsmedelsförsörjningen.

Det slutliga syftet med det utredningsarbete som nu igångsatts är att få principerna om resurshushållning baserad på en ekologisk grundsyn omsatta i praktisk politik.

Jag hoppas att dessa tankegångar skall uppfattas som en utmaning till näringslivet och samhället att inom de ramar som naturen ger finna vägar för fortsatt framåtskridande. De bör också ses som en uppfordran till alla som ägnar sig åt ekologi att omsätta sitt kunnande i riktlinjer för praktiskt

handlande.

Arbetet med att finna långsiktiga riktlinjer för naturresurs- och miljöpolitiken får inte hindra oss att arbeta med lösningen av akuta problem.

I en motion föreslår vi i år ytterligare 10 miljoner för kalkning av sjöar. Vi föreslår även 50 miljoner i ytterligare medel för att snabba på en bättre teknik i avfallshanteringen och återvinningen.

I dagarna har det kommit larmrapporter om att vissa byggnadsmaterial, som baseras på alunskiffer, avger radongas och därmed utgör en cancerrisk. I går tog Birgitta Dahl upp denna fråga i kammaren i form av ett i mitt tycke våldsamt angrepp på såväl regeringen Fälldin som den nuvarande regeringen. Fru Dahl fann det upprörande att man inte snabbt hade tillsatt en utredning.

Min uppfattning är att fru Dahls upprördhet kanske mera var valtaktiskt betingad än sakligt motiverad.

Frågan är komplicerad och ingalunda ny. Och de uppgifter som föreligger är inte helt entydiga. Efter diskussion med experter och departementalt arbete så fanns den 27 september i fjol direktiv färdiga för en utredning. Utredningen skulle bl. a. senast den 1 maj lägga fram en delrapport.

Vad som hänt i departementet sedan dess känner jag inte till. Jag är förvånad över att regeringen med det förarbete som hade gjorts inte fört frågan vidare förrän i dag. Men jag ifrågasätter å andra sidan om dessa några månaders fördröjning ger Birgitta Dahl rätt att sätta sig som domare. Birgitta Dahl sade i går att problemen med radon varken är nya eller okända. Det är sant. Men frågan blir då naturligtvis: Varför gjorde inte socialdemokraterna i regeringsställning någonting åt den här frågan vid den tidpunkten?

Herr talman! Jag har i detta anförande försökt att i huvudsak rikta blickarna framåt och understryka det ansvar som dagens politiker har för framtids-samhället. Min slutsats är att vi på ett helt annat sätt än hittills måste låta kravet på en långsiktig och på ekologisk kunskap baserad hushållning med naturresurserna vägleda vårt handlande. Vår generation har ingen rätt att förlösa naturtillgångarna för kommande generationer. Och detta, herr talman, är i ett längre perspektiv grundläggande för våra möjligheter att uppnå en rad viktiga samhällspolitiska mål.

SVANTE LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sista som Anders Dahlgren sade är vi naturligtvis helt överens om. Men då är ju frågan: Hur skall vi komma dit?

När Anders Dahlgren hade redovisat det som vi är överens om så sade han: Jag vill inte för min del – det vill jag gärna stryka under – vara med om att vi skall ha något slags planerad hushållning, utan det här skall skötas på något annat sätt. Han tog alltså tillbaka de verktyg som jag föreställer mig att också Anders Dahlgren måste arbeta med om vi skall nå de mål som vi på den här punkten kan vara eniga om. Det är där jag är så kritisk emot centerpartiets agerande.

Jag har tidigare i den här kammaren högläst ur de direktiv som trepartiregeringen gav naturresursutredningen. Jag kan konstatera att man

gett utredningen i uppgift att till 1981 klara ut hur vi skall utnyttja naturresurserna så att det stämmer med en ekologisk grundsyn samt konkretisera begreppet livskvalitet och vad som skall avses med en nivå på den. Detta skall ske sedan vi haft en aktiv samhällsdebatt. Egentligen är det ju ett paradys som Anders Dahlgren här redovisat att vi skall nå fram till. Men jag frågar mig: Hur skall vi klara allt detta inom den tidrymden och med den här typen av direktiv?

Vi förvånar oss därför mycket över att när vi kommer med konkreta förslag på åtgärder som – under tiden vi arbetar med de långsiktiga målen – skulle kunna hjälpa oss att möta de många problem vi har för dagen, så får vi år efter år här i riksdagen möta avslag på den typen av motioner. Det har vi fått ifrån alla de tre borgerliga partierna.

Ta t. ex. bara en sådan sak som diskussionen om handelsgödsel: Vi har sagt att vi nu behöver få en utredning, där vi försöker ta ett grepp om de här frågorna på ett annat sätt. Det är ju verkligen fråga om att vi löper risk att störa den ekologiska balansen. Men vi har fått avslag t. o. m. på den detaljfrågan. Och för ett åtgärdsprogram mot föroreningarna i trafiken har vi också fått avslag. Det är detta som är så konstigt: Å ena sidan målar man upp så stora och granna och så riktiga mål, men å andra sidan vill man inte utnyttja de verktyg som man måste använda.

Jag minns att Anders Dahlgren när han började som jordbruksminister sade, att när det gäller t. ex. våra virkestillgångar – det är ju också en resursfråga, hur vi skall hushålla med dem – så får branschen sköta det. Vågar man då påstå, efter att Anders Dahlgren har gjort sina erfarenheter som jordbruksminister och har kommit fram till denna inställning om de höga mål vi skall ha, att vi nu kan vara överens om att vi för denna typ av naturresurser måste försöka ha en planerad hushållning under samhällets ansvar för att kunna garantera ett riktigare utnyttjande än vi annars skulle få?

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Anders Dahlgren frågade mig dels vad det kan ha berott på att åtgärder inte vidtogs redan under den socialdemokratiska regeringens tid, dels vad som föranledde mig att nu vara så upprörd.

Låt mig erinra om att Anders Dahlgrens eget anförande handlade om att mycket i vår miljövard hittills har fått ägnas åt att reparera skador som vi har dragit på oss genom verksamhet vars farlighet vi från början inte har varit tillräckligt medvetna om. Av en mycket belysande artikel av strålskyddsinstitutets chef, Bo Lindell, i maj förra året och av den information som vi fick i energikommissionen framgår det tydligt att inte förrän i början av 1970-talet, när man uppmärksammade problemet med arbetsmiljön i gruvorna och radongasens farlighet, kom de allvarliga varningarna i fråga om bostadshus byggda av material som kunde ge upphov till radongas. Det föranledde också omedelbart varningar – det var redan 1972 – och det ledde till att tillverkningen av den s. k. blå lättbetongen upphörde 1975.

Att jag nu är så upprörd beror på att det var under energikommissionens arbete som frågorna verkligen för första gången på allvar uppmärksammades,

bl. a. därför att energisparåtgärder, som att man tätar hus, kan innebära att man gör precis motsatsen till vad man gör på arbetsplatser, t. ex. gruvor, där det finns radongas. Där vill man ha större luftväxling för att minska riskerna. Tätningen av hus kan medföra att riskerna i stället höjs väsentligt. Och då var det bråttom, Anders Dahlgren, för att inte energisparprogrammet skulle komma i gång utan att de motåtgärder som krävdes för att ta hänsyn just till detta problem hade hunnits med.

Jag håller med om att folkpartiregeringen har misskött denna fråga. Men de här åtgärderna var så brådska att de borde ha vidtagits redan på våren 1978 när Anders Dahlgren och Elvy Olsson fick en föredragning och varningar från flera håll. Av tidningsuppgifter häromdagen framgår att myndigheterna har uppfattat det så, att det var motsättningar mellan jordbruks- och bostadsdepartementen – två centerpartistiskt ledda departement – som i själva verket ledde till att man inte fick i gång detta arbete. Jag skulle därför vilja fråga: Är detta en felaktig uppgift? Fanns det andra skäl till att man inte insåg allvaret eller inte förmådde dra i gång denna verksamhet i tid för att förhindra att sparprogrammet på denna punkt skulle få negativa effekter?

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Mina båda företrädare, Svante Lundkvist och Anders Dahlgren, har i sina anföranden huvudsakligen uppehållit sig vid miljöfrågorna. Och jag finner detta mycket naturligt, eftersom miljöfrågorna säkerligen kommer att tilldra sig allt större uppmärksamhet och få allt större betydelse när det gäller verksamheten inom jordbruksdepartementets område. Nu vet jag att Torkel Lindahl i sitt inlägg kommer att behandla miljöfrågorna, och jag skall därför vara ganska kortfattad beträffande den delen. Jag vill bara helt kortfattat erinra om de satsningar som föreslås i budgetpropositionen.

Låt mig då först nämna avfallshanteringen, för vilken vi föreslagit en mycket kraftig ökning på ungefär 75 % och där vi vill stimulera till en ny teknik och till återvinning av avfall.

När det gäller ersättning vid förvärv av mark för naturreservat, vilket också är av stor betydelse för människors intresse för naturvård, föreslår vi fördubblade resurser.

Anslagen till forskning, undersökning och utredning inom miljöområdet föreslås ökas med drygt 5 miljoner.

I fråga om försurning av sjöar anslås nu för fjärde året i följd 10 miljoner för försöksverksamhet för att reparera skadorna och minska försurningen av sjöarna.

Jag vill efter denna redovisning anknyta till endast en av de frågor som Svante Lundkvist berörde i sitt inlägg, nämligen frågan om blyhalten i bensen. Det är här nödvändigt, Svante Lundkvist, med en liten historik över vad som förevarit.

Folkpartiet har under hela 1970-talet hårt arbetat för att minska blyhalten i bensen. Redan 1971 föreslog vi i en motion att man skulle tidigarelägga nerdragningen av blyhalten i bensen från 0,7 gram per liter bensen till 0,4

gram. Den motionen avlogs, och folkpartiet var det enda parti som reserverade sig för den.

Men sedan genomfördes en sänkning från 0,7 till 0,4 gram från den 1 januari 1973. Samma år motionerade folkpartiet på nytt. Vi ville gå vidare, och vi angav klart i motionen att målet borde vara en helt blyfri bensin. Den motionen stöddes av de två andra borgerliga partierna, men den röstades ner av den dåvarande socialdemokratiska majoriteten.

Sedan hände ingenting under åren 1973–1976, trots att man bl. a. visste att Västtyskland genom ett beslut redan 1972 hade bestämt att man fr. o. m. 1976 skulle pressa ner blyhalten i bensin till 0,15 gram per liter. Det har alltså varit fråga om en ganska lång övergångsperiod, och under den perioden hände ingenting.

I juni i fjol genomförde så trepartiregeringen att man skulle sänka blyhalten från nuvarande 0,4 gram per liter till 0,15 gram med ikraftträdande från 1 januari 1980 beträffande lågoktanig bensin och från den 1 juli 1981 beträffande högoktanig bensin.

I det här sammanhanget erfordras alltså ganska långa övergångstider. Därför är det mycket märkligt att man nu kan komma och påstå att åtgärder på det här området skulle ha kunnat sättas in tidigare genom de initiativ som socialdemokratin har tagit under de senaste åren. De åtgärder som varit möjliga att vidta borde ha satts in under den tid som förlöt före regerings- skiftet 1976.

Vad vi nu måste försöka åstadkomma är att förkorta övergångstiden – framför allt gäller detta den högoktaniga bensinen – så att vi kan genomföra åtgärderna tidigare än vad som nu är planerat. Det går inte att ange något exakt datum för detta, men det är min och regeringens strävan att försöka förkorta övergångstiden så att vi tidigare än planerat kan minska blyhalten i bensin.

Herr talman! Det skulle kanske vara litet underligt om vi i samband med det jordbrukspolitiska avsnittet i den allmänpolitiska debatten helt förbigick jordbrukspolitiken. Jag vill därför säga några ord om den.

Jag vill framför allt starkt betona värdet av den enighet, i vilken riksdagen i december 1977 fattade beslutet om riktlinjerna för den framtida jordbruks- politiken.

Vi känner alla till att det förekommer en polariserad debatt, som ställer producenter och konsumenterna i motsatsförhållande till varandra. På samma sätt försöker man att ställa näringsintressena inom jord- och skogsbruket mot natur- och miljövårdsintressena – Anders Dahlgren var inne litet på detta i sitt inlägg nyss. I den allmänna debatten är det helt naturligt att företrädarna för näringsintresset i första hand hävdar näringsintresset på samma sätt som konsumenterna och miljövårdarna hävdar sina intressen. Självfallet skall var och en tala för sin sak. Men på det politiska planet är det viktigt att undvika ensidiga ställningstaganden. Detta tycker jag kan exemplifieras med de senaste decenniernas jordbrukspolitiska debatt. Under 1960-talet gjorde den dåvarande regeringen ensidiga ställningstaganden. Man skulle på kort sikt och så snart som möjligt krympa svensk jordbruksproduktion, minska

åkerarealen, utöva prispress på bönderna och föra över arbetskraft till mera lönande näringar. Avsikten var att sänka livsmedelskostnaderna för konsumenterna genom köp på världsmarknaden. Under 1950- och 1960-talet gav detta också vissa samhällsekonomiska vinster.

Mot denna politik fanns det dock redan då beslutet fattades år 1967 en kraftig opposition. Den växte sig snabbt så stark att 1967 års målsättning ganska snart måste överges. I stället formades en alltmer positiv syn på det svenska jordbruket och dess roll i samhället. Detta tog sig märkbara uttryck i 1977 års jordbrukspolitiska beslut. I total enighet beslöt riksdagen att behålla det svenska jordbrukets produktionskapacitet. Starka skäl för den inställningen redovisades av en enig utredning. Jordbrukets betydelse för regionalpolitik och natur- och landskapsvård måste beaktas, värdet av handlingsfrihet i ett krisläge likaså. Därtill kommer vårt ansvar för den långsiktiga utvecklingen när det gäller livsmedelssituationen i världen i stort.

Det var enligt min mening insikten om jordbrukets viktiga effekter utöver den primära, att producera livsmedel på ett rationellt sätt, som möjliggjorde enigheten i riksdagsbeslutet. Därtill kom den allmänna opinionens mycket gynnsamma inställning till svenskt jordbruk. Det var fråga om en reaktion mot en ensidig rationaliseringspolitik under 1960-talet.

Det är för framtiden av yttersta vikt att ensidiga ställningstaganden undviks. Vi är medvetna om att böndernas önskemål att få skäliga inkomster från sin produktion och konsumenternas krav på bra och billiga livsmedel kan uppfattas som motstridiga. Det krav som ibland framförts, att man skulle överordna jordbruksintresset i förhållande till konsumentintresset, skulle ofelbart uppfattas som en pendelsvängning i motsatt riktning i förhållande till 1960-talets jordbrukspolitik. Ett sådant krav skulle snabbare och mer förödande än något annat ha kunnat spolia de senaste årens enighet om jordbrukspolitiken och försvara sakliga ställningstaganden om kvarstående framtidsproblem. Därmed skulle det också allvarligt skada näringen såväl liksom den optimism och framtidstro som ändock präglade näringen under de senaste åren. På samma sätt skulle ett ensidigt betonande av konsumentintresset verka. Ökad prispress eller minskade anslag till jordbruket skulle ofelbart leda oss tillbaka till 1960-talets nedläggningspolitik. Förutom allvarliga följder för regionalpolitik och sysselsättning i redan hårt drabbade bygder skulle möjligheterna att pröva nya och miljövänligare odlingsformer minska.

Slutsatsen måste alltså bli att våra framtida ställningstaganden till förslag som berör jord- och skogsbruket, trädgårdsnäringen och fisket skall präglas av balans mellan de olika intressen i samhället som berörs av dessa näringars verksamhet. Vad som inom kort blir aktuellt för ställningstagandet och som inrymmer dessa avvägningsproblem är bl. a. förslaget till ny jordförvärvslag – där propositionen redan ligger på riksdagens bord –, vidare förslaget till lag om skötsel av åkermark, vilket regeringen i dag har sänt till lagrådet för yttrande. Vi har också kvar viktiga frågor när det gäller skogspolitiken och trädgårdsnäringen. I dessa fall berörs producent- och konsumentintressen, sysselsättning och miljövård.

I den socialliberala samhällssynen är det en grundläggande tanke att olika medborgargrupper skall samverka i stället för att motarbeta varandra. Genom förnuftiga avvägningar mellan olika intressen kan ett förtroendefullt samarbete skapas. I det svenska samhället med dess demokratiska styrelseskick finns det en lång tradition av ömsesidigt hänsynstagande från olika gruppers sida. Jag är övertygad om att balanserade lösningar skall kunna finnas eftersom alla, åtminstone på längre sikt, har att vinna på ett sådant samarbete.

ANDERS DAHLGREN (c) kort genmäle:

Herr talman! På något konstigt och tråkigt sätt är det så att Svante Lundkvist och jag har väldigt svårt att förstå varandra. Jag vet inte om det beror på bristande vilja från bägge parter eller om vi helt enkelt pratar förbi varandra.

Jag kan återigen konstatera att herr Lundkvist inte förstår sambandet mellan resursslöseri och miljöförstöring. Han lever kvar i det gamla. Han vill fortsätta i gamla spår och inser tydligen inte att vi måste ta nya grepp för att få långsiktiga lösningar. Det är just uppgiften att finna dessa lösningar som naturresurs- och miljöutredningen har. Jag skulle vilja vädja till Svante Lundkvist: Låt den här utredningen arbeta. Motarbeta den inte, förlöjliga den inte. Säg inte från den här talarstolen att den är omöjlig. Låt den få försöka leva upp till direktiven. Jag erkänner att de är omfattande och att det är en stor uppgift, att målsättningen inför framtiden är djärv. Men förstör inte den målsättningen redan nu, utan försök i stället medverka till en samförstånds-lösning.

Det var en bra fråga, Birgitta Dahl; tack för att jag fick den. De bilder som målas av trepartiregeringen är antingen att den var handlingsförlamad eller att det förekom vilt slagsmål. Ingendera bilden stämmer, det kan jag försäkra. Den försening som Birgitta Dahl och andra säger var så oerhörd – från den 26 april till den 26 september – berodde inte på oenighet mellan bostadsdepartementet och jordbruksdepartementet. Där är svaret nej. Självfallet fördes det diskussioner, som alltid när två departement är inblandade och flera myndigheter tillhörande olika departement. Jag lärde mig under de två åren i departementet att det visst finns ett revirtänkande i alla departement; man slår vakt om sina bitar. Men jag försäkrar fru Dahl att det hade ingenting att göra med det som fru Dahl betraktar som en försening av utredningsarbetet. Jag anser att det var en ganska normal tid som användes för att fullfölja utredningsarbetet.

SVANTE LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall berätta för Anders Dahlgren vad som gör att vi två inte förstår varandra. Jag förstår lika bra som Anders Dahlgren sambandet mellan miljön och resurshushållningen, men däremot förstår jag inte hur Anders Dahlgren skall nå det mål som vi är överens om att försöka uppnå utan att tillgripa de medel som jag har talat om här – en planerad hushållning av våra resurser. Anders Dahlgren värjer sig ju, precis som centerpartisterna

gör i alla de här sammanhangen, mot att man skall engagera samhället på det sätt som är nödvändigt för att vi skall uppnå de uppställda målen.

Där har vi skillnaden, och det är naturligtvis en ideologiskt betingad skillnad, som gör det möjligt för Anders Dahlgren att regera ihop med moderaterna men omöjligt för oss – därför att vi säger att samhället måste ta ett övergripande ansvar, ett ansvar som man på borgerligt håll inte är beredd att låta samhället få. Då blir allt det här vackra talet fullständigt verkningslöst, Anders Dahlgren. Det sker inte som vi önskar skall ske.

Sedan vill jag säga några ord till jordbruksministern, som skulle göra en historieskrivning när det gäller blyet. Visserligen var det väl så, säger han, att den socialdemokratiska regeringen medverkade till den sänkta blyhalten i bensin i början på 1970-talet, men från 1973 fram till 1976 hände ingenting. Då motionerade emellertid folkpartisterna i riksdagen i frågan.

Jag vill dock peka på att vi under den perioden fick en produktkontrollag och en produktkontrollnämnd, som skulle ha till uppgift att ta initiativ i sådana här sammanhang. Vidare arbetade man i naturvårdsverket med dessa frågor.

Vi förberedde inom regeringen en uppföljning av det första beslut som vi hade fattat på området, men så kom regeringsskiftet. Vår första åtgärd var att i en motion begära att riksdagen skulle uttala sig för att regeringen hos produktkontrollnämnden skulle göra en framställning, som syftade till en sänkning av blyhalten i bensinen. Vi fick emellertid då avslag på vårt krav, och så har även skett med alla de motionskrav som vi i fortsättningen framfört på åtgärder som jordbruksministern nu säger att folkpartiet har varit anhängare av.

Jordbruksministern sade att folkpartiet har arbetat hårt på denna punkt i början av 1970-talet. Men varför tog orken slut när partiet kom i regeringsställning? Då började man i utskottet och med jordbruksministerns benägna medverkan här i kammaren att gå emot sådana åtgärder som skulle krävas för att vi i dag skulle ha kunnat vara bättre rustade i fråga om bensinens blyhalt än vad vi f. n. är.

BIRGITTA DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har aldrig sagt att trepartiregeringen antingen var handlingsförlamad eller befann sig i vilt slagsmål. Vad vi hävdade – och alla vet att det var så – var att den var handlingsförlamad på grund av de ständigt pågående vilda slagsmålen. Men vi trodde att dessa utkämpades mellan partierna. Man hade väl kunnat utgå från att tre centerpartistiska statsråd med ansvar för energi, miljö och energisparande hade kunnat komma överens i denna fråga.

Jag känner mig inte övertygad av Anders Dahlgrens argumentation om att ni var helt överens. Jag satt nämligen både i energikommissionen och i civilutskottet, som behandlade dessa frågor förra året, och jag tog också upp dem i kammardebatten. Jag såg för min del med mycket stort allvar på dessa frågor. Men jag fann också hos några en inställning till detta mycket allvarliga problem som var skrämmande. Problemet hade enligt min mening redan

tidigare bort föranleda åtgärder. Men inför sparprogrammet var det absolut nödvändigt att gripa sig an det, eftersom sparprogrammet eljest kunde få negativa effekter av mycket större omfattning än vad som tidigare hade förekommit.

Jag bemöttes då av centerpartistiska kollegor, som närmast behandlade denna problematik som ett besvärligt hinder för energisparprogrammet. Så argumenterade ledamoten av energikommissionen och strålskyddsinstitutet Birgitta Hambraeus, som t. o. m. skrev ett brev till strålskyddsinstitutet och protesterade mot att man där krävde ökad ventilation i stället för tätning.

Så argumenterade också Elvy Olsson här i kammaren, där hon påstod att denna fråga inte hade något med sparprogrammet att göra. Jag har i min hand citat av vad hon då sade – jag anförde dem i går. Hon hävdade också att frågan var under kontroll. Det har blivit alldeles uppenbart för hela svenska folket att frågan långt ifrån var under kontroll och att varken trepartiregeringen innan den tvingades avgå eller folkpartiregeringen hittills lyckats få den under kontroll.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Vad som hände under tiden 1973–1976 var bl. a. att en folkpartimotion som stöddes av moderata och centerpartistiska ledamöter röstades ned genom den socialdemokratiska majoritetens försorg.

Självfallet är det arbete som utfördes av produktkontrollnämnden av värde, men övergångstiden fram till ikraftträdandet av ett beslut om sänkning av blyhalten i bensin är mycket lång. I Västtyskland bedömde man den till fyra år, och trepartiregeringen uppskattade vid sitt beslut i somras att det skulle ta tre år, i vart fall beträffande den högoktaniga bensinen, att få ned blyhalten från 0,4 till 0,15 gram per liter.

Det står därför helt klart att det för att man i dag skulle ha haft ett betydligt bättre läge hade erfordrats att åtgärder vidtagits framför allt under åren 1973–1976, i enlighet med de önskemål som då framfördes bl. a. i en folkpartimotion.

ANDERS DAHLGREN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte övertygad om att jag kan övertyga fru Birgitta Dahl om att hon har fel, men det har hon. Låt oss glömma den biten, för det är sannolikt en omöjlig uppgift.

Det intressanta är det sätt som fru Birgitta Dahl drar upp den här diskussionen på. Hon beskyller mig och den nuvarande regeringen för att ha varit senfärdiga. Mig anklagar hon för att det tog fyra fem månader att få fram kommittédirektiven, men hon glömmet samtidigt bort – och det är därför hon för diskussionen på det här sättet – att socialdemokraterna inte gjorde någonting i den här frågan under årtionden.

Den första diskussionen om det här problemet fördes på 1950-talet, och det var en stor diskussion. År 1968 hade Bo Lindell och Sven Löfveberg i tidskriften Byggeforskningen informerat i en stor artikel om just radonfrågan. Man refererade de internationella rekommenderade gränsvärdena och

konstaterade att i 70 % av lättbetonghusen i Sverige överskreds dessa gränsvärden och i 30 % av lägenheterna i tegelhus. Det var 1968. Vad gjorde dåvarande jordbruksministern, vad gjorde dåvarande socialdemokratiska riksdagsledamöter som inte satt i regeringen?

Jag vill gärna ha ett besked om varför just de här fyra fem månaderna i fjol är så intressanta för Birgitta Dahl, när sanningen är den att årtionden rann socialdemokraterna mellan fingrarna utan att de gjorde någonting i de här miljöfrågorna.

Förste vice talman anmälde att Svante Lundkvist och Birgitta Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

TORKE LINDAHL (fp):

Herr talman! Det finns många aspekter på miljöfrågorna. I Bohuslän är vi f. n. inte påmind om det stora oljeutsläpp som har skett där. Kusten från ungefär Lysekil i söder upp till norska gränsen i norr är nedsölad av olja, men just nu täcks den av is och snö. Det är emellertid ingen glädje med den överskylningen. När våren kommer och täcket börjar smälta kommer oljan fram igen – under en period när naturen skall börja vakna till liv igen i strandzonen. Oljan ligger där när den gör som störst skada. Vi har uppmärksammat det här oljeutsläppet och är verkligen bedrövade över vad som har hänt.

Det är lätt att lägga märke till ett stort oljeutsläpp, men de flesta av de utsläpp som sker är faktiskt små. Man skvätter ut litet olja från en tankbåt när man rengör tankarna, det kommer olja med avloppsvattnet från städerna och tätorterna, det kommer olja från flera andra källor. De utsläppen är tillsammans faktiskt något större än utsläppen från tanksjöfarten. Vi gör inte så förfärligt mycket åt det här, och det är beklagligt.

När våren kommer är det inte bara oljan längs stränderna i Bohuslän som kommer att avtäckas och ha sin inverkan på miljön. Sjöarna inte bara i Bohuslän, även om de hör till dem som drabbas hårdast, utan runt om i Sverige kommer att få ett stort tillskott av försurat vatten. Svaveldioxid som har följt med snön går vidare med smältvattnet och försurar sjöarna. Där kommer luftföroreningar långt bortifrån, luftföroreningar som vi tyvärr bara till en liten del kan påverka inom Sverige. Större delen av dem kommer från Tyskland och England. Det är med tillfredsställelse som jag konstaterar att man i de nordiska länderna, där den svenska regeringen hör till de mer pådrivande – det är framför allt Sverige och Norge som driver på – får till stånd ett möte på hög nivå inom ECE nu i vår, vid vilket de europeiska staterna skall försöka diskutera fram åtgärder mot svavelutsläppen.

Även om, herr talman, miljöskyddet i Sveige är långt framme om man jämför det med andra länders, behöver oändligt mycket mer göras. När man hörde Svante Lundkvist tala här för en liten stund sedan fick man intrycket att det bara är socialdemokraterna som vill göra någonting härvidlag. Mycket av vad han sade lät bra och var tilltalande. Det är bara beklagligt att denna

känsla för hur bråttom och viktigt det är med miljöskyddsarbetet uppenbarligen inte har trängt fram till en del andra socialdemokrater. Jag skulle förresten gärna vilja fråga Svante Lundkvist hur han ser på naturskyddet. Hur är det med socialdemokraternas vilja att skydda de ännu oförstörda älvarna? Såvitt jag förstår är svaret på den frågan litet tveksamt.

Jag har haft förmånen att arbeta i miljöskyddsutredningen – ja, jag är kvar där och har således fortfarande den förmånen. Utredningen lade i december fram ett första delbetänkande, som gick ut på skärpningar av miljöskyddslagen. Vi vill ha en förbättrad tillsyn av efterlevnaden av lagen. Det är kanske trots allt så att tillsyn är det effektivaste sättet att försöka beivra överträdelse av lagen. Vi föreslog bl. a. en typ av avgifter som skulle drabba ett företag som försyndar sig och gör alltför stora utsläpp genom att företaget verkligen måste betala. Vi har försökt åstadkomma en konstruktion som gör att det inte på något sätt skall vara lönsamt för ett företag att göra stora utsläpp.

Jag tycker själv att dessa åtgärder är ganska bra, men det märkliga är – åtminstone om man ställer det i relation till vad Svante Lundkvist just har sagt här – att socialdemokraterna i utredningen har reserverat sig på dessa punkter. De tycker inte att det i och för sig är tokiga saker som vi föreslår, men de anser att det har gått för fort, att det behöver utredas mer och att vi måste titta grundligare på det här. Vi andra i utredningen har däremot resonerat som så: Det här kan vi göra, och vi är övertygade om att detta är bra, så låt oss försöka genomföra det så fort som möjligt. Sedan gör vi andra förbättringar, men låt oss försöka åstadkomma vad som kan göras nu. Det var synd att Svante Lundkvists fina patos inte hade smittat av sig på de socialdemokratiska ledamöterna i utredningen.

En annan sak som jag själv pläderade för i utredningen var utökad besvärsrätt. I dag är det i princip bara den som drabbas direkt ekonomiskt som har besvärsrätt i miljöfrågor – den rätten inskränker sig alltså i princip till dem som äger fast egendom i närheten av en aktuell industri. Utredningen föreslår en del utökningar av denna besvärsrätt, t. ex. att också lokala fackföreningar skall ha besvärsrätt. Detta tycker jag är bra och riktigt. Men att det lokala facket alla gånger inte är någon garanti visar fallet BT Kemi i Teckomatorp, där företagets smutsiga hantering stöddes av facket.

Jag tycker mot denna bakgrund att det är fel att det bara är de ekonomiska intressena som skall kunna göra sig hörda i miljöfrågor. En allergiker t. ex. kan drabbas mycket hårt av ett industriutsläpp, som egentligen inte åstadkommer några andra påverkningar, men allergiker har ingen chans att överklaga. Kommer det en sådan industri får han flytta sin väg. Det är ofta den enda lösningen. Jag tycker att det är galet. Allergiker skall också ha chansen att göra sig hörda. Svaret "Det tar kommunen hand om" klingar en aning ihåligt när man vet hur angelägna kommunerna är att få nya arbetstillfällen och nya industrier till sina olika orter.

Det är inte bara allergiker som bör få åtnjuta besvärsrätt. Allmänna miljöskyddsintressen av den typ som t. ex. Svenska naturvårdsföreningen representerar har egentligen ingen chans att göra sig hörda, såvida de inte råkar ha en medlem som äger mark och bor på ett sådant ställe att han direkt

påverkas och, enligt nuvarande terminologi, kan anses vara sakägare. Då har man en chans att, med den medlemmen som ombud, föra fram sina åsikter. Även de allmänna miljövårdssynpunkterna bör få framföras i den process vi har runt miljövårdsarbetet.

Herr talman! Jag tror faktiskt att vi, när det gäller att försöka avgifta naturen, att försöka komma till rätta med de problem som det moderna industrisamhället skapar, i grunden är eniga på de flesta punkter. Det jag sade om mina socialdemokratiska kamrater i miljöskyddsutredningen var att de i princip håller med. De tycker bara att vi andra har litet för bråttom. Vi är alla inne på tanken att ungefär den här typen av åtgärder bör vidtas. Men socialdemokraterna är uppenbarligen inte nöjda med att vi är eniga och försöker dra åt samma håll. Man försöker på olika sätt slå mynt av miljövården. Man försöker på något sätt påskina att det är socialdemokraterna som är först, störst och bäst vad gäller miljövården.

Låt mig komma tillbaka där jag började, till oljan i Bohuslän. Åtminstone vi bohuslänningar har berörts mycket illa av den. Vi var eniga på bohusbänken om att vi måste försöka göra något i riksdagen om detta i form av en motion. Märta Fredrikson arbetade länge och ganska tråget med denna motion. När det blev fråga om att skriva på den – vi var eniga om innehållet, det är viktigt – vägrade socialdemokraterna därför att inte en socialdemokrat skulle stå som första namn. Vi andra tyckte det var rimligt att den person som hade gjort arbetet åtminstone kunde få den äran.

Förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

SVANTE LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Torkel Lindahl säger att socialdemokraterna inte är intresserade av att bli eniga med de övriga i miljöfrågan utan bara vill slå mynt av den.

Vi har haft tillfälle att resonera om miljöfrågor i jordbruksutskottet – vi är nu inne på tredje året. Jag har redovisat hur vi lagt fram våra motioner för att försöka få till stånd den enighet vi trodde förelåg med hänsyn tagen till de aktioner som tidigare bedrevs, inte minst av folkpartiet, i de här frågorna. Men vi har till vår förvåning märkt att när folkpartiet äntligen kom i den situationen att man skulle ha möjlighet att förverkliga ambitioner var det slut med viljan att skapa enighet.

Herr Lindahl frågade: Är inte socialdemokraterna intresserade av naturskyddet? Jag kanske får erinra om att när vi tog initiativet till att få i gång den fysiska riksplaneringen, för att verkligen få till stånd ett mer effektivt och långsiktigt bevarande av det som är värdefullt i vårt land, så möttes det med mycket stort motstånd från många håll på den borgerliga kanten. Det fanns dock positiva krafter. Det fanns positiva krafter även inom folkpartiet – det skall jag gärna säga. Men det fanns oerhört många som menade att vi förgrep oss på exempelvis den kommunala självstyrelsen, när vi förde fram de här riktlinjerna och ville få ett beslut.

Jag måste få säga ett par ord om folkpartiets agerande när det gäller frågan om bly i bensinen. Det har sagts här från folkpartiets sida att övergångstiden är lång och att man därför bör fatta beslut så tidigt som möjligt. Ja, det är helt riktigt att övergångstiden är lång. Det nödvändiggjorde naturligtvis för naturvårdsverket, produktkontrollnämnden och andra, som fick uppdraget att syssla med de här frågorna, att arbeta intensivt med dem. Vi socialdemokrater förstod emellertid att det var nödvändigt att så tidigt som möjligt komma fram till ett beslut, och därför begärde vi i den första partimotionen att riksdagen skulle uttala sig för att regeringen borde begära hos produktkontrollnämnden att få fram ett förslag till sänkning av blyhalten med sikte på att helt befria oss från bly i bensinen. Men det förslaget avslogs som sagt av den borgerliga majoriteten.

TORKEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna erkänna att Svante Lundkvist hör till dem som har gjort mycket vad gäller miljövården här i Sverige. När historien så småningom kommer att skrivas tror jag att Svante Lundkvist kommer att vara med där. Svante Lundkvists personliga engagemang finns det ingen anledning att ifrågasätta. Men lika liten anledning finns det för Svante Lundkvist att ifrågasätta t. ex. Eric Enlunds engagemang i de här frågorna.

Jag har pekat på ett par diskrepanser mellan vad Svante Lundkvist sagt och hur en del partikamrater till honom agerat. Det hänger inte riktigt ihop.

Sedan försökte jag få Svante Lundkvist att säga någonting om huruvida han var beredd att strida för att de outbyggda älvarna skulle få vara outbyggda och oförstörda. Jag hoppas att Svante Lundkvist på den punkten kan ge mig ett lugnande besked om socialdemokraternas inställning.

SVANTE LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller naturskyddet och de outbyggda älvarna har vi tidigare redovisat vår inställning. Vi anser att ett antal älvar måste skyddas och förbli outbyggda, helt enkelt därför att de representerar ett värde som vi inte har rätt att ta i anspråk i vår generation utan som vi skall ge också kommande generationer möjlighet att njuta av och besluta över. Vi har den inställningen att man skall bevara ett antal älvar outbyggda.

Sedan till de övriga frågorna som vi har diskuterat här i dag. Det kanske kan vara skäl att erinra om – det fanns inte utrymme för det i min tidigare replik – att strålskyddsinstitutet, byggforskningsinstitutet och alla de typer av organ som är nödvändiga för att vi skall kunna angripa de frågor som vi här har diskuterat, t. ex. radonfaran, har tillkommit på den socialdemokratiska regeringens initiativ. Men det är ju så att det inte tidigare förekommit några framställningar från dessa myndigheter som motiverat den typ av ingripanden som nu är angelägna. Jag vill gärna understryka att just energikommissionens arbete kom att på ett särskilt sätt fästa uppmärksamheten på problemen. Det blev ju fråga om att man genom energisparåtgärder skulle förhindra den naturliga luftkonditionering, om jag får använda det uttrycket,

som hus av den här typen i vanliga fall utsätts för. Då såg man att det fanns risker som borde uppmärksammas. Vi menar att när de riskerna har kommit i dagen och den nuvarande regeringen, liksom den tidigare trepartiregeringen, sitter med korten i handen är det rimligt att begära att den skall agera. Det är ju så det måste fungera.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till den senaste debatten är man på det klara med – om man inte var det förut – att det är val i höst.

Det var en intressant föredragning Svante Lundkvist, tidigare civilminister och jordbruksminister, gjorde av den socialdemokratiska miljömotionen till årets riksdag. Denna motion är stor till omfånget – den omsluter ett hundratal tättskrivna sidor. Innehållsmässigt söker författarna aktualisera alla problem som kan rymmas under rubriken miljövärd. Motionen behandlar såväl den yttre som den inre miljövärd, alltifrån skyddet av den svenska bokskogen och landets våtmarker till användandet av farliga kemikalier i den yttre miljön såväl som i den inre miljön på arbetsplatserna.

Det är en bra motion. Den påtalar väsentligheter. Även om det i denna motion sägs att de borgerliga regeringarna inte fortsatt den gamla socialdemokratiska regeringens reformverksamhet på miljöområdet, visar motionen också de stora brister och försummelser som sedan länge funnits på detta område och varken togs särskilt allvarligt eller åtgärdades på den gamla socialdemokratiska regeringens tid.

Men även om motionen påtalar väsentligheter är omfattande problem helt bortglömda. Motionen förbigår till väsentliga delar att den avgörande orsaken till den omfattande miljöförstörelsen i vårt land är det privata vinstbegäret, i avgörande fall representerat av de stora multinationella företagen. Ta som exempel de svenska multinationella företagen inom skogsindustrin, som under decennier fritt fick förgifta älvar och vattendrag, ja, stora delar av Bottenhavet och Östersjön! Det kan sannerligen inte vara mycket att berömma sig över – som man gör i den omfattande socialdemokratiska motionen – att dessa bolag under åren 1969–1975, alltså under den socialdemokratiska regeringens tid, erhöll 800 milj. kr. i statsbidrag av skattebetalarnas pengar för att minska föroreningsutsläppen, för att citera direkt ur motionen. Dessa bolag gjorde under de år det här är fråga om miljardvinster, som t. o. m. fick namnet övervinster!

Föroreningarna i vattnen vid den norra ostkusten är trots dessa bidrag nu så stora att fiskarna klagat bittert över att de inte längre kan försörja sig på sin näring. Finns det någon strömming över huvud taget är denna så mager att den knappast går att använda till människoföda. Det strömmingen skulle leva av har förstörts eller dödats av giftutsläppen från de multinationella skogsbolagen med sina "övervinster" under den socialdemokratiska regeringens tid!

Dessa bolag var i högsta grad bortskämda. De erhöll råvaran billigt – skogsarbetarlönerna var låga och de svenska skogarna ansågs outtömliga. Därför kunde man låta den kortfibriga massan gå till spillo och strömma ut i

sjöar och vattendrag. Det gjorde man i sådan utsträckning att strömmingsfiskarna inte kunde använda sina skötar långt ute till havs, då nätmaskorna blev fullhängda av cellulosa-fibrer. Det var en rovdrift utan ände. Om detta står det ingenting i den socialdemokratiska miljömotionen.

I anslutning till cellulosa-fabriker ligger i sjöar och vattendrag upp till sex meter höga fiberbankar, som tillsammans med kvicksilver i mängd förgiftar vattenområdena.

Största problemet med cellulosa-fibrerna på sjö- och älvbottnarna är att de leder till syrebrist i bottenvattnet. Hela näringskedjan rubbas härmed. Där dessa fibermassor samlas i stora områden bildas svavelväte, vilket är en av miljöfarorna. Dessa svavelväten har lokaliserats långt ute till havs i Östersjöns bottenvatten. De är aktuella i alla vattendrag i anslutning till cellulosa-fabriker. Vi i vpk menar att dessa vattenområden måste rengöras från såväl fiberbankarna som kvicksilvret. I viss utsträckning kan dessa fiberberg tillvaratas för återanvändning i massaproduktionen. Vi har motionerat i denna fråga.

En annan stor miljöfråga då det gäller bättre vatten- och miljövärd – även där spelar de stora skogsbolagen boven i dramat – är att rensa upp vattendragen från miljoner och åter miljoner timmerstockar som ligger sjunkna i vattendrag i anslutning till massa-fabriker. I Ångermanälven räknar kännare med att det ligger någon miljon timmerstockar. När det gäller Kalixälven är det samma sak. I Örnsköldsviksfjärden påstås det att något tiotal miljoner sjunkna timmerstockar finns – detta för att endast nämna några exempel bland de många. Det är ett eftermäle från den tid då skogsbolagen ansåg att de svenska skogarna var uteslutande och då man fick fram råvaran billigt, framför allt beroende på låga arbetslöner. Det var mer ekonomiskt vinstgivande att låta timret sjunka till älvbottnarna än att ordna en effektiv organisation för att förhindra förlusten av timmeråvaran. Även i detta fall skedde en rovdrift utan like utan att en ansvarig regering ingrep.

I dag råder det brist på skogsråvara. De svenska råvarutillgångarna svarar inte mot efterfrågan. De många miljoner timmerstockar som ligger sjunkna på sjö- och älvbottnar skulle betyda ett väsentligt tillskott till råvaruförsörjningen om de utnyttjades. Det skulle även innebära ett betydande tillskott av arbetstillfällen i en tid då arbetslösheten är omfattande och besvärande, framför allt i Norrlandslänen där beredskapsarbeten för många är den enda möjligheten att få sysselsättning. Därtill skulle det innebära en väsentligt förbättrad vatten- och miljövärd. Om detta finns ingenting i den socialdemokratiska miljövärdsmotionen.

Vpk har motionerat även i denna fråga till årets riksdag. Vi har aktualiserat frågan även tidigare. Att vi i dag får stöd av socialdemokratiska riksdagsledamöter från Västernorrlands län hälsas givetvis med tillfredsställelse.

Jag har här, herr talman, då det gäller att förbättra den yttre miljön sökt rikta uppmärksamheten på två viktiga områden, där multinationella skogsbolag har fått husera fritt och efter eget gottfinnande och där vinstbegäret varit orsaken till en omfattande rovdrift. Dessa områden har Svante

Lundkvist inte nämnt i sitt anförande och de finns inte heller med i den socialdemokratiska miljövårdsmotionen. Man kan ju fråga sig varför dessa problem inte har tagits med.

Det har sagts att man inte skall tala om den snö som föll i fjol. Men de frågor som jag tagit upp i detta sammanhang visar hur den gamla regeringen utan att ingripa lät skogsbolagen härja fritt med sin rovdrift. Några förhoppningar om att en borgerlig regering skall rätta till dessa missförhållanden har jag inte. Endast en omfattande folklig opinion kan tvinga fram en annan tingens ordning på detta område.

Ett annat slag av vattenföroreningar som har drabbat svenska kuster – ostkusten såväl som västkusten – är de omfattande oljeutsläppen. Frågan hur man skall bekämpa oljeutsläppen, dvs. metoder och organisation, har sedan många år diskuterats här i landet, även i denna riksdag. I början av 1970-talet förklarade ansvariga myndigheter att landet hade en organisation, som t. o. m. var anpassad för att klara "katastrofall". Så inträffade den senaste oljekatastrofen hösten 1978 vid Bohuskusten, och det visade sig att beredskap saknades så gott som helt. Enligt undersökningsledaren, kriminalinspektör Arne Rönnberg, Uddevalla, finns det i dag ingen fungerande svensk oljeberedskap. Det finns heller ingen organisation som kan ta hand om oljan.

Frågan inställer sig då: Varför har svenska ansvariga myndigheter under så många år genom sitt uppträdande invaggat det svenska folket i en falsk trygghet? Då det 1977 i anslutning till oljekatastrofen vid Bravoplattformen på Ekofisk fältet i Nordsjön förekom en omfattande debatt i denna kammare, där såväl kommunministern som jordbruksministern i den dåvarande trepartiregeringen deltog, visade det sig att den beredskap och organisation som då fanns att tillgå inte alls var effektiv om oljeutsläppet skulle nå Bohuskusten. Utflödet vid plattformen beräknades till 15 000–20 000 ton.

Oljekatastrofen 1977 i Nordsjön hände efter det att de multinationella företag som borrar efter olja därute hade förklarat att "riskerna för en katastrof var näst intill obefintliga". Så kom ändå katastrofen, och det underliga inträffade att man med massmedias hjälp sökte att göra det hela till en fars. Människorna skulle tydligen fås att glömma katastrofen. Saken skall snart vara avhjälp, förklarades det. Vi kallar hit våra experter från USA. De klarar saken i en handvändning. Det gällde skickliga experter, sade man, med fantasilöner. Dyligt kablades ut genom svenska massmedia – TV, radio och framför allt Stockholmspressen.

Så inträffar i november i fjol något som kan betraktas som en katastrof med olycksaliga verkningar kanske långt in i framtiden. 2 000–3 000 ton olja drev i land vid Bohuskusten. Det avslöjades att beredskapen fortfarande är högst undermålig, och den sittande regeringens mycket märkliga uppträdande uppmärksammades.

Kustbefolkningen i Bohuslän frågar sig om den oljekatastrof som drabbat deras kust kunde ha undgåts om ansvariga myndigheter, framför allt regeringen, tagit mera allvarligt på frågan än vad som blev fallet. Var det helt enkelt oförmåga att förstå katastrofens omfattning som orsakade regeringens

handlingsförlamning och därmed de många och märkliga turer som bland befolkningen vid kusten orsakade uppfattningen att det smusslades och att starka ekonomiska intressen skulle skyddas?

Då denna katastrof inträffade, hänvisade kommunminister Bertil Hansson till naturens självläkande krafter samt att oljeskadorna i första hand hade drabbat sjöfågel. I dag talas det om 8 000 å 10 000 dödade sjöfåglar, att oljan på vissa ställen vid kusten är meterhög och att redskapen som användes är helt otillfredsställande. Flera oklara frågor i samband med denna oljekatastrof måste få ett svar.

Här förelåg uppenbara brister i rapporteringen. Sambandet mellan kustbevakningen och polisen, som skulle vara den utredande myndigheten, brast även det, varför lång och dyrbar tid gick till spillo. Av tidsskäl har jag inga möjligheter att i detta sammanhang referera de olika turerna utan hänvisar till den debatt som fördes i kammaren den 22 januari.

Om varifrån oljan kunde härstamma förklarade kommunministern i denna debatt att man kunde spekulera i att ett fartyg på in- eller utgående genom Skagerack-Nordsjön skulle vara den ansvariga, detta trots att den olja det var fråga om och som orsakat katastrofen vid Bohuskusten enligt tillgängliga uppgifter legat i vattnet 4-6 veckor. Knappast någon bland kustbefolkningen godkänner en dylik teori. De känner till vattenströmmarna utanför kusten. Kommunministerns naivitet är troligen oslagbar.

Vad beträffar oljeprover hänvisade kommunministern i debatten bl. a. till "British Petroleum's huvudlaboratorium i England, som har en betydande kunskap om egenskaper hos olika oljetyper över hela världen". British Petroleum är ett multinationellt företag, som borrar i Nordsjön och är part i målet. Det är ett underligt sanningsvittne kommunministern Bertil Hansson förlitar sig på.

Turerna kring den senaste oljekatastrofen vid Bohuskusten är många och frågöcknen ännu fler. Vi har därför från vpk i en motion hemställt om att en allsidigt sammansatt kommission ges uppgiften att granska alla fakta kring denna oljekatastrof. Framför allt måste de rätta lärdomarna dras.

Men inte endast Bohuskusten är utsatt. Landets ostkust är även den hårt ansatt. Stora oljeutsläpp från fartyg visar detta. Det är bara den skillnaden att då oljeutsläpp sker på ostkusten i höjd med Stockholms skärgård är TV, radio och Stockholmspressen på alerten. Sker en oljekatastrof vid Bohuskusten, är samma media sällsamt tysta, vad nu orsaken kan vara.

I den omfattande socialdemokratiska miljömotionen till årets riksdag är oljekatastrofer inte ens nämnda. Oljeutsläpp ägnas endast några intetsägande rader. Dock, herr talman, är det bra att man i den socialdemokratiska motionen gång på gång hänvisar till vad SAP motionerat om 1977/78. Det visar på en viss självkritik och en viss självsanering, att inte allt var så bra under den tid man satt i regeringsställning. Det visar, om jag får tolka det så, att en viss radikaliserings skett sedan den tid man i stort sett endast spelade förvaltarens roll. Eller är det endast fråga om brutal opportunistisk inför det förestående valet i höst?

Slutligen herr talman: Ansvariga myndigheter tar tydligen alltför lätt på

frågan om att få fram ansvariga för den senaste oljekatastrofen vid Bohuskusten. Kriminalinspektör Arne Rönberg i Uddevalla, som skall svara för och leda dessa undersökningar, måste vid sidan om detta ansvarsfulla och påfrestande arbete även sköta sin vanliga polistjänst. Nog borde Rönberg frikopplas från vanliga rutingörsmål och helt få ägna sig åt uppgiften att spåra de skyldiga till oljekatastrofen. Enbart saneringsåtgärderna kommer att kosta samhället åtskilliga miljoner kronor om inte de ansvariga upptäcks. Kan inte Uddevallapolisen undvara Rönberg måste rikspolisstyrelsen eller andra organ gripa in, eller vad säger regeringen?

TORKEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Gustav Lorentzon brukar ta ut svängarna ganska rejält, så även i denna fråga. När man lyssnar på honom får man ett intryck av att han är en aning sur för att regeringen inte beväpnar sig med en båt och går ut och angriper oljan. Jag tror dock inte det egentligen var detta han menade.

När oljan upptäcktes och rapporterades var kanske felet att man inte omedelbart angrep den, försökte oskadliggöra den eller ta upp den direkt. Man nöjde sig från kustbevakningens sida med att den drev ut åt havs och att det verkade som om den upplöstes. Så kom natten, och så vände vinden, och så kom stormen, och så kom oljan insvepande och lade sig över kusten. Men jag har svårt att se vad regeringen i det akuta läget skulle ha gjort.

Däremot finns det anledning för regeringen att se vilka lärdomar man bör dra av detta, så att man kan försöka undvika att sådant händer i framtiden.

Gustav Lorentzon gör vidare stor affär av att ett av de laboratorier som undersökt oljan är BP:s laboratorium i England. Det är suspekt för det tillhör ett multinationellt bolag, gubevars! Ja, det gör det, men dess resultat stämmer på ett märkligt sätt överens med två andra oberoende laboratoriers, och det skall bli intressant att se vad ett fjärde laboratorium, nämligen Interpols, kommer fram till. Man har nämligen lagt ut det på flera laboratorier för att säkerställa analyserna så bra som möjligt.

I sin vilja att misstänkliggöra regeringen förtiger Gustav Lorentzon helt enkelt detta. Det är knappast fair play.

Låt oss hoppas att kustbevakningen får bättre materiel, ja, inte hoppas: det är ett krav – de skall ha det! De har alltför länge haft undermålig materiel. Vi politiker har väl inte alltid fått de bästa informationerna om dugligheten av den materiel de har. Men det är knappast någonting man kan anklaga den nu sittande regeringen för. Den har ju inte suttit så många månader att den kunnat påverka dessa saker ännu.

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Torkel Lindahl talade om att jag hänvisar till vad kommunministern sade om att British Petroleum fått möjligheter att analysera oljan men att jag skulle ha glömt att nämna två andra. Det är mycket annat som jag inte haft möjlighet att ta upp, och det sade jag också från talarstolen, där jag hänvisade till debatten som fördes den 22 januari.

Men, Torkel Lindahl, om man nu i folkpartiet är kluven, som en stor partiledare en gång sade, behöver man inte därför tala med kluven tunga.

Jag har helt enkelt hänvisat till vad kommunministern svarade på min fråga vid debatten i denna kammare den 22 januari. Jag tycker det var mycket underligt att han spekulerade i att någon båt, antingen på in- eller utgående i Skagerack eller Nordsjön, skulle vara orsaken till oljeutsläppet, när det var bevisat enligt kännare att oljan legat i havet i fyra–sex veckor.

Sedan är det ju så med dessa multinationella företag att det är deras vinstbegär det är fråga om. Vem kontrollerar alla dessa borrhål i Nordsjön, där de inte fått tag på vinstgivande olja, hål som ligger och pyser ut olja i havet? Skall man lita på företagens ord om att dessa hål är cementerade? Vad finns det för organ som kontrollerar dessa multinationella företag? Det har satsats mycket pengar där ute i Nordsjön av dessa olika multinationella företag. Och de skall ha sina pengar först. Sedan får väl Norge se när de kan få ut något av vinsten, och det kan ta många många år.

Det finns andra saker i det här sammanhanget om oljeprov och annat som jag inte nämnde. Det var en båt som gick på grund och råkade ut för katastrof vid Bretagnes kust. Det kunde mycket väl vara så att oljan därifrån genom strömmar förts genom Engelska kanalen till Bohuskusten. För det fartyg som strandade vid Sydenglands kust togs inte heller några prov.

Det är först nu sedan denne man, Arne Rönnerberg, börjat syssla med det hela som det händer någonting. Regeringen har varit sparsam med sin aktivitet. Och det är väl ändå underligt att den man som skall ha hand om undersökningarna inte kan få göra det på heltid utan skall ha allt annat jobb vid sidan om. Här borde regeringen gripa in, om inte rikspolisstyrelsen gör det.

TORKEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde inte att jag skulle behöva undervisa Gustav Lorentzon om det system vi har här i Sverige med självständiga myndigheter och om regeringens möjligheter att påverka dem. Vi kan väl låta det vara.

Jag var också närvarande vid debatten för en och en halv vecka sedan, Gustav Lorentzon, och hörde vad som sades. Gustav Lorentzon försöker nu, liksom i den debatten, pådyvla kommunministern saker som han aldrig sade. Det enda konstaterande om oljan som kommunministern vågade göra i debatten var att den kom från ett fartyg, eftersom oljan nog var av Mellersta Östern-typ. Om det sedan var ett fartyg här eller där på väg åt ett eller annat håll vågade han inte framföra några som helst gissningar om. Det är detta påpekande som Gustav Lorentzon får till att det är fråga om teorier.

Sedan vill jag säga någonting om vad Gustav Lorentzon tog upp i sitt första inlägg, nämligen fiberbankarna. Det är helt riktigt att detta är en mycket allvarlig fråga. Det är gamla försyndelser – decenniernas försyndelser – som ligger under vattnet, och i många fall rör det sig om allvarlig förgiftning. Frågan är vad som är värst: att låta dem ligga där eller röra på dem, om man kan det.

Viss experimentverksamhet har nu påbörjats. Det gäller framför allt

Västervik, där man kommit längst. Jag antydde tidigare att jag är med i miljöskyddsutredningen, och om det kan vara till någon glädje för Gustav Lorentzon är nästa del i vårt arbete just att se på vad man kan göra åt sådana här fiberbankar.

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

GUSTAV LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte fråga om att jag har pådyvlat kommunministern någonting som han inte sade i debatten den 22 januari – så ligger det inte till. Jag kan hänvisa till protokollet, som jag citerade direkt ur. Det går an att kontrollera detta även denna gång.

Men vad hade kommunministern för medhjälpare den gången, som kunde skriva ett svar som i vissa delar var så uppåt väggarna – det är det frågan gäller. I det här fallet är det kommunministern som får ta ansvaret, eftersom han stod för svaret. Men vem skrev det åt honom?

Det finns knappast någon i Bohuslän, varken sjöfolk, fiskare eller sjömän, som spekulerar i att det är ett fartyg på in- eller utgående genom Skagerack–Nordsjön som är orsak till oljeutsläppet, när det är konstaterat att oljan har legat i havet i fyra–sex veckor och man vet att strömmarna kommer från Nordsjön, sköljer förbi den danska kusten och sedan går upp längs det bohuslänska kustområdet. Varför svarar då kommunministern på det sätt som han gör? Varför inte säga: Vi har inte någon beredskap, vi visste inte om det hela. Det vore ärligare än att, som Torkel Lindahl nu gör, gå upp och säga att jag pådyvlar kommunministern något som han inte har sagt. Det går att kontrollera detta i protokollet.

När det gäller fiberbankarna är saken den att mitt parti är det enda som har tagit upp den frågan. Vi har tagit upp den lokalt, och vi har haft den uppe i riksdagen – i frågor och i motioner. Vi är naturligtvis tacksamma om den nu kommer upp till behandling i en så förnämlig församling som miljöskyddsutredningen, där Torkel Lindahl är med.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! När vi granskar dagens politiska situation och riktar blicken framåt, är det väl ingen fråga som står så i förgrunden som denna: Vad kan vi göra för att förbättra den ekonomiska situationen i landet? Budgeten visar ett underskott på ca 45 miljarder. Vi har fortfarande ett kostnadsläge som medför konkurrenssvårigheter i förhållande till flertalet andra industriländer. Investeringsviljan i svensk industri ligger fortfarande på en låg nivå, trots den stimulans som utgår. Strukturförändringarna har under de senaste åren varit stora men nödvändiga.

Regeringen Fälldins insatser för att dra oss ur den situation som vi befann oss i på hösten 1976 har varit ytterst värdefulla. Detta gäller såväl åtgärderna devalvering och borttagande av allmänna arbetsgivaravgifter som det direkta ingripandet för att bevara och säkerställa möjligheterna för svensk industri att existera och utvecklas.

För att vi bättre skall kunna möta framtiden bör centerkravet på ett näringspolitiskt program snarast förverkligas. Utvecklingsfondens tillkomst

är en åtgärd av stor betydelse för att ta till vara, utveckla och stödja de mindre och medelstora företagen. Det är nu angeläget att resurstillgångarna för dessa blir sådana att de kan förverkliga sin uppgift till gagn för näringslivet och därmed för hela samhället. Ökad satsning på forskning och utveckling är nödvändigt, liksom att stimulera ett nyskapande.

De mindre och medelstora företagen spelar en betydelsefull roll, såväl beträffande den totala produktionen som när det gäller ett nyskapande. Därtill kommer att de mindre och medelstora företagen också har en mycket större flexibilitet och kan anpassa sig till en ny situation. Många exempel härpå har framkommit under de senaste åren. Det är därför oerhört angeläget att man från samhällets sida slår vakt om och tar till vara alla deras möjligheter till utveckling. Riksdagens beslut hösten 1977 var ett värdefullt beslut för de mindre och medelstora företagen. Och det är angeläget att den positiva syn som präglade 1977 års riksdagsbeslut angående de mindre och medelstora företagens roll i svenskt näringsliv fullföljes i den kommande näringspolitiken. Ett problem för småföretagen är att denna typ av företag ofta är underleverantörer till de stora företagen. Det är klart att detta har sina fördelar, men det skapar också en hel del problem. Det är därför som vi bör göra kraftfulla insatser för att bygga upp ett mindre utlandsberoende näringsliv med en starkare hemmamarknad som kan möta vårt importberoende. Förutsättningen för att åstadkomma detta är att man bevarar en självständig, differentierad och spridd mindre företagsamhet.

Kraven på regional balans såväl inom som mellan olika landsdelar förutsätter en näringsstruktur med många små enheter. Därför bör de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som man tvingas sätta in vid exempelvis strukturförändringar vara av sådan art att de inte medför en ytterligare koncentration av befolkningen och därmed motverkar strävandena att skapa balans i bebyggelse och näringsliv mellan skilda regioner.

Inom Malmöhus län har ytterst besvärande sysselsättningsvärigheter inträffat under de senaste åren. Nedsörningen av varvens verksamhet skapar speciella problem i Malmö och Landskrona. Gummiindustrins problem har främst drabbat Trelleborg. Även om neddragningarna främst berör Landskrona och Malmö, har de stor betydelse för länet i dess helhet. För att motverka konsekvenserna av de problem som uppstår genom nedsörningen inom varvsindustrin har man från statsmakternas sida utlovat betydande insatser. Det är angeläget att denna satsning på ersättningssysselsättning snabbt kommer i gång. Särskilt gäller detta givetvis de två kommunerna Landskrona och Malmö, som i första hand är berörda. Men man bör eftersträva att åstadkomma ersättningssysselsättning även i andra delar av länet. Många av dem som jobbar på varven är bosatta på andra platser i länet och pendlar f. n. till Landskrona eller Malmö. Även i övrigt förekommer en stor inpendling till dessa orter, och det är därför angeläget att man vid en strukturförändring verkligen eftersträvar en decentralisering av jobben till andra orter i länet, framför allt till mellersta och sydöstra Skåne.

För att skapa ny sysselsättning måste den regionala utvecklingsfondens

resurser – med det tillskott som den tillförs för just ersättningsysselsättning vid nedbantning av varvsverksamheten – utnyttjas effektivt och med beaktande av de regionalpolitiska målsättningar som är fastlagda.

Därutöver förväntar jag att den regionalpolitiska proposition som regeringen kommer att presentera under våren skall innehålla förslag som innebär att en mer differentierad regionalpolitik för hela landet kan genomföras. Det förutsätter att man inte har den skarpa geografiska avgränsning som nu gäller, utan att regionalpolitiska insatser i form av bidrag och lån skall kunna ske inom de mindre regioner med svag arbetsmarknad som finns praktiskt taget överallt i vårt land och även i Malmöhus län.

Min uppfattning är också att landstingen som regionala organ skall ha ett avgörande inflytande över hur sådana regionalpolitiska insatser skall göras och fördelas.

Jordbruket utgör också en betydelsefull del av näringslivet och spelar en stor roll från sysselsättningssynpunkt inte minst i glesbygderna. Vi ser därför med tillfredsställelse att regeringen nu lagt fram det förslag till jordförvärvslag som i stort utarbetades under Fälldinregeringens tid. Förslaget innebär att vi får ett starkare skydd än hittills för att bevara sambandet ägarebrukare. Den bostadsskyldighet som i vissa fall föreligger är ett effektivt medel för att förhindra spekulation och ej önskvärda sammanläggningar. Jag vill också hoppas att den nya jordförvärvslagen skall bli ett effektivt medel för att förhindra fortsatt prisstegring och att den därmed skall ge möjligheter att bättre anpassa fastighetspriserna till avkastningsförmågan. Spekulation och tron på fortsatt inflation har medfört en prisnivå som skapat nära nog oöverkomliga hinder för jordbruksintresserade ungdomar att förverkliga målet att bli egna företagare som jordbrukare.

I den näringspolitiska debatten spelar alltid skatte- och avgiftsuttag en betydelsefull roll.

I fråga om företagsbeskattningen gjorde den dåvarande socialdemokratiska regeringen redan före 1976 uttalanden som visade att man åtminstone delvis accepterade att beskattningen av det i företagen arbetande kapitalet uppskjuts till dess kapitalet tas ur företagen. Fälldinregeringen genomförde betydelsefulla förändringar i denna riktning. För näringslivet är det angeläget att riksdagen i kommande beslut rörande företagsbeskattningen verkligen markerar sin som det tidigare framkommit positiva inställning i denna fråga. Om man gör detta kommer det att skapa större intresse och större framtidstro i näringslivet och sannolikt också stimulera företagen till större investeringar och större satsningar på framtiden.

Sverige är ju ett land som har mycket omfattande handel med omvärlden. Detta gäller såväl export som import. Det bör då också vara självklart att skatte- och avgiftssystemet måste vara så utformat att det inte ställer svenskt näringsliv i en sämre situation än konkurrenterna i utlandet. Särskilt oroande är de nya signalerna från socialdemokraterna om införande av en produktionsbeskattning. Likheten med arbetsgivaravgiften är betydande. Sker ingen avlyftning vid exporten, kommer svensk exportindustri att ställas inför orimliga konkurrensförhållanden, om ett sådant förslag skulle genomföras.

Samma sak gäller konkurrensförhållandet på hemmamarknaden. Svenska varor skulle belastas med avgifter som motsvarande importvaror går fria ifrån.

Socialdemokraterna ger sken av att förslaget om produktionsskatt skulle vara ett effektivt medel för att minska skattetrycket för den enskilde medborgaren. Men vi skall då komma ihåg att omläggningar av skattesystemet inte innebär skattesänkningar. Verkliga skattesänkningar åstadkoms först när den sammanlagda produktionen ger oss ett större skatteunderlag eller om vi är beredda att minska på utgifterna.

Beräffande den sistnämnda vägen vet vi hur svårframkomlig den vägen är. Vi måste undvika att skapa nya svårigheter för svenskt näringsliv.

I propagandan framstår de socialdemokratiska förslagen ofta så lockande – företagen får betala – men kom ihåg att obcroende av om skatter och avgifter tas ut via skattsedel eller moms eller genom avgifter på företagen, så kommer ändå konsumenterna – vi alla – att vara med och betala.

Riksdagen skall i vår enligt de propositioner som aviserats fatta beslut i mycket betydelsefulla skattefrågor. De tre stora skatteutredningarnas förslag har nu remissbehandlats, och förslag skall framläggas för riksdagen. Två frågor har framförts framför andra i den nu pågående skattepolitiska debatten. Det är kommunalskatterna och det är marginals-katten.

I princip är nog alla överens om att skatteuttaget är för högt. Men landets finanser med ett underskott i budgeten på 45 miljarder talar ett annat språk.

Med andra ord: utrymmet för skattesänkningar är minimalt. För centerns del – och det gav vi uttryck för redan i höstas – anser vi att i första hand åtgärder bör vidtagas för att åstadkomma en bättre skatteutjämning mellan kommunerna och att ett större medelstillskott bör ges från stat till kommun via skatteutjämningen. Kommunalskatten är för de allra flesta inkomsttagarna den största delen av den direkta skatten. En sänkning av kommunalskatten innebär en skattesänkning för alla och innebär dessutom en lindring av marginals-katten. Därför är det angeläget att det sker en sänkning av kommunalskatten i första hand.

Riksdagen uttalade ju sig också för detta i samband med höstens skattebeslut. I den politiska debatten hörs ofta att skattesystemet är fel, vi måste ha ett helt nytt skattesystem.

Och det är givet att det finns delar av skattesystemet som är diskutabla. Men vi har nu under 1970-talet haft utredningar på hela skatteområdet. Och likväl – det idealiska skattesystemet tycks ingen ha funnit. Sanningen är väl den att vi tycker att skatteuttaget är för högt, och i den situationen blir inget skattesystem idealiskt. Uppgiften för oss i dag är att göra skatteuttaget så rättvist som möjligt med hänsyn till bärkraft och försörjningsbörda.

Men vad som också är angeläget – ja, kanske rent av mest angeläget – är att det förs en sådan näringspolitik, en sådan politik över huvud taget, att underlaget för vårt välstånd kan växa så att den del vi själva får behålla inte blir mindre utan tvärtom större.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! I mitt anförande kommer jag att beröra några frågor som gäller omsorgen om de äldre. Men innan jag gör det vill jag deklarerat att vi socialdemokrater står fast vid våra löften till pensionärerna om ATP-systemet och om värdesäkra folkpensioner.

De äldre har enligt vår mening rätt att få del av det välstånd de själva har varit med om att bygga upp. Under den socialdemokratiska regeringsperioden lades grunden för pensionärernas situation i dagens och morgondagens samhälle. Det finns anledning erinra om att det var socialdemokraterna som i hård kamp mot de borgerliga drev igenom ATP. Den striden ligger inte mer än 20 år tillbaka i tiden, men många tycks ha glömt eller vill inte kännas vid de diskussioner som då fördes.

För den enskilde har ATP betytt ökad trygghet och frihet – direkt motsatsen till vad de borgerliga förespände. ATP har för varje år fått allt större betydelse för allt fler människor.

Trots stora insatser för att öka pensionärernas ekonomiska trygghet och för deras vård och omvårdnad visar undersökningar att det föreligger många brister då det gäller omsorgen om de äldre. Ett fortsatt reformarbete på detta område är både viktigt och angeläget.

Den socialdemokratiska regeringen tillsatte 1974 en utredning med syfte att göra en undersökning av åldringsvården m. m. Denna undersökning redovisades i slutet av 1977 i betänkandet Pensionär '75, en kartläggning med framtidsaspekter (SOU 1977:98). Undersökningen har gett värdefull information om hur ålders- och förtidspensionärer lever i dagens samhälle, och den understryker att det i åtskilliga avseenden brister i samhällets insatser.

Vi anser att det material som tagits fram genom undersökningen bör följas upp genom ett samlat arbete, som inriktas på utarbetandet av ett konkret handlingsprogram enligt de riktlinjer som vi redogör för i vår motion om äldreomsorgen och som tar upp frågor som gäller service, omsorg och vård för de äldre.

Vi föreslår att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentarisk utredning tillsätts med denna uppgift.

Genom att antalet äldre kommer att öka betydligt under de kommande åren, blir problemen kring åldrandet och de äldres situation en av de viktigaste sociala frågorna framöver. Samhällets omsorger för de äldre måste utformas så, att de så långt som möjligt kan leva ett normalt, självständigt och aktivt liv.

Basen för äldreomsorgen blir därför det ordinära boendet. Möjligheterna att bo kvar hemma kan öka betydligt genom olika insatser från samhällets sida. Det gäller bl. a. upprustning av bostäder, utbyggd social omsorg och medicinsk vård i hemmen samt bättre allmän service. Även om man på olika sätt kan begränsa behovet av särskilda boende- och vårdformer för de äldre kan de ändå inte helt undvaras.

En utbyggd primärvård inom hälso- och sjukvården innebär en viktig trygghetsskapande faktor för de äldre. Vårdcentralerna måste, menar vi, bli centrum när det gäller att leva upp till principerna om helhetssyn, närhet och tillgänglighet i vården.

Den öppna distriktsvårdens utbyggnad måste ske på sådant sätt att den skapar förutsättningar för fortlöpande kontakt mellan patient och läkare. En bättring i kontinuitet i vården kommer också att uppnås i takt med att antalet utbildade läkare ökar.

Den sociala hemtjänsten har byggts ut under 1960- och 1970-talen. Den bör enligt vår mening vidareutvecklas mot en organisation, där tonvikten ligger på lagarbete inom geografiskt avgränsade områden.

Det är också angeläget att hemsjukvården byggs ut i snabb takt och med ett förbättrat medicinskt innehåll. Stora fördelar skulle kunna nås genom en utvecklad samordning mellan hemsjukvården och den sociala hemtjänsten. Genom ökad samverkan mellan sjukvårdsutbildad personal och den sociala hemtjänstens vårdlag kan goda möjligheter skapas för ökat stöd och hjälp till de äldre.

En omedelbar utbyggnad av långtidssjukvården och hemsjukvården är en synnerligen angelägen uppgift. Den är så mycket mer angelägen som vi vet att ca 10 000 patienter i dag väntar på plats inom långtidssjukvården. Vi vet också att de äldre och deras anhöriga känner oro för att behöva stå utan tillräckliga vårdmöjligheter, liksom att de äldsta blir allt fler och att vårdbehoven därmed ökar.

Detta förhållande var bakgrunden till de motioner och det utbyggnadsprogram för långtidssjukvården som vi lagt fram vid 1977 och 1978 års riksmöten. Vi beklagar att den borgerliga riksdagsmajoriteten inte kunnat ge sitt stöd åt vårt förslag. Ett genomförande av vårt program skulle ha varit till stort gagn för de äldre.

I fjol avstyrkte utskottet vår motion med motiveringen att frågan om en utbyggnad av långtidssjukvården skulle behandlas i överläggningen med Kommunförbundet och Landstingsförbundet. Men det har inte skett någonting, utan det har bara blivit en förhållning och en fördröjning av utbyggnaden.

Vi kommer emellertid att fortsätta att driva denna fråga, och vi har därför till detta riksmöte lagt fram förslag om omedelbara åtgärder för en kraftig förstärkning av långtidssjukvården. Vi föreslår där att ett konkret handlingsprogram fastställs för åren 1980–1984, innebärande att långtidssjukvården byggs ut med ca 10 000 nya platser under denna femårsperiod. Programmet bör också innefatta en personalökning med ca 15 000 nya tjänster, omräknade till heltidstjänster, vilket kan beräknas motsvara en sysselsättningsökning med ca 25 000 anställda i långtidssjukvården.

Vi föreslår vidare att det i samverkan med Landstingsförbundet upprättas en plan, ett utbyggnadsprogram.

Även om sjukvården är en landstingskommunal uppgift, anser vi att staten ekonomiskt bör medverka till planens genomförande. Statsbidrag bör enligt vår mening utgå till långtidssjukvården under förutsättning att sjukvårdshu-

vudmännen åtar sig att genomföra en utbyggnad av den omfattning och den inriktning som angivits i utbyggnadsprogrammet.

Förslagen om omedelbara insatser för långtidssjukvårdens utbyggnad kräver också åtgärder på utbildningsområdet. De mer långsiktiga frågorna har sin naturliga plats i pågående utredningsarbete, bl. a. inom gymnasieskoleutredningen. Enligt vår mening bör det vidare vara angeläget att genom bl. a. åtgärder av studie- och yrkesorienterande natur få ett ökat intresse för utbildningar med sikte på långtidssjukvården. De överläggningar med Landstingsförbundet som vi förordat i fråga om långtidssjukvårdens utbyggnad bör även gälla hur man skall tillgodose det ökade utbildningsbehovet.

Som jag sade redan i början av mitt anförande är det för oss socialdemokrater en självklarhet att slå vakt om uppnådda reformer för de äldre. Men det gäller att skaffa de medel som behövs för att möta anspråken. Riksförsäkringsverket har i en särskild framställning i december månad 1977 redovisat behovet av höjningar av avgiften för den allmänna tilläggspensionen under 1980–1984. Under de kommande åren ökar pensionsutbetalningarna mycket mer än avgiftsinkomsterna vid oförändrat avgiftsuttag. Verket har föreslagit en årlig höjning av ATP-avgiften. Vi vill för vår del understryka vikten av att regeringen lägger fram förslag i denna riktning.

Vid sidan av pensionerna spelar bostadsstödet en viktig roll för den ekonomiska grundtryggheten för de äldre. Det möjliggör för dem att efter pensionsåldern bo kvar i sin egen miljö så länge som möjligt.

Det nuvarande bostadsstödet har dock flera brister. De kommunala bostadstilläggen varierar kraftigt mellan olika kommuner, och de är i många fall mycket låga. Vi anser det angeläget att åtgärder snarast genomförs för att förbättra det kommunala bostadstillägget. Det är det kommunala bostadstillägget som har den stora betydelsen för pensionärernas möjlighet att ha en god bostadsstandard. Nästan 800 000 pensionärer har detta stöd. Men inmot 70 000 pensionärer får det statskommunala bostadsbidraget. Ändringar i detta system påverkar de äldres ekonomi.

Budgetförslaget innebär i denna del försämringar för de äldre, ja, för många en försämring med nära 500 kr. om året. Vi accepterar inte denna försämring som folkpartiregeringen föreslår. Därför föreslår vi att den nedre hyresgränsen skall vara oförändrad och att inkomstgränsen för oreducerat bidrag för hushåll utan barn skall fastställas till 31 000 kr.

Vi socialdemokrater lägger stor vikt vid insatser för omsorg och vård av de äldre. I detta ingår också att aktivt stödja det arbete och den verksamhet som pensionärernas organisationer bedriver lokalt, regionalt och centralt. Den socialdemokratiska regeringen började lämna direkta statsanslag till pensionsorganisationerna. Nu ger staten 440 000 kr. Vi anser att detta anslag bör höjas till 1,2 milj. kr.

Pensionärerna berörs av samhällets beslut på en rad olika punkter. Vi föreslår därför, att innan beslut fattas som är av vikt för pensionärerna, skall regeringen och de centrala statsmyndigheterna överlägga med företrädare för pensionärerna. Enligt vår mening bör riksdagen genom ett särskilt uttalande

ställa sig bakom en sådan ordning.

Möjligheterna att tillgodose pensionärernas behov av ekonomisk trygghet och omsorg är emellertid i hög grad beroende av vårt samhälles allmänna utveckling. Det stora budgetunderskottet under den borgerliga regeringsperioden har lett till betydande problem. Skulle detta fortsätta är det ett allvarligt hot mot pensionärernas trygghet. På längre sikt kan därför endast en politik som innebär ekonomisk utveckling i stället för stagnation och minskade i stället för ökade klyftor lägga grunden till en politik som är framgångsrik även för de äldre, och vi har till detta riksmöte lagt fram en rad förslag med denna inriktning.

INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Äldresjukvården stod i hög grad i centrum för trepartiregeringens handlande. Den för ett år sedan framlagda äldresjukvårdsutredningen har redan på många sätt bidragit till en mer realistisk och progressiv attityd till de långtidssjuka och deras vårdbehov samt till utbildnings- och forskningsbehov.

Vidare har allmänläkarutbildningen fr. o. m. i år förlängts med sex månaders långvårdsmedicin, vilket naturligtvis får stor betydelse för många äldre, som kan vistas i sina hem eller få vård på ålderdomshem eller på lokala sjukhem.

SIO, sjukvårdens inre organisation, fick i uppdrag att studera patienternas medinflytande i vården, gruppvård och lagarbete, något som är av stor betydelse, inte minst inom långvården. Läkemedelsutredningarna, inte minst den om förbättrad läkemedelsinformation, skulle betyda mycket för de äldre. Här ligger bollen hos folkpartiregeringen. Jag hoppas verkligen att regeringen så fort som möjligt ser till att den sparkas över hit till riksdagshuset i form av en proposition.

Överläggningarna med Landstingsförbundet har i hög grad varit inriktade just på att tillgodose äldresjukvårdens behov. Från en bottennotering år 1977, det senaste år som påverkades av regeringen Palmes politik, med endast 900 nya platser, fick vi 1978 en ökning med över 2 300 platser. L-KELP – landstingens kommunalekonomiska långtidsplanering – visar dessutom på en planerad utbyggnad med nära 12 000 nya platser under den närmaste femårsperioden.

När herr Palme m. fl. i den socialdemokratiska partimotionen om de äldre talar om trepartiregeringens tid som "förspilda år" för långtidssjukvården, talar de uppenbarligen mot bättre vetande. Jag hoppas dock att vi alla är helt överens om att utbyggnaden av äldresjukvården alltjämt måste sättas i första rummet.

Även om nybyggnadsplanerna för långvården är glädjande ambitiösa gäller detsamma tyvärr inte hem- och dagsjukvården, trots de stimulanser som infördes förra året. L-KELP räknar med en ökning av antalet hemsjukvårdade med nära 4 000 personer under den kommande femårsperioden, men ser man det i förhållande till antalet personer över 70 år, finner man att det t. o. m. innebär en viss tillbakagång. Avtalet om ersättning från sjukförsäk-

ringen till bl. a. dag- och hemsjukvård går ut den 1 januari nästa år. Det är enligt vår mening utomordentligt angeläget att erfarenheterna av den nya ersättningen följs upp och att ersättningen vid behov förstärks, t. ex. med särskild ersättning för hemsjukvårdsplatser, där service kan erhållas under natten.

Även om det, herr talman, är realistiskt att räkna med att hemsjukvården i allt större utsträckning kommer att bedrivas med hjälp av anställd personal, måste vi på alla sätt underlätta för de anhöriga som vill ställa upp för sina sjuka anförvanter. Här räcker det inte med skälig ersättning, råd och stöd, även om det är utomordentligt viktigt. Möjligheterna till rätt till ledighet från förvärvsarbete eller till förkortad arbetstid måste snarast utredas.

Önskemålet att träffa samma läkare vid återbesök och att kunna ha fast kontakt med en läkare – inte bara en institution – måste bättre tillgodoses. Här räcker det inte enbart att avvakta en ökad tillgång på läkare. En proposition om riktlinjer för ett husläkarsystem har aviserats.

Det är också synnerligen viktigt att det byggs upp en lättillgänglig läkar- och sjuksköterskevård nära människorna med små vårdcentraler ute i bostadsområdena. Men lika viktigt är att husläkarsystemet ges en flexibel utformning, så att det kan anpassas till de starkt varierande förhållandena i olika delar av vårt land och, inte minst, till patienter med olika behov. En försöksverksamhet med olika modeller är därför ytterst önskvärd. Också kvalitetsaspekterna måste tillgodoses. En husläkarorganisation får inte utformas så att den bryter ned den mödra- och barnhälsovårdsorganisation med specialutbildad personal som byggs upp till skydd för mor och barn. Det stora behovet av fler distriktssköterskor måste tillgodoses genom ökad utbildning, inte genom att man tar de specialutbildade distriktsbarnmorskorna eller sjuksköterskorna vid barnvårdscentralerna.

En förtroendefull kontakt patient-läkare bygger på – och måste också framgent bygga på – det fria läkarvalet som en grundläggande princip. Även de privatpraktiserande läkarna måste här in i bilden. I dag – handen på hjärtat – är det nämligen ofta privatpraktikern, där han finns, som är den verkliga huvudläkaren. Antalet praktiker minskar dock mycket snabbt, och över hälften är mer än 56 år. Skall vi kunna bryta den nedåtgående trenden, som statsrådet Lindahl i en färsk intervju påstår sig vilja göra, skall vi kunna åstadkomma en jämnare fördelning av praktiker över hela landet, då krävs att en för nyetablering erforderlig taxenivå införs också för enläkarmottagningar – detta inte minst för att göra det möjligt för praktiker att slå sig ned också på sådana platser där det inte finns underlag för grupp-mottagningar. Jag är övertygad om att en sådan politik, som mer än den nuvarande inriktas på decentralisering, även skulle stämma bättre överens med sjukvårdshuvudmännens önskemål. Det skulle också rensa luften om regeringen klart sade nej till den propå som innebär att hela ersättningen från försäkringskassan, i stället för att gå direkt till privatläkarna, tandläkarna eller sjukgymnasterna, skulle gå till landstingen, som sedan skulle kunna använda dessa medel efter eget gottfinnande.

Ett sådant system skulle, om det infördes, möjliggöra en effektiv strypning

*Allmänpolitisk
debatt*

av den enskilt bedrivna vården i de landsting där en majoritet så önskar. Denna propå har redan lett till stor osäkerhet och djup oro.

Monopol, herr talman, är aldrig eftersträvansvärt. Tvärtom är mångfald och valfrihet ägnade att snabbare föra utvecklingen framåt och kan även den vägen bidra till mänskligare och effektivare vårdformer.

Under den allmänpolitiska debatten i höstas uttryckte jag en varm förhoppning att det skulle bli möjligt att tillgodose vårdbehoven för de missbrukare som annars löper risk att gå under, utan att samtidigt psykiatisera också sådana vårdbehov som inte i första hand är psykiatriska.

Dessa förhoppningar har inte infriats. Tvärtom föreslås i en lagrådsremiss att all tvångsvård av vuxna missbrukare skall ske inom den psykiatriska sjukvårdens ram, således också av de missbrukare som inte kan sägas vara psykiskt sjuka. Detta strider mot de internationellt vedertagna etiska principerna för psykiatrisk vård, vilket också har framhållits från psykiaterhåll.

Samtidigt föreslås att vårdtiden begränsas till högst fyra veckor, helt oberoende av vårdbehovet. Det finns all anledning, herr talman, att motsätta sig ett sådant förslag, om det läggs fram – av hänsyn till missbrukarna själva.

Det talas med rätta om att minimera tvånget. Skall detta ske, förefaller det inte särskilt välbetänkt att ta bort de mellanformer som i dag finns i nykterhetsvårdslagen i form av kontraktsvård, där alkoholmissbrukaren förbinder sig att kvarstanna viss tid för vård, av övervakning och av vilande resolution, innan frihetsberövande verkligen kan eller får tillgripas.

Det talas med rätta om tillämpning av en helhetssyn. Helhetssynen förutsätter att samtliga de omständigheter som föranlett missbruket beaktas. Den prövning som i dag sker vid länsrätterna ger möjlighet till en sådan vidare bedömning av vårdbehovet. Men enligt förslaget i lagrådsremissen kan vårdbehovet endast prövas på rent medicinska grunder.

Det talas med rätta om att alla skall ha tillgång till adekvat vård. Men vad händer med den gravt hemfallne, vårdobenägne missbrukare som är i trängande behov av vård och rehabilitering – däremot inte av just "avgiftning och psykiatrisk vård i samband med denna", vilket skulle krävas enligt lagrådsremissen? Antingen får vederbörande ingen vård alls eller också tvingas man av humanitära skäl att tänja på lagen för att någon vård över huvud taget skall komma till stånd.

Det talas med rätta om behovet av rättssäkerhet. Varför då kasta ut den rättssäkerhet som den dubbla prövningen i socialnämnd och länsrätt innebär för alkoholmissbrukare och ersätta den med endast läkarprövning?

Porten till tvångsvård skulle genom förslaget i lagrådsremissen bli alldeles för vid – för hur många kan inte vid något tillfälle av sitt liv falla in under indikationen "den som missbrukar alkohol eller narkotika"? Varken psykisk sjukdom eller hemfallenhet skulle längre behöva styrkas. Samtidigt sker en radikal försämring för de mest behövande av möjligheterna till vård och rehabilitering av erforderlig längd och erforderligt slag.

Vi menar att det – vid sidan av psyklagen – krävs en särskild lag för vuxna

missbrukare, där hänsyn tas till både medicinska och sociala vårdbehov, och att länsrätten är den naturliga beslutsinstansen. Om utredningsarbetet på en sådan vårdlag sätts i gång genast, skulle förslag kunna föreligga innan den nya socialtjänstlagen träder i kraft. Jag hoppas, herr talman, att regeringen allvarligt överväger denna tanke.

I och med trepartiregeringens tillkomst påbörjades en markant kursomläggning i familjepolitiken, med den bestämda inriktningen att öka valfriheten för föräldrarna och tryggheten för barnen. Det tredje steget skulle bli införande av en vårdnadsersättning för småbarnsföräldrar.

I den nu framlagda socialbudgeten nämns inte ett ord om angelägenheten av att införa något sådant. Däremot tillkännages att man avser att ta upp överläggningar med Kommunförbundet om ett nytt utbyggnadsprogram för barnomsorgen för perioden efter 1981 års utgång, då etappen 100 000 nya daghemsplatser skall vara klar.

Detta är i och för sig riktigt och naturligt. Men hur skall man för nästa utbyggnadsperiod, då det kvarstående behovet av kommunal barntillsyn skall tillgodoses, kunna veta någonting om det verkliga behovet, om man inte dessförinnan gett småbarnsföräldrar bättre möjlighet att välja?

Varje daghemsplats subventioneras av staten med ungefär 16 000 kr. per år, dvs. med ett belopp per barn som är större än sex barnbidrag. Till det kommer ytterligare tillskott av kommunala medel. Men den som avstår från sin lön för att själv ta hand om barnen blir helt lottlös. Väljer – eller tvingas – föräldrarna att själva bekosta en ersättare, får de inte ens dra av dessa "för utgifternas förvärvande" nödvändiga kostnader. Det är uppenbart att en sådan, djupt orättfärdig familjepolitik inte kan ge något rättvisande besked om hur stor den verkliga efterfrågan är på daghem och andra vårdformer. Detta gör det utomordentligt angeläget att successivt införa en vårdnadsersättning som en kompensation, om än ringa, till den som själv vårdar sitt barn eller som en hjälp att betala en ersättare eller en rimligare avgift för daghemmet.

Vi föreslår att beslut nu tas om en allmän vårdnadsersättning som en fortsättning på föräldraförsäkringen. Den skulle införas den 1 januari 1980 och successivt utökas från 18 månader till att gälla barnets tre första år. Vi föreslår att vårdnadsersättningen utgår med 32 kr. per dag – det blir nära 12 000 kr. per år – och beskattas. Rätt att räkna ATP-år för vård av egna små barn bör samtidigt införas liksom avdragsrätt för styrkta och nödvändiga barntillsynskostnader.

Vi är, herr talman, medvetna om att den föreslagna vårdnadsersättningen inte täcker det verkliga värdet av det barnavårdande arbetet och att den inte heller ensam garanterar alla småbarnsföräldrar en rimlig valfrihet. Därför menar vi att vårdnadsersättningen och föräldraförsäkringen måste kompletteras med en minimistandardgaranti. Syftet med en sådan måste vara att garantera också barnfamiljer i små ekonomiska omständigheter – inte minst många ensamföräldrar – den trygghet som ligger i att veta att de kan avstå från förvärvsarbete helt eller delvis för att i stället vårda sina barn.

En sådan minimistandardgaranti skulle vara basbeloppsanknuten och

administreras av försäkringskassan. Garantin borde till en början omfatta familjer med minst ett barn under fyra år eller två barn under skolåldern. Underhållsbidrag, bidragsförskott, barnpension och andra inkomster skulle naturligtvis avräknas. En minimistandardgaranti av det här slaget skulle innebära utomordentligt små kostnader, eftersom alternativkostnaden ju ofta är den i dessa fall mycket höga daghemssubventionen som annars skulle ha utgått. I åter andra fall skulle i stället socialbidrag utgå.

I en motion har vi slutligen gjort en omfattande genomgång av bostadsbidragen från social- och fördelningspolitisk synpunkt. Den genomgången visar på utomordentligt allvarliga brister i bostadsbidragens utformning och effekter, brister som får allt svårare följder, ju mer pengar som tillförs systemet i dess nuvarande utformning. Inkomstprövningen är t. ex. så bristfällig att bostadsbidragen i de större tvåföräldrafamiljerna är helt avtrappade innan ens existensminimum uppnåtts.

I avvaktan på en allsidig utvärdering av det sammantagna ekonomiska stödet till barnfamiljerna – vi menar alltså att en ny familjepolitisk kommitté bör tillsättas – yrkar vi på ett nytt och överarbetat förslag till regler om bostadsbidrag för år 1980.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Regeringskiftet i höstas innebar inget regimskifte. Regeringen Ullsten fortsätter, fastän i något modifierad form, den politik som trepartiregeringen med så dåligt resultat förde.

I ett avseende är emellertid läget annorlunda: det finns inga moderater med i dagens regering. Det är en klar förbättring, inte minst för de grupper i samhället som är i behov av ett starkt samhällsstöd för sin existens.

Moderaternas uttåg ur kanslihuset är det bästa som skett sedan valet 1976 och i avvaktan på folkpartiets uttåg hösten 1979.

På de områden som jag närmast har att ta ansvaret för – socialpolitiken och sjukvårdspolitiken – innebär moderaternas försvinnande ur regeringen att möjlighet nu skapas att sätta stopp för den privatisering av sjukvården och förhindra de försämringar på läkemedelsområdet som moderaternas företrädare förebådat genom olika utredningar. Det är ett hälsotecken att folkpartiregeringen tänker kasta en del av de utredningarna i papperskorgen.

För socialpolitiken i stort är det också tillfredsställande att notera att moderaternas möjlighet att påverka regeringspolitiken nu upphört.

Vi socialdemokrater har upplevt den stora besvikelsen att se hur moderaterna fått breda ut sig på det viktiga sociala fältet. Därför noterar vi som en framgång att de hålls utanför regeringskretsen. Sedan är det väljarnas sak att ge besked i höst, ett besked som vi hoppas skall ge till resultat att högerpolitiken definitivt är borta ur regeringssammanhang.

När jag i går hörde moderatledaren tala om rundgången i svensk ekonomi, om bidrag och skatter, var det som att höra Jarl Hjalmarson på nytt. Det var samma argument om de höga skatterna och att man egentligen bara växlade pengar med varandra. Ingen tjänade på bidragen, som bara gjorde att statsutgifterna ökade till ingen nytta. Det var samma Jarl Hjalmarson som

talade om att statsskulden på hans tid växte med tusentals kronor medan man åt lunch. Och då rörde sig hela upplåningen på sin höjd om någon miljard om året. Nu, när det rör sig om en upplåning på bortåt 50 miljarder, står dagens högerledare och säger att hans ekonomiska politik under de två år han satt i regeringen var lyckad.

I det ena avseendet – när det gäller bidragen – har moderaterna ingenting lärt av utvecklingen.

I det andra avseendet – när det gäller statslånen och underskotten i budgeten – är det andra tongångar nu än på Hjalmarsons tid. Skillnaden är bara att dagens moderatledare fått pröva på att sköta landets finanser och grundligt misslyckats.

Men vad är det moderaterna vill ha bort av bidragen? Är det pensionärernas bostadstillägg? Är det barnfamiljernas barnbidrag? Eller bostadsbidrag? Är det bidraget till kommunerna i skatteutjämning syfte? Är det stödet till hemsamariter och färdtjänst för handikappade? Är det bidragen till lands- tingen, som fru Troedsson nyss antydde var en av de viktigaste uppgifter som hon genomförde under sin regeringstid?

Det går inte att svara med allmänt tal om bidragen som mottagarna får betala genom skattsedel. Ge besked om vilka bidrag det är som ni från moderat håll vill ha bort! Annars får ni stå där med skammen att bara prata utan något konkret innehåll.

Kom ihåg att de bidrag som svenska staten betalar ut är till för att utjämna klassklyftorna i samhället och ge dem som har låga inkomster ett stöd! Det gäller inte minst pensionärerna och barnfamiljerna, två kategorier som samhället måste skydda och stödja.

Moderaterna har ju visat ett visst intresse för befolkningsfrågan. Tror man att man gör den frågan en tjänst genom att tala om att bidragen skall bort? Två års moderat dominans i regeringspolitiken är två år för mycket.

Fru Skantz tog tidigare i debatten upp frågan om de äldres situation. Jag vill gärna understryka de synpunkter som hon presenterade.

För de gamla är det viktigt att de kan delta i föreningsverksamhet och andra aktiviteter. Pensionärsorganisationerna måste få ökat stöd av samhället. Vi socialdemokrater stöder dem i deras krav härpå.

I det sammanhanget vill jag också säga ett par ord om stödet till pensionärstidskriften. Folkpensionärernas Riksorganisation får tyvärr bara stöd för den del av tidskriften Folkpensionären som är postbefordrad.

Nu hör det till saken att den alldeles övervägande delen av upplagan sprids genom ombud. För den delen får de ingen betalning av staten. Just detta att man genom ombud sprider tidningen är ett sätt att hålla kontakt med de gamla. För många gamla människor är kanske besöket av Folkpensionärens ombud det enda besök som de får någon gång i månaden.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på detta. Frågan om postbefordran eller inte borde för en tidning som Folkpensionären inte få vara avgörande för samhällsstödets storlek. Konstitutionsutskottet kanske kan se på den saken.

I valrörelsen 1976 gjorde centerpartiet och moderaterna ett stort nummer

av att de ville ge vårdnadsbidrag till småbarnsföräldrar. Var inte det också ett bidrag förresten? Nu har de partierna suttit vid makten i två år utan att ha gjort det minsta för att realisera sina vallöften. Varför?

Vi minns hur Karin Söder satt med sina skyltar i TV och talade om hur bra det skulle bli bara vi bytte regering. Nu har centern haft socialministerposten i två år utan att något skett med vårdnadsbidragen. Moderaterna och centern hade ju en förkrossande majoritet i regeringen, men ingenting skedde. Nu kommer man igen med de kraven. Fru Troedsson hade djärvheten att säga att det skett en kursändring i familjepolitiken. Vari består den kursändringen, fru Troedsson? Såvitt jag förstår bara i att ni svikit vallöftet att ge vårdnadsbidrag till småbarnsföräldrarna. Det kan jag inte kalla en genomförd kursändring. Man har visserligen bytt namn på det förslag som nu föreligger och kallar det vårdnadsersättning, men det ändrar ju ingenting i sak. Skall ni på nytt vilseleda väljarna? Skall ni på nytt dra röster men mena precis lika litet som tidigare? Det är en falsk varubeteckning som både moderater och centerpartister torgför. Vore det en daglig vara ni på det sättet sökte marknadsföra så hamnade ni inför marknadsdomstolen. Nu är det bara allmänheten – väljarna – som kan döma er. Och ni litar kanske på att deras minne är kort.

Folkpartiet har redovisat en annan syn i barnomsorgsfrågan, en syn som i stort sett sammanfaller med socialdemokratins. Gabriel Romanus har varit folkpartiets främste talesman i vårdnadsfrågor och barnomsorgsfrågor. Han har nu chansen att förverkliga det som han tidigare så vältaligt ordat om.

Han har ansvaret för att kommunerna bygger ut barnomsorgen, så långt det ansvaret kan läggas på ett statsråd eftersom det naturligtvis är kommunerna som fattar besluten. Det finns tyvärr tendenser som tyder på att en del kommuner tycks hesitera inför kostnaderna och bygger ut barnomsorgen långsammare än man planerat. Här väntar jag att Gabriel Romanus tar de krafttag som han kunde uppvisa i socialutskottet och som verkligen behövs när det gäller den här frågan.

Jag läste i Östra Småland häromdagen att folkpartiet i Hultsfreds kommun gått in för att kraftigt reducera ambitionerna inom barnomsorgen. Man hade byggt de lägre ambitionerna på det faktum att befolkningssiffran i kommunen ansågs för högt beräknad. I själva verket rörde det sig om en uppskattad skillnad på 240 barn i prognoserna för 1983. Detta föranledde folkpartiet i den kommunen att föreslå att man inte skulle bygga ut barnomsorgen och att man skulle slopa barnutlysningen helt för åldersgruppen upp till ett år. Man skulle slopa hela gruppen 10–12 år i fritidshem och i övrigt inte bygga ut för övriga grupper. I den kommunen har man i dag 175 föräldrar som köar för att få en plats inom barnomsorgen. Folkpartiet är tydligen ingenting att lita på i kommunerna när det gäller barnomsorgen. Jag har nämnt detta för att socialministern skall ha en möjlighet att ta ett samtal med sina partivänner i Hultsfred.

Där har för övrigt tidigare förekommit en del underligheter när det gäller familjepolitiken. För något år sedan införde man den ena veckan, på centerns förslag, ett vårdnadsbidrag till småbarnsföräldrar. Veckan därpå upphävde samma borgerliga majoritet sitt beslut. Det förekommer uppenbart underlig-

heter i det borgerligt styrda Sverige. Men det är en ytterst angelägen sak att barnomsorgen byggs ut och att inget försummas i det avseendet. Därom borde socialministern och jag kunna vara överens.

En konsekvens av regeringsskiftet i höstas är att sjukvårds- och läkemedelsfrågorna, förhoppningsvis, handläggs på ett annat sätt än vad som var tänkt av trepartiregeringen. Om man skall följa propositionsförteckningen så tycks en del av de värsta planerna på nyordning inom denna sektor ha hamnat där de hör hemma – i någon skrivbordslåda på departementen, eller ännu hellre i papperskorgen.

Det moderata styret i den delen av departementets verksamhet avsatte spår i en mängd utredningar.

Hot framkom mot Apoteksbolaget, ökad privatisering av läkarsidan kunde anas, ett läkemedelsverk skulle tillskapas för att nu nämna några exempel. Jag är glad om de hoten stannar vid hot och inte verkställs. Då har Hedda Lindahls inträde på sjukvårdsministerposten inneburit en klar förbättring.

När det gäller vården av gamla och långtidssjuka vill jag understryka att den frågan är så viktig att den måste ägnas all möjlig omsorg, både i riksdagen och i landstingen. Den sidan kommer att vara dominerande för sjukvårdsbesluten inför 1980-talet. Jag tror på en ökad integration av kommunernas åldringsvård och landstingens sjukvård i framtiden. Det finns bra exempel på detta, bl. a. i Ronneby.

Fru Troedsson, som uppträdde före mig i talarstolen, lovsjög sina egna insatser för åldringsvården och sade att det inte var några förspillda år i det avseendet, då hon satt i regeringen. Säg, fru Troedsson, vad som skedde på åldringsvårdens område! Vad gjorde ni för någonting? Ja, ni förhandlade med Landstingsförbundet. Det tillkommer ju varje regering att sätta sig ned och förhandla med Landstingsförbundet, men antalet långvårdsplatser ökade ju inte. Vi socialdemokrater lade fram förslag efter förslag och fick dem nedröstade här i kammaren. Fru Troedsson vill ändå inbilla kammaren att trepartiregeringen gjorde stora insatser på det området. Nej, det var ett verkligt bristområde som fru Troedsson lämnade. De utredningar som tillsattes kommer i en del fall säkerligen inte att resultera i någonting. I fråga om åtgärder på långtidsvårdens område kan fru Troedsson icke slå sig för sitt bröst. Hon kan icke säga att hon har gjort några märkbara insatser i den regering som hon placerades i 1976.

Jag skall inte ta upp situationen vid Malmösjukhuset till debatt i dag. Det blir ju en interpellationsdebatt den 12 februari i den frågan. Men jag vill bara understryka att hela denna sorgliga historia inte får leda till att de gamlas förtroende för långvården försämras. Då är det fara å färde.

En sak vill jag dock beröra. Det gäller den läkare som både haft privatpraktik och skött långvården så att säga vid sidan om. Det är högst otillfredsställande med en sådan ordning. Här gäller det för både huvudmännen och socialstyrelsen att se till att något sådant inte får förekomma. Det är också anmärkningsvärt att läkare i Stockholm och andra orter kan sjukskriva massor av människor utan att ha sett dem – med enorma kostnader som följd för det allmänna. Det är mångmiljonbelopp som

Torsdagen den
1 februari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

riksförsäkringsverket åsamkats i kostnader.

Det är inte bra när sådana händelser inträffar. Och det har tyvärr inträffat litet för mycket av skandaler bland läkarna med skatteflykt, sjukskrivningar utan undersökning och privata jobb vid sidan om tjänsten för att det helt skall kunna förbigås med tystnad.

Allmänhetens förtroende för läkarna är stort i vårt land – med all rätt. Det vore beklagligt om inträffade händelser skulle rubba det förtroendet. Det har svensk sjukvård inte råd med.

INGEGERD TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Göran Karlsson har uppenbarligen ingenting lärt och ingenting glömt. Jag tror att Göran Karlsson bör vara den förste att tala tyst om marknadsdomstolen.

Talet om försämring och förspilda år under den borgerliga trepartiregeringens tid stämmer definitivt inte med verkligheten. De överläggningar som vi hade med Landstingsförbundet gick ut på att landstingen förband sig att följa långtidsplanerna för utbyggnad av långtidssjukvården. Långtidsplanerna omfattar nu från december 1978 till december 1983 inte mindre än 11 900 platser för att vara exakt. Det är mer än Göran Karlssons 10 000 platser.

Låt mig än en gång erinra om att vi efter en bottennivå på 900 platser, som hade beslutats under det sista året med socialdemokratisk majoritet, redan förra året kom upp till en utbyggnad av 2 300 nya vårdplatser.

Sedan, herr talman, tycker jag att det är utomordentligt beklagligt om Göran Karlsson anser det viktigare att stoltsera med att han säger nej till vad en moderat sjukvårdsminister eventuellt har initierat än att verkligen tillgodose de vårdbehövandes bästa. Det är väl alldeles uppenbart att det finns ett mycket stort behov av förbättrad och fördjupad läkemedelsinformation, inte minst till vårdpersonalen och den sociala hemvården. Det finns ett starkt behov av ökad information inte minst till de äldre. Det finns också mycket att göra för att effektivisera läkemedelskontrollen. Jag hoppas innerligt, för de vårdbehövandes bästa, att det kommer en proposition i det avseendet.

Sedan, Göran Karlsson, tycker jag inte det är särskilt socialt att motsätta sig att människor runt om i landet får en rimlig valfrihet. Naturligtvis skall privat bedriven praktik stå under samhällskontroll. Och att man skall kunna sjukskriva personer som man aldrig har sett stämmer definitivt inte överens med det medicinska ansvaret i sådana situationer.

Låt mig så gå över till det familjepolitiska området. Jag tror att Rune Gustavsson kommer att noga tala om vad som gjordes där. Låt mig bara erinra om rätten för småbarnsföräldrar att gå ned till sex timmars arbetsdag, någonting som socialdemokraterna direkt motsatte sig. Det tredje steget skulle bli en vårdnadsersättning.

Vi framlägger nu ett förslag om vårdnadsersättning som skulle träda i kraft den 1 januari 1980. I första omgången skulle den omfatta föräldrar till barn under 18 månader. I debatten i december var vi överens om att det behövdes stora insatser, inte minst för flerbarnsfamiljerna, som i dag sitter utomor-

dentligt illa till. Göran Karlsson frågade då också om vi inte brydde oss om ensamföräldrarna. Det gör vi verkligen. Vi har framlagt ett förslag som går ut på en minimistandardgaranti för att tillförsäkra också ensamföräldrar och andra i små ekonomiska omständigheter en rimlig möjlighet att välja.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först till frågan om vårdnadsbidrag.

Jag skulle bara vilja fråga fru Troedsson: Varför gjorde ni ingenting under de två år ni satt i regeringen? Ni avgav ju ett löfte och förklarade högtidligen att en vårdnadsersättning skulle komma. Men ingenting skedde under den period ni satt i regeringen. I det fallet fanns inga spår av er regeringsmedverkan. Skulle det ha skett under valåret 1979, så att ni sedan kunde bli akterseglade genom det regeringsskifte som skulle komma?

Reformen sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar är det bara de bättre situationer som har möjlighet att tillgodogöra sig. Den är ingen vinst för de vanliga människorna i landet.

Det är dess bättre så att folkpartiregeringen tydligen inte ämnar lägga fram förslag grundade på alla de utredningar som fru Troedsson tillsatt. Det hälsar jag med mycket stor tillfredsställelse. I alla de utredningarna fanns en klar tendens: Det är ingen tvekan om att fru Troedsson avsåg att försämra sjukvården i vissa delar och privatisera den i andra. Det tror jag inte någon skulle ha varit glad åt.

Socialutskottet har gång på gång skrivit till regeringen och sagt att man måste försöka få till stånd läkemedelsinformation, så det är ingen nyhet. Om fru Troedsson med sin utredning skulle ha givit den saken en puff framåt kan jag ge henne ett erkännande för det. Men det är inte så mycket fru Troedsson åstadkommit, om man ser det i stort.

Jag kan hålla med om att det skett en liten återhämtning när det gäller långvården, men fortfarande är långvården det stora bristområdet i vårt land. När vi har föreslagit utbyggnad och pengar till nya tjänster har de borgerliga partierna med moderaterna i spetsen talat emot det – det har fru Troedsson gjort gång på gång i riksdagen. Det är beviset för att hon under sin regeringstid inte gjort så förfärligt mycket på det här området som hon vill göra gällande.

INGEGERD TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Göran Karlssons logik är sig lik. Uppenbarligen är det enligt Göran Karlsson bättre med 10 000 nya långvårdsplatser, om de kommer fram i enlighet med socialdemokraternas förslag, än med de 12 000 – eller, för att vara exakt, 11 900 platser – som nu föreligger i L-KELP. Landstingen har förbundit sig att under åren 1979 och 1980 leva upp till vad som står i L-KELP på äldresjukvårdens område.

Regeringsdeklarationen 1976 innebar ett löfte om vad vi skulle försöka åstadkomma under perioden fram till valet i höst. Det var avsikten att det tredje steget skulle bli en vårdnadsersättning. Nu har trepartiregeringen avgått. Men vi fortsätter att arbeta för ett sådant förslag, och jag hoppas att det

skall bli möjligt att få socialdemokraterna med på det.

Sextimmarsarbetsdagen har inte alla råd att utnyttja, säger Göran Karlsson. Men om Göran Karlsson går med på vårt förslag om en ministandardgaranti, skulle de föräldrar som har det allra mest bekymmersamt ekonomiskt kunna unna sig att arbeta sex timmar eller fyra timmar eller att vara hemma helt om de anser att barnens bästa kräver detta. Det är ytterligare en anledning, Göran Karlsson, att se närmare på vårt förslag, som faktiskt inte är så dumt.

Vi har också efterlyst en ny familjepolitisk kommitté. Det är nämligen alldeles uppenbart – det framgår inte minst av den utförliga redogörelse som vi lämnar i vår motion om bostadsbidragen – att det ekonomiska stödet till barnfamiljerna i dag många gånger kommer snett och inte i första hand underlättar för dem som har det största behovet av ett ekonomiskt stöd. Just för att effektivisera och förbättra det stödet anser vi att tiden är mogen för en ny familjepolitisk utredning.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Troedsson får kalla min logik för vad som helst. Men hade riksdagen bifallit den motion som vi väckte 1977, hade den fått genomslag omedelbart. Nu har vi väntat lång tid på att någonting skall ske på området. Först efter förhandlingar med Landstingsförbundet har man lyckats få förbundet att gå med på en utbyggnad. Hade man följt vårt förslag, hade man redan haft en stor del av platserna färdiga – de platser som nu saknas, fru Troedsson.

Frågan om familjepolitiken och ministandarden skall vi behandla i utskottet, innan jag vill ta ställning till den här. Jag säger gärna att det kan ligga någonting i det förslaget, men det vill jag vid denna tidpunkt inte göra några utfästelser om.

Sextimmarsarbetsdagen gjorde fru Troedsson till ett av sina stora nummer. Vad sker om en person, som jobbar åtta timmar, går ned till sex timmar? Skall han ha sämre betalt? Ja, det är väl meningen enligt moderaternas förslag. Skall han välja ett sämre betalt jobb? Eller skall arbetsledaren plocka in en ersättare under de två timmar som ledigheten varar?

Det fanns en sådan mängd oklarheter beträffande sextimmarsarbetsdagen att det inte fanns anledning för vår del att gå med på förslaget. Vi betraktar möjligheten till sex timmars arbetsdag såsom ett stöd åt de föräldrar som minst behöver det. Det visar erfarenheten från dem som har begagnat sig av denna möjlighet. De mindre bemedlade, som skulle ha behov av ledighet av andra orsaker, har inte möjlighet att utnyttja den s. k. reform som fru Troedsson söker göra så stort nummer av. Sanningen är den att denna reform liksom en del av vad fru Troedsson har berömt sig av inte har blivit någonting, inte för de vanliga människorna, inte för de gamla och de sjuka.

RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Innan jag går in på det anförande som jag har för avsikt att hålla, vill jag säga ett par ord till Anna-Greta Skantz och Göran Karlsson med anledning av deras diskussion om pensionärsorganisationerna. Jag delar helt

den uppfattning som framfördes om värdet av organisationernas insatser. Vi bör ge dem stöd.

Jag utgår från att både Anna-Greta Skantz och Göran Karlsson har läst PRO, nr 5 1978. Jag skall citera ur en artikel i den:

”Överläggningsrätt för pensionärsorganisationer i frågor, som gäller pensionärernas egna villkor, aviserades av socialminister Rune Gustavsson, när han tidigare i höst träffade ledande representanter för PRO med ordförande Arne Geijer i spetsen. — — Jag avser att ta upp detta i samband med att förslaget till ny socialtjänstlag läggs fram, säger socialminister Rune Gustavsson.”

Under rubriken ”Ny regering” sägs följande:

”Det är emellertid PRO:s förhoppning, att de utfästelser om överläggningar, som gjordes av Gustavsson, också skall anammas av den nya regeringen.”

Bidragen till pensionärsorganisationerna fördubblades under de två år som jag var socialminister. Men Arne Geijer sade till mig sista gången vi träffades: Du är ju ändå lika snål som din företrädare.

Jag delar uppfattningen att det behövs höjningar här, och det är också aviserat i den proposition som är framlagd. I övrigt skall jag återkomma i en replik till Göran Karlsson sedan. Det finns en hel del frågor som jag gärna vill diskutera.

Vad är det vi vill med vårt samhälle och vår socialpolitik? Det är en grundläggande och mycket väsentlig fråga som många människor ställer sig. De gör det inte minst därför att det alltför länge har funnits en benägenhet att betona det kvantitativa på bekostnad av det kvalitativa, det tekniska och ekonomiska på bekostnad av det mänskliga. Detta har lett till att allt fler människor blivit klara över att målen för samhällsarbetet också måste uttryckas i mänskliga termer, alltså inte bara termer av materiell standard utan även termer av livskvalitet. Några av grundstenarna i begreppet livskvalitet utgörs av den enskilda människans hälsa och personlighetsutveckling. Att åstadkomma detta är det övergripande målet för vår social- och miljöpolitik.

En grundläggande förutsättning för att åstadkomma detta är att livsmiljön anpassas till människans förutsättningar och grundläggande behov. Till medlen att åstadkomma detta hör ett decentraliserat samhälle, i vilket människorna har ett direkt inflytande över den egna livsmiljön. Till medlen hör vidare åtgärder som minskar avståndet mellan medborgare och beslutsfattare, liksom en utveckling hos alla människor av viljan och förmågan att själva ta itu med egna och gemensamma angelägenheter och därigenom få naturliga och meningsfulla kontakter med andra människor. Sådana kontakter främjas även av en geografisk och funktionell integration av boende och arbete med utbildning, barnomsorg, vård och annan service. Detta leder även till mer stimulerande och utvecklande uppväxtmiljöer. Små enheter, samlokalisering och integrering är grundläggande principer, som måste präglade samhällsplaneringen på alla nivåer.

En grundprincip är solidariteten med de hjälpbehövande. Solidaritet med

andra människor kan visas på flera sätt. Solidaritet över skattsedeln är ett sätt. Men detta är inte tillräckligt. Vi behöver som en komplettering till denna form av solidaritet ytterligare en form, nämligen den som människor kan visa varandra främst i närmiljön men även genom olika slags folkrörelser. Det kan vara fråga om att ge av sin tid till någon som behöver tala ut men också att vi ger varandra hjälp och stöd i vardagslivets olika skiften. Denna benägenhet att sträcka ut en hjälpare hand utan att vara tvungen därtill och utan att det är ett yrke har avtagit på ett oroväckande sätt.

Olika politiska system har mycket olika tilltro till den enskilda människan, hennes omdömesförmåga och klokskap. Denna tilltro är stark i vårt lands politiska system. Samtidigt står det klart att vårt samhälle blivit alltmer komplicerat. Specialister har utvecklats på snart sagt varje serviceområde, varje livsaspekt och varje kroppsfunction. Många människor har kommit att tro att de varken begriper tillräckligt eller i övrigt har förmåga att sörja för sig själva och varandra.

Vi tror på den enskilda människans vilja och förmåga att ta ansvar för och ta hand om sig själv och sina medmänniskor. Detta betyder självfallet på intet sätt att specialisterna blir överflödiga eller att den representativa demokratin spelat ut sin roll. Men det betyder att ansvaret för och det direkta inflytandet på en rad viktiga livsskeden inte skall fräntas människorna. Medmänsklighet och beslutsfattande har i alltför stor omfattning institutionaliserats, centraliserats och försetts med yrkesetiketter. Vi anser att en vital demokrati inte skall fungera på detta sätt utan tvärtom förutsätter allas engagemang såväl i egna som i gemensamma angelägenheter. Att förebygga är bättre än att bota, och i sistnämnda fall är det lättare att stämma i bäcken än i ån. Trots detta är dagens människovård alldeles överväldigande inriktad på att avhjälpa lidande och missförhållanden först när skadan är skedd. 1980-talets miljö- och människovård måste väsentligt starkare prioritera de förebyggande aspekterna.

Drygt 30 miljarder kronor ägnas årligen samhällets vårdapparat. En mycket stor andel av dessa medel går till sjukvård. När skadan väl är skedd satsar samhället sålunda mycket betydande resurser. Dessa stiger från år till år. Sekretariatet för framtidsstudier har helt korrekt påpekat att dessa enorma satsningar ingalunda lett till att människornas fysiska och psykiska hälsa förbättrats de senaste decennierna.

Vi har tagit upp dessa frågor i en partimotion, och jag hoppas det skall bli en värdefull debatt kring detta som är grundläggande i den fortsatta samhällsutvecklingen.

Jag har vid tidigare tillfällen framhållit, och jag vill upprepa det i dag, att socialpolitik är inget avgränsat område. Tvärtom – de socialpolitiska frågorna rör i själva verket människans hela livssituation. Därför är det viktigt att sätta in frågorna i deras sammanhang och betona helheten.

Hem och familj är av central betydelse för individ och samhälle. Barnens uppväxtvillkor grundlägger deras möjligheter att utvecklas till harmoniska människor. Ansvaret för att barnen skall kunna växa upp under trygga och harmoniska förhållanden vilar i första hand på föräldrarna. Genom samhället

har vi alla ett gemensamt ansvar att se till att barnfamiljerna ges ekonomisk trygghet och att föräldrarna får stöd i sin fostrargärning.

Familjepolitiken kan inte ses isolerad från samhällets utformning i övrigt. Det krävs insatser på en mängd olika områden för att avhjälpa brister som inverkar negativt på barnens uppväxt.

Har exempelvis arbetslivet anpassats till barnfamiljernas situation? Är attityderna från arbetsgivare, fackförening och arbetskamrater alltid sådana att småbarnsföräldrar får förståelse när de t. ex. vill förkorta arbetstiden för att få tid för samvaro med sina barn? Långa restider till och från arbetet i kombination med långa arbetsdagar har lett till än längre vistelsetider inom barnomsorgen för barnen.

Familjepolitiken skall enligt centerpartiets uppfattning syfta till att skapa trygghet och goda uppväxtförhållanden för barnen. Barnfamiljerna bör ges valfrihet att fördela sin tid mellan förvärvsarbete och vården av barn på det sätt som bäst passar den egna situationen. Eftersom barnens trygghet och välbefinnande i hög grad påverkas av hur föräldrarna trivs med sin tillvaro, är det angeläget att samhället inte fattar några beslut som begränsar barnfamiljernas valfrihet.

För att det ska bli bättre valmöjligheter för föräldrar mellan att arbeta i hemmet på heltid eller att förvärvsarbete på hel- eller deltid fordras insatser för att alla som efterfrågar arbete och behöver samhällets barn tillsyn skall kunna få bådadera. I valfriheten ligger också att de som av olika skäl väljer att själva vårda sina barn och därmed gör en för samhället nyttig arbetsinsats bör få ersättning för sitt arbete.

Samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna bör vara bättre avvägt mellan olika former för vård av barn. Stödet skall byggas ut så att det skapar ökad utjämning mellan barnfamiljer.

En utbyggd föräldrautbildning blir en värdefull hjälp för många föräldrar genom att öka deras kunskaper om barns behov och utveckling samt genom att ge dem en större trygghet och säkerhet i relationen till barnet.

En tidigt grundlagd gemenskap mellan barn och föräldrar är viktig om man skall kunna överbygga de konflikter som ofta uppstår när barnen kommer upp i tonåren. Många sociala problem skulle kunna undvikas om man i föräldrautbildningen poängterade detta och gav föräldrarna hjälp att lära sig hur man genom samvaro och stöd i olika former kan stimulera barnens utveckling.

Under regeringen Fälldins tid fortsatte, Göran Karlsson, det familjepolitiska reformarbetet stegvis. Det första steget trädde i kraft – jag vill upprepa det för Göran Karlsson om det inte är känt – den 1 januari 1978 och innebar en utökning av föräldraförsäkringen från sju till nio månader. Under den nionde månaden utgår ersättning med föräldraförsäkringens grundbelopp lika för alla enligt vårdnadsersättningens princip, som vi länge förespråkade. I ett andra steg, som trädde i kraft den 1 januari 1979, infördes en från föräldraförsäkringen fristående rätt till ledighet.

Vi ser – i motsats till Göran Karlsson – en förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar som en angelägen åtgärd för att göra samhället barnvän-

ligt, och det var därför vi i regeringsställning valde att genomföra den utan att avvakta en allmän arbetstidsförkortning, som sannolikt ligger i en avlägsen framtid.

Trots betydande satsningar under senare år finns det allvarliga brister som måste avhjälpas med en fortsatt aktiv familjepolitik. I familjer där föräldrarna förvärvsarbetar leder de långa arbets- och restiderna till ännu längre vistelsetider i daghem och familjedaghem för barnen. Familjestödsutredningen, som kartlagt vistelsetiderna, fann att drygt hälften av barnen i daghem och familjedaghem har vistelsetider på minst nio timmar per dag. Man fann också att de allra yngsta barnen hade de längsta vistelsetiderna. Därför bör ett första krav på ett utbyggt ekonomiskt stöd till barnfamiljerna vara att det skall leda till ökad kontakt mellan föräldrar och barn.

De första åren i ett barns liv är grundläggande för personlighetsutvecklingen. Det är därför särskilt angeläget att alla barn ges den stimulans och trygghet som är nödvändig för en harmonisk utveckling.

I ett stort antal småbarnsfamiljer är någon av föräldrarna hemarbetande under barnens uppväxt. En del väljer att vara hemarbetande för att de själva vill, medan andra är det till följd av att brist på arbete eller daghem inte ger dem något annat val. Dessa familjer får i dag inte del av de subventioner som utgår till de familjer som lyckats få en plats inom den kommunala barnomsorgen. De föräldrar som vårdar sina barn i hemmet utför ett oavlönat arbete, där samhället inte kompenserar dem för deras vårdinsats. Ett andra krav på ett utbyggt ekonomiskt stöd till barnfamiljerna bör därför vara att det skall ge en viss ersättning för den arbetsinsats som de hemarbetande småbarnsföräldrarna utför.

För att föräldrarna själva skall kunna avgöra hur de vill fördela sin tid mellan förvärvsarbete och arbete i hemmet med barnens omvårdnad är det nödvändigt att införa en vårdnadsersättning.

Vi föreslår att en vårdnadsersättning under nio månader införs, som skall utgå till alla familjer utöver den nuvarande ersättningen från föräldraförsäkringen och kunna tas ut fram till dess att ett barn uppnår 18 månaders ålder. Ersättningstiden sammanfaller därigenom också med den rätt till heltidsledighet från arbetet som gäller enligt föräldraledighetslagen. Vårdnadsersättning skall utgå med ett belopp som för en normalinkomsttagare motsvarar det inkomstbortfall som uppstår när någon av föräldrarna förkortar sin arbetstid till sex timmar. Det innebär att det blir en kompensation för inkomstbortfall upp till en inkomst motsvarande 54 000 kr. per år.

Herr talman! Jag ser att min tid är slut. Jag ber att få återkomma i en replik och då fortsätta mitt anförande.

ANNA-GRETA SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alltid intressant med högläsning. Här är vi vana vid att lyssna till högläsning ur manuskript till anföranden. Men nu har vi fått lyssna till Rune Gustavsson som läst ur PRO:s tidning om vad han sagt i överläggningar med den organisationen. Det skall bli intressant att se, när det blir Gabriel Romanus tur, om han då kommer att läsa någonting om vad han

sagt vid den överläggning som *han* haft med PRO.

Det är klart att det är bra att Rune Gustavsson sade, när han träffade företrädarna för PRO, att han hade för avsikt att lägga en proposition med det och det innehålllet. Men nu kan ju herr Gustavsson inte lägga fler propositioner.

Socialministrar kommer och går. Det är därför vi finner det angeläget att riksdagen gör ett uttalande och klart säger ifrån att om det skall fattas beslut som är av större vikt för pensionärerna, så skall man överlägga med dem innan beslutet fattas. Det är motivet till förslaget i vår motion.

När det sedan gäller anslaget till pensionärsorganisationerna har vi begärt en höjning därför att organisationerna gör ett gott arbete. Det blir fler och fler pensionärer, och följaktligen måste organisationernas arbete bli alltmer omfattande. Rune Gustavsson berättade ju själv att Arne Geijer hade tyckt att Rune Gustavsson var snål i fråga om anslagen. Och vi har när vi har sett statsbudgeten tyckt att Gabriel Romanus är snål, och det är därför vi har begärt att anslaget skall höjas till 1,2 milj. kr. Man kunde tyda Rune Gustavssons anförande på det sättet, att han i och för sig hade förståelse för denna höjning, och det skall bli intressant för oss att se vad som händer när den frågan kommer att behandlas i socialutskottet.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Även jag avvaktar med spänning och intresse vilken ställning centerpartiet kommer att ta till vår motion om höjda anslag till pensionärsorganisationerna.

Nu är inte Rune Gustavsson socialminister längre. Men jag undrar varför han säger att han skall vänta till dess propositionen om socialtjänstlagen läggs. En höjning av anslaget är ju inte beroende av om pensionärerna skall ha något slags överläggningsrätt eller inte, utan den beställningen skulle Rune Gustavsson ha kunnat effektuera omedelbart om han hade varit i tjänst.

Sedan talade Rune Gustavsson både länge och väl om behovet av ett bättre samhälle på alla områden, inte minst de kemiska, fast han inte nämnde ordet kemi. När vi lade fram en motion förra året om de kemiska farorna – vi upprepar den i år med ännu starkare argumentation – då röstade centerpartiet emot den. Det går att säga att man vill så väl, att man skall göra samhället så bra som möjligt och att man vill skydda människorna. Men när det sedan kommer till kritan och man skall ta politisk ställning, då blir det tummen ner för motioner som har väckts. Den typen av politik har jag svårt att känna några större sympatier för.

Därefter sade Rune Gustavsson, och det var rätt så intressant, att regeringen Fälldins politik egentligen var en fortsättning på den gamla reformpolitik som socialdemokraterna förde i regeringsställning. Fru Troedsson däremot har sagt att det var en kursändring i familjepolitiken. Jag lutar nog åt att Rune Gustavsson här har träffat huvudet på spiken – det var ingen kursändring i familjepolitiken, utan man fortsatte bara. Men de reformer som genomfördes under regeringen Fälldins år var verkligen inte mycket att skryta med. Vad är det, Rune Gustavsson, för en familj att få rätt

att ta ledigt från sitt arbete? Vad innebär det för familjens situation? Jo, det innebär bl. a. att man blir av med en del av inkomsten. Man får inte ersättning för den tid som man tar ledigt om man går över försäkringstiden, utan man får denna ledighet utan ersättning från samhällets sida. Det kan jag inte se som någon reform, det är en sak man skulle kunna ha löst via arbetsmarknadens parter tidigare. Skall det vara måttet på regeringen Fälldins insatser för familjepolitiken, så tycker jag sannerligen att det inte är mycket att tala om.

RUNE GUSTAVSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte att Anna-Greta Skantz blev så irriterad av att jag läste högt ur tidningen. Jag sade bara som det var, att detta är ingen ny fråga.

Sedan frågade Göran Karlsson: Varför behöver vi vänta på socialpropositionen? Ja, avsikten var att den skulle komma vid årsskiftet och att vi då skulle skriva in detta. Men, Göran Karlsson, jag hade regelbundna överläggningar under min tid i socialdepartementet med båda pensionärsorganisationerna.

Anna-Greta Skantz! Jag framhöll att trots att vi hade fördubblat bidraget till pensionärsorganisationerna, så sade Arne Geijer skämtsamt till mig: Du är lika snål som din företrädare. Det hade tydligen inte Anna-Greta Skantz uppfattat.

Nåväl, jag hoppas att vi nu är överens om detta, för jag tycker att den här frågan är väldigt väsentlig med tanke på att pensionärsorganisationerna gör en mycket god insats.

Göran Karlsson talade om att vi skulle ha gjort en kursändring, men så är inte fallet. Vi har under de här åren arbetat vidare på utbyggnadsprogrammet för barnomsorgen liksom på utbyggnaden av familjepolitiken. Trots socialdemokratiskt motstånd har vi också genomfört sextimmarsreformen. I anslutning till detta vill jag säga: Om det inte har klarlagts för Göran Karlsson att vårdnadsersättningen utgör en kompensation för inkomstbortfallet för den som minskar sin arbetstid från åtta till sex timmar, så vill jag än en gång tala om det för honom. Vårdnadsersättningen utgör en kompensation för inkomstbortfallet för dessa två timmar upp till en inkomst av 54 000 kr. per år. Vi har nu föreslagit att detta skall byggas ut så att det gäller under nio månader. Vi föreslår samtidigt en höjning av garantnivån från nuvarande 32 kr. per dag till 37 kr. per dag; därmed får man en anknytning till basbeloppet genom en justering i förhållande till detta i likhet med vad som gäller för sjukförsäkringsersättningarna, som ju nu justeras uppåt. Genom det här förslaget vill vi undanröja de ekonomiska hinder som finns för en del småbarnsföräldrar, kanske i första hand de ensamstående föräldrarna, att kunna utnyttja den rätt till ledighet som lagen ger dem.

Jag måste i det sammanhanget tyvärr konstatera att regeringen inte har haft den politiska viljan att följa upp ledighetslagen med en ekonomisk ersättning, och vad jag förstår har inte heller Göran Karlsson den viljan. Det innebär att många småbarnsföräldrar inte kan utnyttja möjligheten att få

mera tid till samvaro med barnen.

1979 är proklamerat som det internationella barnåret, som jag hoppas skall innebära ökade insatser för barnen. Jag vill då säga: Låt inte det internationella barnåret stanna vid stolta deklARATIONER om hur viktigt det är att göra stora insatser för barnen! Centerkravet på vårdnadsersättning innebär en aktiv satsning för barnen, och jag vill till sist uttrycka förhoppningen att vi skall kunna enas om att det är viktigt att vi inför ett sådant stöd för barnens skull.

ANNA-GRETA SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till Rune Gustavsson att jag inte alls blev irriterad. Jag sade ju tvärtom att jag tyckte det var intressant att lyssna till vad Rune Gustavsson läste upp, och jag sade också att jag var intresserad av att höra om även Gabriel Romanus skulle läsa ur tidningen PRO. Det var alltså inte alls frågan om någon irritation.

Det som Rune Gustavsson har sagt kan jag inte tyda på annat sätt än att han egentligen tycker att det är bra att vi har föreslagit att riksdagen skall göra ett särskilt uttalande när det gäller pensionärernas överläggningsrätt. Det är ju bara det vi vill, och det kan väl inte Rune Gustavsson ha någonting emot.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var bra att få veta att Rune Gustavsson hade regelbundna överläggningar med pensionärsorganisationerna då han var socialminister, men till det vill jag säga att det skulle bara fattas att han inte skulle ha tagit emot pensionärerna när de ville uppvakta honom i något ärende. Då hade det ju varit rena skandalen. Det är i alla fall skönt att veta att det gick bra för pensionärerna att kontakta socialdepartementet även när Rune Gustavsson var socialminister.

Det är inte jag som har talat om kursändring, Rune Gustavsson, utan det var kollegan till Rune Gustavsson under hans tid i socialdepartementet som angav att det hade skett en sådan. I det avseendet vill jag ge Rune Gustavsson rätt i att det inte skedde någon kursändring. Men jag vill betona att de reformer som Rune Gustavsson vill göra så märkvärdiga inte var några reformer av betydelse för barnfamiljerna, allra minst för dem som hade låga inkomster och inte hade råd att ta ledigt under den tid de inte fick någon ersättning.

I sitt senaste anförande blandade Rune Gustavsson ihop detta med vårdnadsersättningen. Men den har ju ingen berört i det här sammanhanget. Det jag tog upp var frågan om den extra månad som man skulle kunna ta ledigt men som man inte skulle få någon ersättning för. Vad vårdnadsersättningen kan vara värd känner vi ju någorlunda till, och i det avseendet har centerpartiets agerande bara inneburit tomma löften. Jag är övertygad om att det kommer att bli precis lika tomt i fortsättningen. Det kommer inte att finnas utrymme för centerpartiet att genomföra den saken. Ni satt ju i regeringsställning i två år tillsammans med de övriga borgerliga partierna,

men ni lyckades ju inte. Hur skall ni kunna göra detta, om ni inte sitter i en borgerlig regering?

När det gäller barnåret kan jag hålla med Rune Gustavsson. Vi måste se till att samhället ger det stöd åt barnfamiljerna som är nödvändigt. Det är de värda, och stödet är en förutsättning för att vi skall kunna behålla den nuvarande nativiteten. Inte heller med tanke på befolkningsfrågan får vi försumma den ekonomiska sidan av saken. Så på den punkten sammanfaller min uppfattning med Rune Gustavssons, men det är också den enda punkt där min uppfattning sammanfaller med hans.

RUNE GUSTAVSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Göran Karlsson sade att det inte blev någonting gjort under de två åren, men jag har redovisat vad vi gjorde.

Av Göran Karlssons anförande framgick vad vi ofta sagt, nämligen att den socialdemokratiska regeringen lämnade ett samhälle i kris efter sig. Och det tog tid och kostade pengar att reparera vad som var nedkört.

Här säger Göran Karlsson att det fördes högerpolitik under denna tid. – Jag hade gärna velat vända mig till Göran Karlsson. Han lyssnar emellertid inte, men det spelar kanske inte någon roll. – Vi höjde barnbidragen. Trots talet om att pensionärerna skulle mista sina pensioner höjde vi dessa. Vi byggde ut barnomsorgen. Vidare lade vi fram ett alkoholpolitiskt och ett narkotikapolitiskt program. Var det högerpolitik?

Jag lyssnade till Olof Palme i går. Han sade vid det tillfället: Vi vill på bred front bekämpa alkohol- och narkotikamissbruket. Jag måste säga till Göran Karlsson: Det hade varit intressant, om socialdemokraterna under de 10–15 senaste åren hade visat det intresset för samhällets största sociala fråga, nämligen just alkohol- och narkotikamissbruket. Intresset har emellertid varit svagt under de senaste åren. Vi har alltså gjort dessa satsningar, och det har också blivit en seriösare debatt om dessa väsentliga frågor.

Så illa är det alltså inte ställt, Göran Karlsson. Men än en gång, studera vårdnadsbidragets uppläggning och ni kommer underfund med att det finns möjligheter för samtliga föräldrar att få kompensation när de använder sig av ledighetslagen och alltså minskar sin arbetstid från åtta till sex timmar. Alla som har en inkomst upp till 54 000 kr. får full kompensation.

Andre vice talmannen anmälde att Göran Karlsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I vänsterpartiet kommunisternas program inför 1980-talet slås fast att barnens och ungdomens rätt till en ljus framtid måste säkras, inte bara i Sverige utan även i andra länder.

Utgår vi från dagens verklighet ligger emellertid denna ljusa framtid långt borta. Miljonårs barn svälter ihjäl, inte därför att jorden lider brist på resurser utan därför att de imperialistiska staterna fortfarande behärskar en stor del av världen. Barnen dukar alltså under för de multinationella jättarnas profitjakt.

Även Sverige deltar i denna utsugning och utplundring av världens barn. Svenskägda företag utsuger arbetare i andra länder. Sverige bidrar genom sitt medlemskap i IDB, Världsbanken och oljeklubben till att upprätthålla förtryckarregimer som den i Chile, regimer vilkas politik bidragit och bidrar till en tidigare inte skådad misär i många länder, en misär som inte bara tagit sig uttryck i hunger utan också i att barnen nekats rätten att lära sig läsa och skriva och mycket annat.

I Sverige har vi nått ett större mått av välstånd än man har gjort i många andra länder. Ett välstånd som också kommit barnen och ungdomen till del. Men också i Sverige slår klassorättvisorna igenom. Också här berövas arbetarklassens barn rätten till en ljus framtid. Vpk har tidigare här i debatten tagit upp ungdomsarbetslösheten och vad denna innebär för tiotusentals arbetslösa ungdomars framtidstro. Att redan tidigt berövas rätten att delta i produktionen, att redan tidigt berövas rätten till den sociala gemenskap arbetet innebär, att inte få göra en samhällsinsats och att därför känna sig obehövlig leder självfallet till nedsatt självkänsla. Det leder till passivitet och kan också leda till drogmissbruk av skilda slag. Regeringen och de övriga partierna bär här ett tungt ansvar – ett ansvar som de försökt smita undan genom att lägga skulden hos de enskilda ungdomarna. De har talat om normlöshet och förstärker de repressiva insatserna vare sig dessa nu tar formen av fler poliser eller fler tvångslagar inom sjukvården. Vad de glömmer är att normer och krav alltid måste vara förbundna med sociala rättigheter för att upplevas som meningsfulla. Berövar man ungdomarna den viktigaste av alla sociala rättigheter – rätten till arbete – så kommer de också att ställa sig fientliga till de normer andra försöker pracka på dem.

Men, herr talman, det är inte bara rätten till arbete som man berövat ungdomen. Under hela sin uppväxt har de berövats en rad rättigheter som borde vara självklara i ett utvecklat samhälle. Rätten till en bra dagis- och fritidshemsplats. Rätten till en bra bostadsmiljö. De utsätts för konkurrensmentalitet i skolan och på andra områden. Våld och reaktionärt könsrollstänkande är vad de möter i serier och filmer. Snart har de också berövats rätten att andas utan att äventyra sin hälsa.

Nu påstår alla partier sig vilja skapa ett barnvänligt samhälle. Men ett barnvänligt samhälle förutsätter ett gott samhälle för alla, och ett sådant är inte möjligt att få med mindre än att man avskaffar de krafter som profiterar på människorna – ett sådant samhälle förutsätter socialism. Samtidigt är det uppenbart att mycket kan och måste göras redan nu. Jag skall här bara ta upp några av alla de krav vi ställt under årens lopp och som hör till vardagen – och inte bara till Gabriel Romanus högtidstal inför barnåret. Det gäller rätten till en bra dagis- eller fritidshemsplats, rätten till sex timmars arbetsdag för alla och rätten till en bra miljö.

Vi fick i går höra Gösta Bohman försöka sig på att belysa en jobbarfamiljs situation. Familjens stora fråga var enligt herr Bohman att avgöra vart nästa resa skulle gå, till Spanien eller ännu längre söderut. Det visar strängt taget bara hur långt herr Bohman är från den svenska verkligheten. Det avståndet till verkligheten har tyvärr också såväl centerpartister, folkpartister som

många socialdemokrater i avgörande frågor.

Låt mig ta ett exempel i stället. En ensamstående mamma med sin treåriga grabb. Hon jobbade tidigare, visserligen i ett lågavlönat kvinnoyrke, men hon trivdes. Nu går hon utan jobb. Varför då? Hon vill ju ingenting hellre än att komma ut i jobb. Det enkla skälet är att kommunen struntat i dagisutbyggnaden. Visserligen har hon förtur, men vad hjälper det när det går hundra barn på varje plats. Hon mår dåligt – grabben mår dåligt. Hon känner sig isolerad och instängd och frågar sig naturligtvis varför det blev så här. Politikerna hade ju lovat att nu skulle barnstugebristen byggas bort minsann. 100 000 nya dagisplatser före 1980. Politikerna, många från folkpartiet, hade också sagt att varje kvinna skulle ha rätt till ekonomiskt oberoende – det talades så fagert om jämställdhet och jämlikhet, men var finns jämlikheten för den ensamstående mamman utan dagisplats?

Sanningen är den att otryggheten för tusentals barn och föräldrar kommer att bestå så länge inte samtliga övriga partier ändrar sin ståndpunkt i denna fråga. Sanningen är den att det finns 750 000 barn i förskoleåldern och att det för dem finns omkring 120 000 daghemsplatser. Sanningen är den att tiotusentals barn i åldrarna 7–14 år går utan någon som helst tillsyn på eftermiddagarna därför att bristen på fritidshemsplatser är om möjligt ännu mer skrämmande än bristen på daghemsplatser.

År efter år har vpk drivit kravet på bra daghem och fritidshem åt alla barn mellan sju månader och 14 år. Först när en omfattande folkrörelse drev övriga partier att ta upp frågan kom en överenskommelse med Kommunförbundet till stånd – en överenskommelse som, även om den skulle uppfyllas, innebär att otryggheten kommer att bestå.

Jag skulle vilja fråga Gabriel Romanus: Vilka kvinnor, tänker han sig, skall också fortsättningsvis vara gästarbetare på arbetsmarknaden till följd av bristen på barnstugeplatser? Vilka barn är det som skall utestängas från den möjlighet till kollektiv uppfostran daghemmet innebär och utsättas för den otrygghet som avsaknaden av såväl daghem som fritidshem kan medföra?

Jag kan ta ett annat exempel, nämligen borgarnas egen lilla dröm – kärnfamiljen, som Rune Gustavsson ordade så mycket om. Visserligen bor inte pappan hemma, eftersom han tillhör pendlarnas skara – det är ju sagt av borgarregeringen att vi alla skall flytta allteftersom fabriker flyttar ut arbetarnas pengar utomlands – men mamman jobbar, eftersom hon har haft turen att få in barnen på daghem. Hur ser då hennes och barnens vardag ut? Jo, de går upp halv sex på morgonen, och daghemmet öppnar kl. 7. Med knapp nöd hinner hon till jobbet kl. 8, eftersom restiden är en timme. Hon kommer hem klockan halv fem, handlar, hämtar barnen – och därefter återstår allt hemarbetet.

I den familjen när man en dröm – en dröm om sex timmars arbetsdag med full lönekompensation. Den tidigare borgerliga regeringen gav ju möjlighet till sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar med hög inkomst, men det tjänar inte den här familjen på. Den är nämligen lågavlönad och har inte råd att avstå från de timmar det gäller.

Man vill ha sex timmars arbetsdag för att förkorta daghemsvistelsen för barnen. Även om de trivs, blir elva till tolv timmar på ett överfullt daghem för mycket.

Det kan också anmärkas att man inte ens lyckats infria det löfte om normer för personaltäthet och barngrupper som stod inskrivet i regeringsdeklarationen 1976.

Sex timmars arbetsdag för alla med oavkortad lön skulle skapa möjligheter till fackligt arbete, till möten och till ett annorlunda umgängesliv. Kravet på sex timmars arbetsdag griper in i alla samhällslivets områden. Utslagning och hets skulle minska. Kvinnorna skulle få ökade möjligheter till heltidsarbete. Rader av nya jobb skulle skapas.

Också Göran Karlsson har tidigare i debatten hårt kritiserat den borgerliga propositionen, men jag skulle ändå vilja fråga socialdemokraterna och särskilt de socialdemokratiska kvinnorna: Är de överens med sin partiledning om att gå emot vårt krav på sex timmars arbetsdag med oavkortad lön, under hänvisning till att det skulle vara för dyrt? Då har man inte räknat på vad det kostar att låta så många gå utan jobb, på vad det kostar i form av mänskliga lidanden genom för tidig utslitning och utslagning liksom inte heller på vad det kostar barnen att alltid få se alla vuxna trötta och griniga. Lisa Mattson, som kommer efter mig på talarlistan, kanske kan ge ett svar på den frågan.

Jag tycker att rätten till sex timmars arbetsdag i dag borde vara ett för arbetarrörelsen lika väsentligt krav som en gång kravet på åtta timmars arbete, åtta timmars fritid och åtta timmars sömn var.

Slutligen, herr talman, vill jag ta upp rätten till en god miljö – ett krav som innefattar så oerhört mycket. Jag skall dock begränsa mig till att på den korta tid som återstår ta upp en enda sak, nämligen bilsamhällets avigsidor. Annat som skulle kunna tas upp i sammanhanget är alla de gifter som sprids inom skogs- och jordbruk – alla de gifter som arbetarna utsätts för i jobben och som skapar fosterskador och för tidig död.

Men av alla företeelser i det moderna samhället är bilen utan tvivel en av de farligaste, inte bara på grund av dess direkta påverkan på miljön utan också på grund av alla dess negativa effekter på samhällsplaneringen.

Visst har bilen sina positiva sidor, särskilt i glesbygden, och den är för många människor i dag ett livsvillkor på grund av nedrustningen av den kollektiva trafiken och underlåtenheten att skapa en planerad kollektiv trafikstandard. Men samtidigt måste man allvarligt börja ifrågasätta vilket pris som får betalas för den ökade rörlighet bilismen innebär. Den omfattande flyttlasspolitik som vi haft under de senaste decennierna hade aldrig kunnat genomföras utan den nya trafiktekniken.

Varje år skadas 20 000 och dödas omkring 1 200 människor i trafiken. Antalet dödade motsvarar på 20 år en medelstor svensk stad. 100 personer går alltså åt per månad, och av dem är många barn. Men inte nog med att över 20 000 människor dör eller lemlästas – dessutom utgör bilen i dag vår största luftföroreningskälla. Tonvis av inte bara big utan också en rad andra giftiga ämnen vräks varje dag ut över våra barn. Hela städer har skövats och socialt

fungerande miljöer har slagits i spillror. Den levande blandning av arbetsplatser, butiker, bostäder och verkstäder som städerna en gång utgjorde har brutalt rivits itu till förmån för gigantiska trafikkaruseller och statskärnor helgade åt konsumtionens heliga tempel.

Och barnen – hur har de drabbats? Bilsamhällets barn är i dag förbjudna att röra sig fritt. De står under en ständig övervakning av ångestfyllda vuxna, de förföljs av ständiga varningar. Möjligheterna att göra upptäcktsfärder i omgivningarna har försvunnit. Cykling och liknande har de ingen möjlighet till före vuxen ålder – och knappt ens då. Bilsamhällets barn blir osjälvständiga och defensiva, eftersom de aldrig tillåts leka ute utan risk för trafikskador.

Bilen har ju också blivit något av en kulturell företeelse. Gigantiska bilindustrier, påhejade av lika gigantiska motororganisationer och deras publikationer, har på grundval av den kapitalistiska marknadsekonomi genom åren förklätt denna miljardmördare till ett besjälat, kärleksfullt väsen – ett väsen som också används som ett vapen i kvinnoförtrycket.

Nu har de senaste larmrapporterna äntligen fått politikerna att vakna, om än sent. Redan 1971 kom de första rapporterna om blyets giftighet. Men man kan frukta att inte heller denna gång några radikala åtgärder kommer att vidtas, om man ser hur centerpartister och folkpartister likaväl som socialdemokrater agerar i Stockholms kommun och Stockholms läns landsting.

Tidigare i dag har det här problemet debatterats av jordbruksministern och Svante Lundkvist, men man har enbart tagit sig an frågan om blyet. Jag anser att bilen i tätorterna är en direkt hälsofara och alltså också en fråga för social- och sjukvårdsministrarna. Därför vill jag avslutningsvis fråga dem som ansvarar för det sociala området i regeringen: Vilka åtgärder ämnar ni vidta för att snarast få till stånd en snabb minskning av privatbilismen i tätorterna och för att se till, att kollektivtrafiken snabbt byggs ut?

LISA MATTSON (s):

Herr talman! I denna del av den allmänpolitiska debatten är vi inbegripna i en allvarlig och väldigt väsentlig diskussion om hur och efter vilka ideologier vi skall förbättra tillvaron här i landet för olika samhällsgrupper. I mitt anförande tänkte jag koncentrera mig till vissa möjligheter att förbättra tillvaron för dem som är intagna på anstalt, kanske också efter det att de har kommit ut i normalt liv igen. Eva Hjelmströms fråga får jag alltså besvara vid något annat tillfälle.

Vi som tillhör den socialdemokratiska gruppen i justitieutskottet har noterat att man i år speciellt uppehåller sig vid utredningar, men det är utredningar som ibland fördröjer utvecklingen. Vi har bl. a. koncentrerat oss på kampen mot den ekonomiska brottsligheten – som vi i år har lagt fram en partimotion om – där det enligt vår bedömning behövs helt andra krafttag än de som regeringen hittills tagit.

Vi har sett en lång rad utredningar i en fråga som kommer att utredas ytterligare av kriminalpolitiska delegationer. Det som har gjort mig litet

fundersam är därför en anmälan om en ny utredning. Men – äntligen, kanske jag skulle tillägga – aviseras en utredning om förutsättningarna för en vidgad verksamhet vid kriminalvårdsanstalterna med arbetsmarknadsanpassad ersättning för det arbete som utförs där.

Detta är någonting som vi länge har efterlyst, ställt frågor om och diskuterat inom utskottet. Jag tycker därför det är bra att denna utredning äntligen kommer till stånd. I direktiven sägs det att man skall ta upp beskattning, sjukvårdsförmåner, införsel, utmätning osv. Men om utredningen läggs upp enbart efter den mallen är jag rädd för att frågan om arbetsmarknadsanpassad ersättning vid kriminalvårdsanstalterna kommer att skjutas många år in i framtiden, och jag hävdar bestämt att det inte finns någon anledning att göra detta.

Vi har i dagarna fått en rapport om utvärdering av erfarenheterna från försöksverksamheten vid Skogome. Vi har tidigare fått två rapporter om verksamheten i Tillberga och vi har, inte mindre än två år i rad, fått detaljerade förslag från kriminalvårdsstyrelsen om att man önskar bedriva försöksverksamhet vid tre anstalter. Det systemet liknar inte det som tillämpas i Skogome och Tillberga, men skulle den metoden användas skulle det kosta 32 milj. kr., vilket jag tror är helt orealistiskt.

Det är också orealistiskt att tro att alla intagna på våra kriminalvårdsanstalter skulle kunna gå in i industriell drift, oavsett om det gäller trähus eller tvätterier. Men kriminalvårdsstyrelsen har utarbetat och inför regeringen lagt fram ett förslag om vad som kallas för modifierad arbetsmarknadsanpassad ersättning. Där har man tre olika kategorier.

En ersättning finns för dem som kan arbeta heltid i industriellt arbete av något slag. De skall få en arbetsmarknadsanpassad lön som basersättning. Efter avdrag för skatt och naturaförmåner får de ut en kontant lön.

En annan ersättning är beräknad för annan verksamhet, som utförs av dem som studerar, går i arbetsträning eller i arbetsterapi.

För intagna som är oförmögna till arbete eller till att delta i annan verksamhet föreslås ett tredje slag av ersättning, som är ungefär densamma som den som utgår till värnpliktiga.

Det är ytterst viktigt att denna försöksverksamhet kommer i gång. Den kan vara oerhört värdefull även för den utredning som nu skall undersöka hur man skall kunna utvidga försöksverksamheten. Det är ganska rimliga och riktiga tankegångar. Jag vet också att det finns medel till den, och medel till utredningen finns också. Jag tror att denna verksamhet skulle kunna väsentligt bidra till att skapa ett annat klimat vid anstalterna. Detta har tidigare utvärderingar klart givit vid handen. Skogomeundersökningen visar att bostadssituationen efter frigivningen är klart förbättrad. Det är fler som har egen bostad och färre som bor hos föräldrar, andra anhöriga eller vänner.

Många, ja, de allra flesta, har tillstått att de tidigare – innan man tog hand om och planerade deras ekonomi, gav dem kontanterersättning, gav dem möjlighet att ersätta böter, rättegångskostnader, skatter och hedersskulder – hade levt utan tillstymmelse till någonting som kan liknas vid ekonomisk

planering och hushållning på längre sikt än dagsbehovet krävde. De löste sina akuta ekonomiska problem med alla till buds stående medel, t. ex. bidrag från socialvården, från försäkringskassan, från skyddskonsulenten eller genom tillfälligt extraknäck med snabb betalning och, nästan det vanligaste, med brottslighet.

Vid frigivningen hade över 80 % av Skogomeklientelet mer än 1 000 kr. i sparade medel, 33 % hade mer än 2 000 kr. och ingen hade mindre än 500 kr. De säger att de genom arbetsverksamheten fått större självkänsla och har tyckt att det varit intressantare, roligare och mer meningsfullt att arbeta.

Tillberga- och Skogomeexperimenten kan icke föras vidare på grund av de kostnader det skulle föra med sig. Men jag tycker att det är rimligt och riktigt att man inte nu tillsätter ytterligare en utredning som bara skall se på kriminalvårdsstyrelsens mycket genomarbetade utredning utan att man, som stöd och hjälp åt den översyn som kanske behövs, startar den försöksverksamhet i modifierad form som skulle kunna tillämpas vid många fler anstalter. Skillnaden mellan Skogome/Tillberga och andra anstalter är att man får söka sig till dessa två och att det mycket noggrant prövas om man kan falla in i en arbetsrytm och delta i många dagars arbete. En variant som man verkligen bör studera är de försök vi önskar vid Norrtälje, Ödevata och Tidaholm. Det är min uppfattning och mitt bestämda krav att regeringen ger tillstånd till sådan försöksverksamhet. Utredningsmaterial finns och medel finns, så det finns ingen anledning att fördröja en fråga som denna med en långvarig och genomgripande utredning.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! 1979 är FN:s internationella barnår. Det är i år 20 år sedan deklarationen om barns rättigheter antogs.

Barnåret är en uppfordran till oss att undersöka hur barn har det i vårt land och i världen, att tänka efter vad vi kan göra för att ge barnen ett bättre liv. I Sverige, liksom i 150 andra länder, pågår nu en mångskiftande verksamhet inom folkrörelser och kommuner inom ramen för det internationella barnåret.

I årets budget tas upp en rad förslag som har betydelse för barn. De hade nog stått där även om vi inte hade haft FN:s barnår. I Sverige är vi överens om att se barnåret framför allt som en påstötning till att lära oss mer och informera bättre, inte som någonting som vi skall anpassa tidtabellen för vår reformpolitik efter.

Men barnåret ger ändå anledning att tänka efter och redovisa några inslag i budgetens olika huvudtitlar, som har betydelse för barnen och barnfamiljerna. Det tänker jag göra, även om jag gärna håller med Eva Hjelmström om att det viktigaste för barnen är att vi får ett bättre samhälle för alla.

Föräldraförsäkringen skall byggas ut enligt ett förslag som regeringen kommer att lägga fram mera utförligt i mars. Det innebär att full ersättning för inkomstbortfall kommer att ges under den nionde månaden av föräldradigheten. Det leder till en ökning av budgetanslaget från 360 till 410 miljoner, dvs. en ökning med 14 %. Totalt kommer nästa år att utbetalas 2,7 miljarder

över föräldraförsäkringen enligt det här förslaget.

Statsbidragen till barnomsorgen ökar från 2,6 till 3,6 miljarder, dvs. med ungefär 40 %.

Ett första steg kommer att tas, om riksdagen följer det förslag som regeringen lägger fram senare i vår, i uppbyggnaden av en allmän föräldrautbildning. Det innebär att vi börjar arbeta efter linjen att det viktigaste för barnen är att familjen fungerar.

De statliga bostadsbidragen höjdes den 1 januari. Nu föreslår vi en höjning även den 1 januari 1980 från 1 260 till 1 500 kr. per barn. De statskommunala bostadsbidragen föreslås också bli förbättrade, speciellt för stora familjer.

Enligt budgetens förslag skall det också bli förmånligare än tidigare för kommunerna att bygga lägenhetsdaghjem, genom att räntebidrag kan utgå även för dessa.

Utbildningsdepartementet kommer med en särskild proposition om barnkulturen. 7 milj. kr. har avdelats för det ändamålet. När det gäller internationella insatser kan man peka på att anslaget till FN:s barnfond, UNICEF, föreslås höjas från 100 till 110 milj. kr.

Det finns naturligtvis en rad åtgärder i den allmänna ekonomiska politiken som har särskild betydelse för barnfamiljerna. Låt mig bara nämna stödet till baslivsmedlen, som har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomi. Det är nu 3,6 miljarder. Det föreslås ökas. T. v. beräknas 3,8 miljarder, men beloppet beror naturligtvis på utgången av förhandlingarna.

Invandrabarnen är en grupp som har särskilda problem. Vi har i vårt land ungefär 130 000 barn med utländskt medborgarskap. Ännu fler är barn till invandrare. De kommer ofta i kläm mellan kulturen i hemmet, traditionerna och värderingarna hemma och de som råder i skolan eller i förskolan. Ännu värre är deras språksituation. Det finns barn på svenska daghem som går hela dagarna utan att ha någon som de kan tala med på sitt eget språk. Vi vet i dag att det leder till stora skador.

I budgeten finns flera förslag som innebär förbättringar för invandrabarnen. När det gäller hemspråksträningen i förskolan föreslår vi fördubblade insatser, så att inte bara som nu undervisning av sexåringar utan också av femåringar ligger till grund för bidraget.

Vi föreslår att hemspråksträning införs i särskolan och specialskolan. Inom utbildningshuvudtiteln föreslås att resurserna för stödundervisning i svenska och hemspråksundervisning i grundskolan läggs ihop, så att det blir möjligt för barn i lägre åldrar att få en större del hemspråksundervisning.

Invandrarverkets möjlighet att bevaka barn- och ungdomsfrågor förstärks.

Jag är medveten om att dessa insatser inte svarar mot behoven av åtgärder för invandrabarnen, men det är en väsentlig satsning som görs. Ofta är den trånga sektorn inte pengar utan personal.

Senare i vår kommer regeringen också att lägga fram ett förslag om ny organisation av den internationella adoptionsverksamheten.

Detta är alltså några inslag i årets budget som tar sikte på att förbättra barnens och barnfamiljernas situation. Men även tidigare under den här

valperioden har det, som nämnts här tidigare i dag, hänt åtskilligt. Barnbidragen höjdes från årsskiftet på regeringens förslag till 2 500 kr. per barn. Bostadsbidragen höjdes. Småbarnsföräldrarna fick rätt att korta ned sin arbetsdag till sex timmar om dagen. Föräldraförsäkringen har tidigare byggts ut, vilket ger ersättning för inkomstbortfall en del av den tid man kortar ned sin arbetsdag. Det betyder ett genombrott under den här valperioden för en mycket viktig princip, nämligen att arbetslivet måste anpassa sig efter barnens och familjernas behov.

Sammanfattningsvis: Under en period då stark återhållsamhet med nya utgifter har varit nödvändig, har regeringen – både den nuvarande och trepartiregeringen – satt behoven hos de svaga grupperna främst, och dit hör barnfamiljerna.

Samhällets totala stöd till barnfamiljerna var 1976 13,4 miljarder kronor. För 1979 beräknas summan ha ökat till 20,3 miljarder. Barnbidraget var i oktober 1976 17,3 % av basbeloppet – nu är det 19 % av basbeloppet.

När socialdemokraternas partimotioner på det sociala området häromdagen presenterades använde någon av partiets företrädare uttrycket "reformstopp" för att beskriva vad som har hänt sedan 1976 på det sociala området – och även vad som föreslås i årets budget – i varje fall enligt ett tidningsreferat. De fakta som jag nu har nämnt visar att detta uttryck inte har någon grund i verkligheten. Det får väl ses som uttryck för en viss – rätt begriplig – nervositet inför den annalkande valrörelsen.

Utrymmet för reformer är begränsat. Men inom den ramen sker åtskilligt som kan göra samhället bättre att leva i för barn och för deras föräldrar under det internationella barnåret, om riksdagen följer regeringens förslag.

Den fråga man vill ställa till dem som nu framför kritik är naturligtvis vad de själva har att komma med, i synnerhet om de samtidigt skall leva upp till de anmärkningar de också framför mot budgetunderskottet. Det är "oansvarigt stort" enligt Olof Palme. "Jag är oroad", säger Thorbjörn Fälldin. Även Gösta Bohman har kritiserat budgetunderskottet.

Men om man nu inte vill öka budgetunderskottet – hur kan man då kritisera regeringen för att vi inte föreslår ytterligare kostnadskrävande reformer? Det går inte ihop, om man inte samtidigt är beredd att föreslå stora skattehöjningar eller besparingar – men några sådana har vi inte hört så mycket talas om.

Av de motioner som har väckts under den allmänna motionstiden framgår att socialdemokraterna i allt väsentligt accepterar regeringens familjepolitik för det närmaste året. Naturligtvis framförs i motionerna en hel del kritiska synpunkter – något annat var väl inte att vänta. Men det är mest allmänt tal och önskemål som ligger längre fram i tiden än det år som budgeten gäller. Jag tolkar därför de socialdemokratiska motionerna så, att regeringen kan hoppas på socialdemokraternas stöd för de förbättringar vi kommer att föreslå i föräldraförsäkringen. Jag går inte nu in på dem i detalj.

Låt mig bara nämna en sak, och det är fullföljandet av utbyggnaden av föräldraförsäkringen med två månader, som förutskickades i trepartiregeringens regeringsförklaring 1976. 1977 beslöt riksdagen om ett första steg,

som innebar att föräldraförsäkringen förlängdes med en månad med ersättning för inkomstbortfall och en månad med garantibeloppet 32 kr. om dagen för alla.

Jag är glad att vi nu har lyckats bereda utrymme för full ersättning också under den nionde månaden. Dels därför att det ökar sannolikheten för att ledigheten också utnyttjas av pappan, som i regel har den högsta inkomsten av föräldrarna. Dels därför att vi på det sättet åstadkommer en väsentlig förenkling av föräldraförsäkringen. Med alla sina förtjänster är den rätt så svår att överblicka för familjerna och tungarbetad på försäkringskassorna. Det måste nog alla som har varit med om att bygga upp den erkänna. Därför ser jag möjligheten till en förenkling som värdefull, och jag beklagar att centerpartiet och moderaterna vill skjuta den på framtiden.

Förslag om vårdnadsbidrag förs fram av centern och moderata samlingspartiet. De vill att förslagen skall träda i kraft vid nästa årsskifte.

Vårdnadsbidrag finns också med i folkpartiets program. Det bekräftades senast vid vårt landsmöte i höstas. Men vi har inte funnit att det är möjligt att nu binda sig för ett tidsschema för införande av denna kostnadskrävande reform. Den fråga man ställer sig inför centerns och moderaternas förslag är naturligtvis hur det går ihop med partiernas redovisade bekymmer för budgetsituationen. Den är ju inte ett problem bara för det närmaste året utan minst lika mycket i fortsättningen. Jag vill minnas att Gösta Bohman och Thorbjörn Fälldin var mer realistiska i sina uttalanden i den här frågan under sin tid i regeringen än vad som avspeglas i årets motioner.

Låt mig tillägga att folkpartiet givetvis anser att ett vårdnadsbidrag – den dag vi har råd att införa det – inte skall utformas så att det försvårar kvinnornas yrkesarbete.

Ingegerd Troedsson talade i höstas – och även i dag – engagerat om flerbarnsfamiljernas situation. Jag vill gärna ge Ingegerd Troedsson en komplimang för att hon mer än de flesta av oss försöker att själv tränga in i och analysera verkningarna av ett snårigt bidrags- och skattesystem och är beredd att dra slutsatser av sina fynd. Om jag förstod henne rätt, hade hon i höstas kommit fram till att bidrag i detta fall fungerar bäst om de är obeskattade. Jag tror att det ligger mycket i detta. Kanske kommer hon så småningom fram till att detsamma gäller vårdnadsbidragen. Jag får i så fall önska henne lycka till med fortsatt tänkande på detta område.

Vi är alla medvetna om att flerbarnsfamiljerna har en pressad situation dels när det gäller sin totala ekonomi, dels när det gäller möjligheten att förbättra den genom egna insatser – detta på grund av de s. k. margineffekterna.

Jag tror också att Ingegerd Troedsson – trots sina teoretiska beräkningar – måste medge att flerbarnsfamiljerna faktiskt kommer att få förbättringar från 1978 till 1979 genom de höjningar av barnbidrag och bostadsbidrag som sker, och genom den sänkning av marginalskatterna som trots allt har genomförts, även om den borde ha varit större. Framför allt har flerbarnsfamiljerna ett intresse av att vi kan hålla prishöjningarna måttliga även under 1979.

Jag tror dock inte, herr talman, att flerbarnsfamiljernas situation behöver bli föremål för hårda politiska motsättningar. Här finns ett mål som vi är ense

om, och då borde vi också kunna finna metoder. Men det gäller att fundera över alla de olika inslagen i skattesystem och bidrag. Det finns som bekant i skattesystemet inslag av stöd, som är lika stort oberoende av hur många barn man har – ja, som utgår oberoende av om man har barn alls. Även det måste tas med i bilden.

I höstas talade moderaterna för extra barnbidrag till flerbarnsfamiljer. Nu föreslår de en ministandardgaranti, som verkar ha vissa beröringspunkter med socialutredningens förslag till socialförsäkringstillägg, vilket studeras av en arbetsgrupp inom socialdepartementet. Jag tror därför att det kan vara skäl i att fundera ytterligare. Det är möjligt att moderaterna om ett halvår har kommit fram till ett tredje förslag, som är fruktbart och kan föras in i diskussionen. Men även vi andra har anledning ställa oss frågan: Vad kan vi göra för att förbättra stödet till flerbarnsfamiljerna?

Fva Hjelmström frågade vad regeringen gör åt barnomsorgen. Låt mig då först erinra om att för de tre första åren av den femårsplan som nu gäller, dvs. åren 1977–1979, ligger det faktiska byggandet och planeringen i takt med planen. För de två kommande åren, alltså 1980 och 1981, fattas 10 000 platser i kommunernas planer.

Till grund för planen ligger en överenskommelse mellan staten och Kommunförbundet. Staten har fyllt sin del av överenskommelsen: kraftigt ökade statsbidrag. Det betyder som jag nämnde att anslaget till kommunernas barnomsorg ökar med drygt 1 miljard kronor. I regeringen Palmes sista budget anslogs 1 855 milj. kr. till barnomsorgen, medan i årets budgetproposition anslås totalt 3 637 milj. kr. – alltså nära nog en fördubbling.

Kommunförbundet har åtagit sig att verka för att kommunerna tar fram 100 000 nya daghemsplatser på fem år. I de överenskommelser som senare har träffats om kommunernas ekonomi – senast i somras – har staten och Kommunförbundet gemensamt konstaterat att ett så stort daghemsbyggande ryms inom de ekonomiska ramar för kommunernas utgifter som man har varit överens om.

Regeringen har haft två överläggningar med Kommunförbundet för att undersöka orsakerna till eftersläpningen i kommunernas planer och se vad som kan göras för att undvika dem. Vi har kommit överens om att ett material skall tas fram, som belyser situationen i samtliga kommuner. Det skall sändas ut inför årsmötena i Kommunförbundets avdelningar, vilka är nära förestående. Kommunförbundet avser också att vända sig till de kommuner som ligger under i planeringen för att få reda på orsakerna till detta. Staten har alltså uppfyllt den grundläggande delen av överenskommelsen, de kraftigt höjda statsbidragen.

Nu pågår åter diskussioner om kommunernas ekonomi och skatteutjämning på grundval av kommunalekonomiska utredningens förslag. Som bekant finns det med i utredningens förslag att man vid skatteutjämningen ytterligare skall ta hänsyn till sådana faktorer som antalet barn.

Självfallet är regeringen också öppen för diskussion, om det är några ytterligare åtgärder utöver det ekonomiska stödet som vi kan vidta för att

underlätta utbyggnaden. Det kan gälla sådant som att minska krånglet i statsbidragsregler och andra bestämmelser. En översyn av statsbidragsreglerna pågår i regeringskansliet. Ett material som belyser möjligheterna till förenklingar kommer att redovisas under våren. Eventuellt kommer även vissa förslag att kunna föreläggas riksdagen i vår.

Jag vill här passa på att inbjuda alla som har konkreta förslag till förenklingar eller praktiska bevis på onödigt krångel att höra av sig till socialdepartementet. Det förs ett mycket allmänt tal om krångel i det här sammanhanget, men skall vi genomföra förbättringar behöver vi hjälp av erfarenheterna utifrån fältet om vad det är som ställer till besvär.

Diskussionerna med Kommunförbundet fortsätter, närmast med överläggningar i mitten av februari och i mitten av mars. När det gäller nästa utbyggnadsperiod, efter 1981, håller vi inom socialdepartementet på att ta fram ett underlag för beräkning av behovet av platser i kommunerna och i landet som helhet.

Herr talman! Låt mig också säga ytterligare ett par ord i frågan om småbarnsföräldrarnas arbetstid, som har varit uppe här. Vi kunde se häromdagen att LO har redovisat ett nytt material och gått till attack mot det ökande deltidarbetet. Nu vet vi att en orsak till deltidarbete är att föräldrar vill få mer tid för sina barn, att de helt enkelt tycker att det är för jobbigt att arbeta heltid, med långa arbetsresor och mycket annat arbetsamt som man har i en barnfamilj. De tycker också att vistelsetiderna för deras barn på daghem är för långa.

I våras beslöt riksdagen att de som har barn under åtta år skall få rätt att minska ner arbetstiden på sitt ordinarie jobb från åtta till sex timmar om dagen. Socialdemokraterna var motvilligt med på beslutet, men de kunde inte ge besked om huruvida denna lag skall få vara kvar om socialdemokraterna kommer tillbaka i regeringsställning. Fortfarande hör man allt som oftast kritik från socialdemokrater mot den här reformen. Så har det varit också här i dag.

Men den teknik som har använts är ju densamma som i lagstiftningen om ledighet för studier, alltså en relativt generös ledighetslag, som ger rätt till ledighet, och sedan fristående från den ersättningsbestämmelser där man steg för steg i takt med de ekonomiska resurserna kan bygga ut det ekonomiska stödet.

Här ger vi alltså nu, om riksdagen följer det förslag som regeringen kommer att lägga fram senare i vår, möjlighet att under ett helt år för varje barn korta ner arbetstiden från åtta till sex timmar och få ersättning för inkomstbortfallet. Sedan kan, i takt med resursernas ökning, det stödet byggas ut ytterligare.

Men om man inte vill ge föräldrarna rättighet redan nu att vara kvar på sitt vanliga jobb och minska arbetstiden, och man inte heller vill att de skall få arbeta deltid – i varje fall socialdemokraterna inom LO kritiserar ju deltidarbetet – vad är då alternativet? Ja, någon allmän arbetstidsförkortning till sex timmar om dagen finns det tyvärr inte ekonomiskt utrymme för inom avsevärd tid. Sysselsättningsutredningens ordförande Lars Sandberg, som

också är framträdande socialdemokrat, nämnde häromdagen att han bedömer att det inte finns utrymme under 1980-talet för en allmän övergång till sextimmarsdag.

Den fråga som detta reser är om socialdemokraternas budskap till småbarnsföräldrarna är detta: Skall ni förvärvsarbeta så får ni vara så goda att arbeta heltid. Om ni inte är nöjda med det, så får ni stanna hemma.

Herr talman! Det har ställts några frågor om regeringens inställning till pensionsorganisationerna. Som framgår av budgetpropositionen anser vi att dessa organisationer utför ett värdefullt arbete. Som en konsekvens av det föreslår vi en höjning av det anslag i vilket stödet till pensionsorganisationerna ingår. Det kommer att möjliggöra en ökning av bidragen till de organisationerna med åtminstone 50 %. Det stämmer inte med vad organisationerna har önskat sig – det gör f.ö. inte heller förslaget i den socialdemokratiska motionen. Men en ökning med 50 % i årets budget är ett uttryck för att vi anser att detta är en viktig sak.

Sedan kan man ju säga att en ökning med 50 % hade varit mer i dag, om pensionsorganisationerna också hade fått ett kraftigare stöd under den socialdemokratiska regeringens tid. Då hade denna ökning med 50 % inneburit ett större belopp, det är en iakttagelse som jag förmodar att motionärerna själva gör.

Låt mig också säga, att det är självklart för mig liksom för andra som har yttrat sig här, att det är värdefullt om regeringen kan överlägga med företrädare för pensionärerna innan man utformar förslag som har stor betydelse för pensionärgruppen. Sådana överläggningar har också påbörjats under den nuvarande regeringen.

RUNE GUSTAVSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Gabriel Romanus tog upp budgetunderskottet och sade att partiledarna, bl. a. Fälldin, oroat sig för det men inte anvisat några vägar för att minska det.

Det är riktigt att vi har uttryckt oro. Men vi har varit kritiska på det sättet att vi menar att en ökning av den privata konsumtionen kan leda till en inflation. Det var detta vi hävdade i höstas när vi gick mot det skatteförslag folkpartiet lade fram. Trots att vi då lyckades minska ner konsumtionstillskottet med hälften, räknar regeringen nu med att konsumtionsutrymmet är större än vad man räknade med innan skatteförslaget förändrats.

Så ställde Gabriel Romanus frågan om vårdnadsbidragets finansiering. Jag vill hänvisa till vad Thorbjörn Fälldin sade i sitt tal i går. Vi vill ta upp den saken i samband med skattediskussionen som kommer att föras framöver. Vi menar att en omfördelning till barnfamiljernas förmån är lika angelägen som ändringar i skatteskalorna. Det är inte rimligt att för 1980 genomföra större skattesänkningar för inkomstagare som bara har att försörja sig själva utan att göra extra insatser för barnfamiljer i samma inkomstläge. Det är därför starka fördelningspolitiska och sociala skäl som talar för en sådan omfördelning.

Vi har alltså föreslagit att man skulle höja garantinivån från 32 till 37 kr. och

låta vårdnadsersättningen träda i kraft den 1 januari 1980. Den skall sammanlagt kunna utgå under 18 månader.

Jag beklagar än en gång att Gabriel Romanus inte vill vara med om att ge möjligheter till kompensation för de föräldrar som vill bringa ned sin arbetstid från åtta till sex timmar, men inte har möjlighet att göra detta utan ekonomisk kompensation.

Utgångspunkten för vårt förslag är att man skall ha valfrihet. Vi skall ge ökade möjligheter till mera kontakt mellan barn och föräldrar.

Denna motion kommer så småningom att behandlas i utskottet, och vi får komma tillbaka till den och ha en ny debatt. Det utgår jag ifrån.

INGEGERD TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Gabriel Romanus gjorde sig litet lustig över att vi hade ett annat förslag nu än vi hade i december när det gällde barnbidragen. Men bakgrunden är den som Gabriel Romanus själv efterlyser, nämligen att det gäller att på alla sätt försöka utnyttja statens medel så att de verkligen i första hand kommer de mest behövande till del. Vi kommer att kritiskt pröva alla förslag som läggs fram, just i syfte att få en så effektiv och så social utformning av förslagen som möjligt.

Vårdnadsersättningen – hur skall den finansieras? Ja, innevarande budgetår betalar staten i bidrag till daghem, familjedaghem osv. 2,6 miljarder. Den utbyggnadstakt som förestår fram till 1985, enligt de planer som fanns i socialdepartementet i varje fall när vi lämnade det, skulle innebära ett statsbidrag på ungefär 8 miljarder år 1985, med oförändrat statsbidrag per plats. Det kan väl inte vara rimligt att bygga ut den kommunala barnomsorgen utan att vara säker på hur stor den verkliga efterfrågan är? Det kan väl inte vara rimligt att bygga ut den också för dem som hellre skulle välja att själva vårda sina barn om de genom en vårdnadsersättning fick ekonomisk möjlighet till det?

För de allra minsta barnen, som i första hand skulle komma i fråga för en vårdnadsersättning – de som är under ett och ett halvt år – räknar man redan nu med att en barnstugeplats kostar 50 000 kr. om året. Kan man då genom en vårdnadsersättning på 12 000 kr., som dessutom skulle beskattas, ge fler föräldrar en valfrihet så är det inte bara socialt och humanitärt en god hjälp – det är också statsekonomiskt en god vinst.

Socialministern sade att jag sagt att bidragen skulle vara obeskattade. Vad jag i debatten i december, som gällde stödet till barnfamiljerna, reagerade mot var det inkomstprövade bidrag som trappas av – därför att det ger orimliga margineffekter för större barnfamiljer.

I den analys av bostadsbidragen som vi gjort och som jag skulle rekommendera också socialministern att läsa säger vi att inkomstprövningen är så bristfällig att de som allra bäst skulle behöva stödet drabbas av de allra värsta sidoeffekterna. Därför kräver vi en utredning om hela stödet till barnfamiljerna, där också skattesystemets utformning och effekter kommer in i bilden. Syftet med den genomgången måste naturligtvis vara att få en grund för en ur social och fördelningspolitisk synpunkt så rättvis och effektiv

utformning av stödet till barnfamiljerna som det över huvud taget är möjligt. Och där kommer i allra högsta grad också flerbarnsfamiljerna in i bilden.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att Gabriel Romanus inte tog upp min fråga om bilismen. Uppenbarligen anser inte socialministern att det faktum att 10 000-tals människor direkt drabbas av dess negativa verkningar har någonting med social välfärd att göra – och uppenbarligen inte heller med barn.

Jag framhöll mycket riktigt att sätter man barnens behov i centrum så gynnar det också andra grupper, som pensionärer och andra vuxna.

Nu redovisade Gabriel Romanus en rad åtgärder som skulle komma barnfamiljerna till del: ökat stöd till baslivsmedel, en mycket liten höjning av barnbidragen samt en mindre höjning av bostadsbidragen. Men då skall man väl hålla i minnet att under de år som borgerliga regeringar suttit vid makten har faktiskt den vanliga tvåbarnsfamiljen fått se sin inkomst försämrade med i genomsnitt 200–300 kr. per månad. Och de stöd som Gabriel Romanus här räknade upp täcker på intet sätt den försämringen, som är ett resultat av såväl den förra regeringens som trepartiregeringens politik.

Sedan till detta med dagis och fritis: 10 000 platser fattas i den här överenskommelsen, som redan den är helt otillräcklig. Jag tycker att det i och för sig vore ett tillräckligt skäl för att omedelbart sätta i gång med en rad konkreta åtgärder. Men vad är det man skall göra? Jo, här skall utredas och grannas, och här skall kommunerna redovisa varför de inte bygger ut. Det är alltså det svar som Gabriel Romanus kan ge till alla de köande ute i kommunerna – att här skall utredas.

Sedan påstod Gabriel Romanus att staten har påtagit sig det ekonomiska ansvaret och att den har gjort sitt vad gäller den här överenskommelsen. Men det är ju inte riktigt, om man jämför med skolan – varför sätta förskolan i stryckklass? Vi anser att staten skall ta över kostnaderna för barnstugeutbyggnaden. Först då kan vi verkligen få till stånd att köerna byggs bort. Vi har också föreslagit 225 000 nya platser under den kommande treårsperioden.

När det gäller sextimmarsdagen kan jag bara upprepa: Den gynnar de högavlönade. Vad Gabriel Romanus undvek att säga var att den kompensations som utgår inte utgör oavkortad lön.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Min avsikt var inte att ta upp någon ny debatt om budgetunderskottet nu, utan bara att helt stillsamt påminna om att det går inte så bra ihop om man dels talar om att det är ett mycket stort och oroande budgetunderskott, dels föreslår ytterligare utgifter.

Min avsikt var inte heller att göra mig lustig över det faktum att Ingegerd Troedsson kommer med ett annat förslag nu än det hon hade i höstas. Jag vill tvärtom säga att jag tycker det är uppfriskande med politiker som tänker själva och som kommer med nya förslag. Och det är ärligt menat.

Men det kan möjligen finnas anledning – innan riksdagen tar ställning för nya bidragsformer i en situation med knappa resurser – att tänka igenom

problemen ytterligare, och kanske komma med ännu bättre förslag. I avvaktan på det kan det vara klokt att, som regeringen föreslår, bygga vidare på de olika stödformer vi redan har.

Jag är ledsn om Ingegerd Troedsson nu inte vill stå fast vid det hon sade i höstas och som jag tyckte var en positiv insikt, nämligen, enligt riksdagsprotokollet, "att möjligheten att förbättra den ekonomiska situationen för flerbarnsfamiljer genom ytterligare behovsprövade bostadsbidrag, eller andra bidrag som trappas av eller beskattas, redan är uttömda". Så står det i protokollet. Det förslag ni hade var också ett obeskattat bidrag, och det var det jag såg som positivt. Vårdnadsbidraget kan nog ha sina förtjänster. Men det är inte en stödform som är speciellt lämpad om flerbarnsfamiljernas problem är de mest brännande.

Jag måste nog påminna Eva Hjelmström en gång till om att i den femårsplan som riksdagen har ställt sig bakom, som man har överenskommit med kommunerna om och som naturligtvis regeringen också får hålla sig till, ligger de första tre åren av byggande och planering i takt med planen. Det är inte så att vi i dag ligger efter planen. Det vi talar om, är det i och för sig oroande i att man för åren 1980 och 1981 ligger under planen. Då måste den första åtgärden vara, om detta bygger på en överenskommelse mellan två parter, att man tar kontakt med den andra parten och pekar på att staten har fyllt sin del av överenskommelsen, som innebär det statsbidragssystem vi nu har med mycket stora ökningar av insatserna. Vi måste fråga: Vad har ni för avsikt att göra för att kommunerna skall hålla sin del av överenskommelsen? Vi har också tagit upp frågan om vi kan göra förenklingar av olika slag för att på det sättet underlätta en snabbare utbyggnad. Men att i detta läge klippa till med ökade statsbidrag skulle vara litet märkligt, mot bakgrunden av att så sent som i somras var kommunernas företrädare med på att det ekonomiska utrymme för expansion i kommunerna som man var överens om, skulle möjliggöra fullföljandet av detta program. Jag tycker det är värdefullt att Kommunförbundet har utfäst sig att ta reda på hos kommunerna av vilken anledning de inte planerar att följa programmet. Det skall kanske tilläggas att det hittills har varit så, att planerna har justerats uppåt när man har kommit närmare i tiden.

Här har talats om att rätten till ledighet med två timmar om dagen, som innebär att man kan få en kortare arbetstid om man har småbarn, skulle speciellt gynna de höglönlade. Jag undrar vad det finns för bevis för detta. Vi har ju i dag en väldigt stor grupp människor som är deltidsarbetande. Många av dem är just föräldrar, framför allt kvinnor, som anser att det är för jobbigt att arbeta på heltid och som vill ha mer tid för sina barn. De är inga höginkomsttagare. Men de anser att det är så viktigt att få en förkortad arbetstid att de tycker att detta är värt en inkomstsänkning.

Naturligtvis skulle vi helst vilja ge dem en sådan kompensation för inkomstbortfallet som de får enligt föräldraförsäkringen – enligt regeringens förslag skulle de få den för ett år – men om vi inte har råd med det nu, så är det väl bra att de får i varje fall denna rättighet till arbetstidsförkortning. Vissa föräldrar har ju redan visat att de är beredda att utnyttja en sådan rättighet. I

dag har de inte ett sådant skydd att de får behålla sitt vanliga jobb. De är ofta hänvisade till deltidsarbete, som vanligtvis är lägre avlönat och innebär sämre förutsättningar. Den som säger nej till ledighetslagen hänvisar människor till deltidsmarknaden, om de inte är beredda att arbeta på heltid.

Naturligtvis kan man laborera med tankegångar om att det skulle gå att sänka arbetstiden för alla människor från åtta till sju timmar nästa år. Det gör vpk, men ingen annan anser att detta är realistiskt. Det skulle nämligen innebära en reallönesänkning för alla löntagare, och det är de inte beredda att acceptera. Självfallet kan man föra en sådan debatt, men den är så frikopplad från verkligheten att den nästan blir ointressant.

Men det som är intressant är frågan hur det kan strida mot löntagarnas intressen att få den här rättigheten, och att vi sedan steg för steg bygger upp ett ekonomiskt stöd för dem när de utnyttjar den. Vi har ju gjort så på studieledighetsområdet. Där har vi infört en vidsträckt rätt till ledighet för studier samtidigt som vi har ett studiestödssystem som är betydligt mindre omfattande. Men ingen har kommit på tanken att vi skulle ta bort rätten till ledighet för studier utöver den ledighet som det utgår ekonomiskt stöd för. Ingen har sagt, att det är någonting som bara gynnar överklassen och att det därför skulle tas bort. Jag har i varje fall inte sett några yrkanden om det hittills, men det kan ju hända att det kommer sådana.

Att jag inte har tagit upp frågan om bilismen och miljöproblemen beror på att den har diskuterats tidigare i dagens debatt.

INGEGERD TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern sade att det var uppfriskande med politiker som tänker själva. Jag är tacksam för det erkännandet, men låt mig säga att det skulle vara ännu mera uppfriskande för politiker som tänker själva, om regeringen var beredd att förutsättningslöst pröva de förslag som vi lägger fram i våra motioner.

Jag tror att om socialministern läste igenom det som vi skriver om bostadsbidragen och som i högsta grad beläggs av riksrevisionsverkets genomgång av bostadsbidragen, så skulle han inte säga att vi i första hand skall gå vidare på beprövade vägar. Om man fortsätter att bygga ut bostadsbidragssystemet i dess nuvarande form, får det allt större skadliga effekter som det blir allt svårare att reparera. I bostadsbidragmotionen har vi därför lagt fram konkreta förslag till hur man provisoriskt skall kunna rätta till detta i avvaktan på en allsidig familjepolitisk utredning. Vi säger där när det gäller bostadsbidragen för flerbarnsfamiljerna att en del av dessa måste utformas som en stående del som ej avtrappas. Vi har redan nu direkta Pomperipossaeffekter på det här området som är utomordentligt skrämmande.

I dagens situation är det så för väldigt många flerbarnsfamiljer att de, hur de än bär sig åt, inte får behålla någonting av sin inkomst. Det gäller naturligtvis också bidrag som beskattas, men det är detta som vi måste göra någonting åt. Därför behövs det en allsidig familjepolitisk utredning. Det kan inte vara rimligt att det i familjer med många barn skall vara totalt omöjligt att på det

ena eller det andra sättet förbättra sin standard, att det skall vara omöjligt att ens kravla sig över existensminimivån. Båda dessa saker måste därför prövas. Vi måste ha en allsidig, övergripande utredning, och det hoppas jag att socialministern kommer att ställa sig mycket positiv till.

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

*Allmänpolitisk
debatt*

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Gabriel Romanus förklarade ånyo att man i dag inte ligger efter planen och att man bara beträffande den närmaste perioden ligger efter med 10 000 platser. Jag tycker, herr talman, att Gabriel Romanus ett ögonblick bör bortse från den otillräckliga planen som alla hakat upp sig på och i stället gå ut och se på behoven, se vilka och hur många det är som köar. Då kanske Gabriel Romanus inser att de 100 000 daghemsplatserna inte räcker till.

På fritidssidan är det, som sagt, ännu värre. Hur många sju-, tolv- och fjortonåringar är det inte som i dag går utan någon som helst tillsyn efter skolans slut? Här behövs alltså med det snaraste en ny plan, en plan som går ut på att fortast möjligt bygga i kapp efterfrågan.

Beträffande sextimmarsdagen förklarade Gabriel Romanus att det inte finns några bevis på att de högavlönade utnyttjat lagen mest. Men Gabriel Romanus kan ju se efter vilka som har utnyttjat lagen.

Sedan kom det ett fantastiskt uttalande: Gabriel Romanus sade att det främst är kvinnor som arbetar deltid, därför att de skall få mer tid att ägna sig åt sina barn. Jag tycker att detta uttalande är mycket avslöjande. Det visar att Gabriel Romanus uppenbarligen fortfarande anser att barnen är i första hand kvinnornas egendom. Männen borde emellertid ha lika stort intresse av att umgås med sina barn. Och alla far-, morföräldrar och andra vuxna kan ju också ha ett intresse. Detta är ett av skälen till att vi kräver en allmän arbetstidsförkortning med oavkortad lön. Vi betraktar inte barnen som något slags privategendom utan anser att de tillhör samhället.

Sedan är det väl en skönsmåling att påstå att kvinnorna väljer att arbeta deltid för att de vill umgås mer med sina barn. Dels är kvinnorna i många fall tvingade till detta, dels är orsaken att hemarbetet fortfarande faller på kvinnorna.

Det är inte vi som med vårt krav på en allmän arbetstidsförkortning är frikopplade från verkligheten. Det är de som inte diskuterar kravet som är frikopplade från människornas vardag.

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Dagens situation med ungefär en miljon deltidsarbetande, varav de allra flesta är kvinnor, är en frukt av det hittillsvarande systemet. Hittills har det varit så, att den som vill ha kortare arbetstid därför att han har småbarn, ofta har varit tvungen att lämna sitt ordinarie arbete för att ta ett deltidsarbete. Männen har inte velat göra detta. Men om man är angelägen om att också män skall förkorta sin arbetstid för att få mera tid att vara tillsammans med sina barn, är det här lagförslaget ett sätt att underlätta en sådan utveckling.

Vi ger dem två viktiga rättigheter: dels rätten att ha kvar sitt vanliga arbete, att kunna gå till arbetsgivaren och kräva kortare arbetstid – man behöver alltså inte ta ett annat arbete –, dels rätten att på nytt öka arbetstiden upp till åtta timmar, om så önskas.

Är man alltså angelägen om att ändra på det förhållandet att det bara är kvinnor som tar deltidsarbete för att vara tillsammans med sina barn, bör man vara anhängare av denna lag. Tycker man däremot att det är bra som det är, skall man givetvis säga nej till lagen. Men just därför att vi anser det viktigt att männen också uppmuntras att förkorta sin arbetstid, har vi varit med om att genomföra denna lagstiftning, och vi har varit med om att införa ett stöd för de föräldrar som kortar ned sin arbetstid. Om regeringens förslag bifalls kan de under ett helt års tid få full kompensation vid en minskning från åtta till sex timmar – eller 90 % av lönen upp till 7,5 basbelopp, vilket vi i regel anser vara i stort sett likvärdigt med full kompensation. Detta är alltså vpk emot. I stället bygger man luftslott och talar om allmän arbetstidsförkortning med en timme nästa år, något som ingen människa kan tro på. Visa mig en enda löneförhandlare som anser att det är realistiskt att över huvud taget tala om detta!

Andre vice talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

På förslag av andre vice talmannen beslöts härefter att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 15 Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1978/79:10 Fullmäktiges i riksgäldskontoret förvaltningsberättelse för år 1978

§ 16 Anmäldes och bordlades

Motioner

1978/79:2155 av *Ingegärd Oskarsson m. fl.*

1978/79:2156 av *Hans Pettersson* i Helsingborg

1978/79:2157 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:57 om inriktning av den regionala konsumentpolitiska verksamheten

1978/79:2158 av *Eric Carlsson*

med anledning av propositionen 1978/79:85 med förslag till jordförvärvslag, m. m.

1978/79:2159 av *Marianne Karlsson*

med anledning av propositionen 1978/79:90 med förslag till ändring i rättshjälpslagen (1972:429) m. m.

§ 17 Anmälan av interpellation

Anmälades och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 1 februari

1978/79:137 av *Rolf Rämgård* (c) till jordbruksministern om en samordning inom det rekreativpolitiska området m. m.:

För att kunna driva en effektiv turist-, rekreations- och fritidspolitik är det nödvändigt med en samlad statlig myndighet med preciserade uppgifter och långtgående befogenheter. Detta är en brist i dag, vilket snarast måste förändras. I stället för att försöka samordna och rationalisera myndighetsutövningen på det här området tycks utvecklingen gå mot en ännu större splittring. Således övervägs nya organ med myndighetsfunktioner, t. ex. en ny båtmyndighet, fjällsäkerhetsråd etc. Centralt handläggs frågorna på många departement och myndigheter. Med fog kan hävdas att rekreations- och ungdomsfrågornas hantering i den statliga administrationen präglas av en splittring utan motstycke inom andra områden. Detta leder till betydande praktiska problem samt en svag position för fritidsfrågorna gentemot andra samhällssektioner.

För att något beskriva den nuvarande situationen belyses detta här med några exempel.

Anläggningsstödet handläggs av naturvårdsverket (jordbruksdepartementet). Det gäller såväl riksanläggningar som mindre idrotts- och friluftsanläggningar. Fritidsbåtsfrågorna omhändertas av naturvårdsverket, i vissa avseenden även av sjöfartsverket (kommunikationsdepartementet) och sjösäkerhetsrådet (kommunikationsdepartementet). Det finns förslag om att en särskild båtmyndighet skall inrättas. Det statliga stödet till anläggningar för turism och rekreation behandlas av beredningen för samordning av statens insatser för turism och rekreation (jordbruksdepartementet). Kommersiellt inriktade frågor rörande turism behandlas av Sveriges turistråd (handelsdepartementet). Frågor rörande vandringsleder handläggs av naturvårdsverket. Ett nytt fjällsäkerhetsråd med myndighetsfunktion övervägs inom regeringskansliet. Utvecklingsarbetet beträffande anläggningar för idrott och rekreation handläggs av naturvårdsverket. Men mycket av arbetet har utförts av Kommunförbundets fritidssektion. Markförvävs- och ersättningsfrågor för reservatbildningar ansvarar naturvårdsverket för. Riksidrottsförbundet (jordbruksdepartementet) svarar för frågor rörande organisationsstöd till idrotten. Riksidrottsstyrelsen fördelar medel även till de organisationer som står utanför Riksidrottsförbundet.

För jaktfrågorna ansvarar naturvårdsverket. En viktig roll med inslag av myndighetsutövning har dock Svenska jägarförbundet (jordbruksdepartementet). För fritidsfisket svarar fiskeristyrelsen (jordbruksdepartementet). För fysisk planering inom dessa områden utgår också medel från planverket

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

Anmälan av interpellation

Torsdagen den
1 februari 1979

Anmälan av interpellation

(bostadsdepartementet). Arbetsmarknadsstyrelsen (arbetsmarknadsdepartementet) ger stora anslag till anläggningar för idrott, friluftsliv och turism. Via olika typer av regional- och sysselsättningspolitiskt stöd görs betydande insatser för idrotts- och friluftslivssektorn. UHÄ har ett visst ansvar för studerandeidrotten. Därutöver kan nämnas att skolöverstyrelsen (utbildningsdepartementet) har ansvar för den fysiska fostran i skolväsendet och statens ungdomsråd (utbildningsdepartementet) svarar för den ungdomspolitiska bevakningen och utrednings- och informationsansvar på detta område. Ungdomsrådet är också ansvarig myndighet för det lokala aktivitetsstödet och det centrala stödet till ungdomsorganisationerna. Socialstyrelsen (socialdepartementet) bedriver omfattande upplysningsverksamhet om kost- och motionsfrågor. Kulturrådet (utbildningsdepartementet) svarar för en omfattande bidragsgivning till olika former av fritidsaktiviteter på det kulturella området.

Formellt har jordbruksdepartementet ansvaret för idrotts- och rekreationspolitiken men har mycket begränsade medel för att utveckla områden för rekreation. Dessa disponeras främst av industridepartementet och arbetsmarknadsdepartementet, som ger stöd med hänsyn till behovet av regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska insatser.

I remissvaren över rapporten från rekreationsberedningen Statliga insatser för turism och rekreation (Ds JO 1978:2) har framkommit bl. a. från statskontoret att det är nödvändigt med en bättre samordning inom detta vida område.

I bilaga 13 till budgetpropositionen föreslår jordbruksministern att en utredning tillsätts för att verkställa det beslut som riksdagen i enlighet med kulturutskottets betänkande 1978/79:15 inom det fritidspolitiska området fattat.

Det är angeläget att frågan om en administrativ samordning inom rekreationssektorn snarast kommer till stånd för att underlätta för kommuner och företag som vill ha besked vid planering och projektering av olika turistanläggningar. De begränsade ekonomiska resurser som i dag står till förfogande bör med en ändamålsenligare central administration kunna utnyttjas bättre.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga jordbruksministern:

Vilka initiativ avser regeringen att ta för att dels på departementsnivå, dels på olika verksamhetsnivåer få en samordning inom främst det rekreationspolitiska området?

§ 18 Meddelande om frågor

Nr 78

Torsdagen den
1 februari 1979

Meddelades att följande frågor framställdes

den 1 februari

*Meddelande om
frågor*

1978/79:325 av *Georg Åberg* (fp) till försvarsministern om ersättning för förlust på grund av att fiskeredskap skadas av utländsk krigsmateriel:

Någon gång emellanåt händer det att svenska fiskare i sina redskap får utländska minor eller annan krigsmateriel, som vållar stora skador på redskapen och dessutom orsakar avsevärda inkomstbortfall. Då det rört sig om svensk krigsmateriel har det i allmänhet gått att åstadkomma någon form av ersättning, men då det gäller utländsk materiel har fiskarna själva hittills fått stå för de stora förlusterna.

Med anledning härav anhåller jag om kammarens tillstånd att till försvarsministern få ställa följande fråga:

Kan de militära myndigheterna medverka till att yrkesfiskarna, som vållas förluster på grund av att de får utländsk krigsmateriel i sina redskap, får dessa förluster ersatta av resp. land varifrån materielen kan härledas?

1978/79:326 av *Lena Öhrsvik* (s) till statsrådet Hedda Lindahl om åtgärder mot kikhosta:

Kikhosta är en smittosam och förhållandevis långvarig sjukdom. Den är dessutom oerhört påfrestande både för den sjuke och för omgivningen.

Statistiken över kikhostans utbredning är ofullständig men visar ändå att sjukdomen haft en tendens att öka i omfattning under senare år. Verksamt vaccin saknas.

Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet Lindahl:

1. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att få en tillförlitlig statistik över kikhostans utbredning?
2. Vilka forskningsinsatser görs för att ta fram ett verksamt kikhostevaccin?

1978/79:327 av *Hans Pettersson* i Helsingborg (s) till handelsministern om import eller inhemsk produktion av gummistövlar:

Enligt uppgift i pressen har civilförsvaret ansökt om importlicens för 60 000 par gummistövlar. Samtidigt utgår statsstöd till Tretorn AB i Helsingborg för produktion av gummistövlar av beredskapsskäl.

Anser handelsministern att en sådan licens skall beviljas?

1978/79:328 av *Åke Green* (s) till industriministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Horndal:

Det är i dessa dagar inte ovanligt att hela samhällen utarmas och den samhällsliga servicen raseras som en följd av företagsnedläggelse. Horndal, i

Torsdagen den
1 februari 1979

*Meddelande om
frågor*

södra Dalarna, är bara ett samhälle bland många där företagens brist på samhällsansvar kommer att få ödesdigra följder om inte regeringen mycket snabbt vidtar kraftfulla åtgärder.

De problem som drabbat Horndal, beläget inom Avesta kommun, finns väl dokumenterade på industridepartementet, varför någon upprepning inte behöver göras. Man har från såväl fackligt som politiskt håll vid ett flertal tillfällen uppvaktat den förre industriministern om Horndals allvariga belägenhet. Kravet har varit att beslutade nedläggningar skulle uppskjutas för att erforderliga ersättningsjobb skulle kunna skapas. Men tyvärr utan resultat.

I oktober 1977 beslöt styrelsen för AB Iggesunds bruk att Horndalsverken, som arrenderas av Boxholms AB, skulle läggas ned. Den 1 september 1978 friställdes 25 anställda då mediumvalsverket stängdes, och vid utgången av april 1979 läggs stålverket ned, varvid de återstående 125 anställda får uppsöka arbetsförmedlingen. I en kommun där det i dag inte går att uppbringa ett enda jobb.

Med hänsyn härtill vill jag fråga industriministern:

Vilka insatser är regeringen beredd vidta för att trygga sysselsättningen i Horndal?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 18.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert